

הישיבה המאתיים ועשרים וחמש של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, ז' בחמו התשמ"ו (14 ביולי 1986)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר ש' הלל:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הונני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת, לדיון מוקדם: הצעת חוק מרשם האוכלוסין (תיקון) (מספר זהות), התשמ"ו-1986 - מאת

חבר הכנסת יאיר צבן; הצעת חוק מימי חופין, התשמ"ו-1986 - מאת חבר הכנסת רפאל איתן; הצעת חוק שירותי הרט היהודיים (תיקון מס' 7) התשמ"ו-1986 - מאת חבר הכנסת דוד דנינו.

עוד הונחו מסקנות ועדת הפנים ואיכות הסביבה בנושא "עויבת 16,000 נפש את הגליל במהלך שנת 1984".

ב. הצעה לסדר

היו"ר ש' הלל:

בבקשה לשבת.

גאולה כהן (התחיה):

אני רק אגמור את המשפט.

— — — הגנתו של בג"ץ, כאשר אותם מחבלים, שלמענם הוא דורש את הדיון בבג"ץ, לא רק שואפים אלא גם מנסים להשמיד אותנו. מה זה אם לא מדינת חלם?

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן, קודם כול, כהודמנות חגיגית זאת אני לא מציע לך להציע לשנות את שם המדינה.

אשר להצעה שלך לסדר, אינני יכול לא לאשר ולא להכחיש שמחסימת הפגנה ומי משתתף בה. אם יש לך תחושה או טענה שמישהו מחברי הכנסת מפר את החוק, הבקשה אינה צריכה להיות לדיון במליאה, כי המליאה אינה יכולה לדון בזה; יש פרצדורה, והיא מוכרת לך בוודאי, אם את תושבת אותה לנכונה: או לפנות ליועץ המשפטי לממשלה או לפנות לוועדת הכנסת. מכל מקום, הנושא הזה איננו יכול להיות נדון בצורה כלשהי במליאת הכנסת, ופתוחה בפניין הדרך - אם את אומנם טוענת וחושבת שנעשו פה דברים שלא ייעשו - לפנות בצינורות המקובלים, הווי אומר, ועדת הכנסת או היועץ המשפטי לממשלה.

היו"ר ש' הלל:

הצעה לסדר לחברת הכנסת גאולה כהן, מהמקום בבקשה.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, אבקש להעלות הצעה לסדר בראשית הישיבה, בנושא: השתתפותו של חבר הכנסת מוחמד מיעארי בהפגנות ההודרות עם אש"ף, שנערכות בשעה זו במזרח-ירושלים. בהפגנה אמר חבר הכנסת מיעארי למפגינים, שערפאת ורק ערפאת הוא הנציג היחיד של הפלשתינים.

לא ייתכן שהכנסת תעבור על כך לסדר-היום ולא תדרוש את הסרת החסינות של חבר הכנסת מיעארי ואת העמדתו לדיון בעוון עבירה חמורה על חוקי המדינה; וזה קורה, כאמור, לא רק באוניברסיטאות בשכם ובחברון, אלא כחוככי ירושלים.

אדוני היושב-ראש, בנושא זה אפשר לומר, שצריך היה להחליף את שמה של מדינת ישראל, הייתי אפילו אומרת למדינת חלם, שכה חבר הכנסת מיעארי דורש היום את הגנתו של בג"ץ - - -

היו"ר ש' הלל:

בבקשה לשבת.

גאולה כהן (התחיה):

— — — בג"ץ של מדינה כעניין המחבלים - - -

ג. הצעת סיעת התחיה להביע אי-אמון לממשלה בשל מדיניותה כלפי

היישובים ברמת-הגולן

אורה נמיר (המערך):

מי משיב?

היו"ר ש' הלל:

שר החקלאות נמצא. ימצא מי שישב.

היו"ר ש' הלל:

אנחנו עוברים לסדר-היום הרגיל שלנו: הצעת סיעת התחיה להביע אי-אמון לממשלה בשל מדיניותה כלפי היישובים ברמת-הגולן. חבר הכנסת רפאל איתן, בבקשה.

לערעור תקוותם של תושבי רמת-הגולן בעתידים יש השפעה ישירה בעלת משמעויות חמורות ביותר על התנהגותה של סוריה כלפי מדינת ישראל בכלל ומרחב הגולן בפרט. אם סוריה מפרשת את התהליך, הוזה כפי שנוהג לה לפרש אותו, הרי אנחנו, באיחיוקם ובאי-יעידודם של יישובי רמת-הגולן — זאת עכשיו הכביה הברועת — מחזקים את תקוותם של הסורים, כי מרכיב חשוב בהגנת רמת-הגולן מתערער, ואפילו מקרבים אותם לנקיטת צעדים אחרים, אלימים. ייתכן שמחר זה יקרה גם בגבולות אחרים, לכן על הדגש להיות לא רק בכלכלה וביכולת לייצר ולחיות מיגע כפיים ורק מיגע כפיים, אלא גם כתמיכה לאומית שתאפשר להחזיק אנשים בספר. כך היה מאז ומעולם. גם את חלוצים, את ראשי-פינה ואת נהלל לא הקימו משיקולים כלכליים.

אין זכות קיום לממשלה הזאת ולכל ממשלה אחרת אם היא אינה מסוגלת לקבוע סדר עדיפויות לאומי ולנהוג על-פיו. סדר עדיפויות כזה ייעודו הוא להעמיד את הממשלה מול הצרכים לפי סדר חשיבות בהווה ולעתיד. כתנאי הקיום של מדינת ישראל לא צריך להיות הברל משמעותי בין ההווה לבין עתיד, כי כל מה שיוחלט עליו וייעשה היום חייב שיהיה משועבר לראיית המדינה, אופיה וקיומה כעתיד הרחוק.

סדר עדיפויות לאומי שיהווה בסיס למחשבה ולפעולה צריך להיות: חינוך וביטחון, התיישבות ועלייה. כל דבר אחר יהיה משועבר לסדר זה. מרמת הפרט ועד הממשלה מעל, לרבות אותה.

אין הממשלה ראויה לאמון אם חישובים מפלגתיים ולעתים אף אישיים מועדפים על פני הצרכים הלאומיים הקובעים את גורלנו וקיומנו.

איך מסבירים לתושבים הנוטשים את ביתם ואדמתם את הצורך ב־25 שרים בממשלה ואת ההצדקה לכך? איך מתרצים בפני מתיישבים חלוצים מענקים פוליטיים — במרכאות וגם בלי מרכאות, לגורמים שמעולם לא היו ולעולם לא יהיו מרכיב חלוצי בונה ולוחם בארץ-ישראל?

מי שמחשב ערכים כלכליים — יקום ויודה בפה מלא כי הכלכלה הכושלת והקשיים המכבידים נובעים מניהול רשלני ברמת הממשלה, מחוסר שליטה וארגון, ממנגנונים מסורבלים ובזבוזיים ומהתנהגות נפשעת של מקורות הון — הבנקים — כלפי הלווים.

לא כסף חסר לממשלה הזאת אלא חזון, וכלי חזון ושאר-רוח לא ניתן להצעיד את המדינה והעם מול אתגרים, קשיים ומאבקים.

על הממשלה כולה מוטלת האחריות לאוּכְדָן דרך הציונות, והיה עליה להגיע למסקנה זו בעצמה. היות שלא כך הם פני הדברים, הגשנו את הצעת האי-אמון הזאת, ואנחנו קוראים לכל חברי הכנסת ולשירי הממשלה להצטרף אלינו ולתת לעם להביע דעתו ורצונו לבו בכחירות.

אני יודע שהצעה זו אינה מעשית אבל הפנייה הזאת חייבת להיעשות והמצפון צריך להיות חזק יותר מהמשמעת הקואליציונית.

אל נא ינסו לתרץ דחיית בחירות כפגיעה בתוכנית הכלכלית או כסחיפת הציבור למאבקים כטרם זמנם. המצב הנוכחי הוא חלופה גרועה יותר.

צריך לקבוע בחוק פיזור הכנסת תקופת זמן שלא תעלה על 30 יום מיום קבלת החוק ועד למועד הבחירות, לאסור בחוק כל שימוש בכספי האוצר לצרכים מפלגתיים, להגביל את הוצאות

אורה נמיר (המערך):

בסך הכול שאלתי.

היו"ר ש' הלל:

בסך הכול, עניתי. לא ציפית שאת תשאלו ואני לא אענה, נכון?

רפאל איתן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אמון או אי-אמון בתפקוד ממשלה הוא עניין של השקפת עולם — מבחינת ניהול ענייני המדינה, מזווית פוליטית מסוימת. הנושא שהביא את סיעתנו להחליט על הצעת אי-אמון לממשלה איננו קנטרנות מפלגתית או מעשה של הטרהדה לשמה, אלא ציפור הנפש של חידוש החיים הלאומיים של העם היהודי בארץ-ישראל — ההתיישבות.

הממשלה הנוכחית אינה ראויה לאמון הכנסת והעם לאור גישתה והתנהגותה בנושא ההתיישבות, התנהגות הגורמת להרס ולחורבן של הביטוי העיקרי למימוש זכותו של העם היהודי על ארץ-ישראל. הממשלה הזאת מתרצת את התנהגותה, רפיונה ואוּכְדָן דרכה בנימוקים כלכליים, תוך ההעלמות כלתי מוכנת מהעובדה, שבעבר וגם בהווה, ההתיישבות בארץ-ישראל היא צורך ביטחוני-ציוני-לאומי, והשיקול הכלכלי היה משני, אם בכלל. אין צורך לחזור ולהזכיר את ראשוני המתיישבים על הקרקע בארץ-ישראל כמאה הקודמת, חלוצי גוש-עזר, דתיים ואנשי השומר הצעיר כאחד, מתיישבי רמת-הגולן, הבקעה ומרומי הגליל.

כולם עד אחד זענו לאיראל הציוני-הלאומי, ובתנאים קשים מימשו בגופם את חזון שיבת העם לאדמתו ולמולדתו. מאז ועד היום נחשבת ההתיישבות לגורם ביטחוני שאין לו חוליה, נוכח האיום המתמיד והחדר-משמעי על קיומנו, נוכח הסכנה מבחוץ והמאבק מבפנים.

רק תודות ליכולת עמידה, לעיקשות ולנכונותם להקרבה של המתיישבים, נקבעו גבולות הארץ הזאת, ובמקומות שבהם הם כשלו, נקרעו חבלי ארץ-ישראל מחוקתו של העם היהודי.

רמת-הגולן היא חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל, בזכות ולא בחסד, ובקביעת עובדה שהקמים עלינו להשמידנו יאבדו את מבורחם, או חלקים ממנה. אם תהיה דרכם במלחמה, מפעל ההתיישבות ברמת-הגולן הוא דוגמה להוכחת המשכיות של הציונות הלאומית, והוא מרכיב חיוני וחשוב ביותר ביכולת ההגנה על רמת-הגולן. המלוחטים ויישובים ברמת-הגולן הוכשרו, אומנו וצוידו לשאת בנטל הגנת המרחב, כמיטב המסורת הביטחונית לפני קום המדינה ולאחר הכרות עצמאותה, והמונח "הגנה מרחבית", הפך לשם דבר בהווי מדינת ישראל.

אין צורך להרחיב ולהסביר דברים מובנים וידועים אלה, אבל זוהי העילה להבעת האי-אמון לממשלה: זניחת תושבי רמת-הגולן ויישוביה מנימוקים כלכליים, תוך כדי איחות לכל אויבנו סביב ולשוטרי רעתנו מכפנים שהמאבק על ארץ-ישראל הפך להיות מאבק כלכלי, והערך המוסרי והאידאולוגי המחוקק באמונה בלתי מעורערת פינה את מקומו. בעיני אויבנו מתפרש התהליך הזה כתחילת דעיכתו של החזון הציוני, שבו הם נאבקים זה 100 שנים.

אין הממשלה ראויה לאמון אם אין ביכולתה לחדש ולהגביר תנופת ההתיישבות, מעשה שיסחית סיכוני מלחמה ויגביר את התמלחכות והלהט לבנות, לייסד ולהיבנות בארץ-ישראל, תנופה שתחדש עליית המונים ותרחק בעבותות של חזון ותקווה את בני הארץ למולדתם.

יודעים שהתקציב ליישובי רמת-הגולן קוצץ לרבע ומספר היישובים גדל מאוד? האם אתם יודעים שלפי התקציב של השנה שעברה אפשר להקים בכל יישוב לא יותר משתי יחידות נוספות. זאת כאשר צריך לחזק את הקודמות ולהוסיף עוד 15 בשנה, בכל אחד מן היישובים? תקציב יש ל-1.5. האם אתם יודעים שבחקלאות, כאשר מתחילים להקים משק, אי אפשר לסגת? כי המשק איננו רק בית, הוא מקור קיום.

האם אתם יודעים שכרמת-הגולן ובכקעת-הירדן — והדבר אופייני מאוד לכל אזורי הספר — אין דבר שמקיים את העובדים חוץ חקלאות? ברמת-הגולן יש ניסיון אחד — סניף של התעשייה האווירית. מחזיקים אותו סניף במשך 15 שנה. לולא התעשייה האווירית כעורף, היה היישוב נופל מזמן. שום משקיע פרטי איננו רוצה ללכת לשם. מי הלך לשם? — חלוצים חסרי אמצעים עם רצון כן לקשר לקרקע. עם רצון להקים שם את ביתם ואת משקם. עקב טירוף המערכות של השנים האחרונות, הם צריכים לקחת הלוואות שהריבית עליהן היא בשנה אחת 65% — ריבית ריאלית; בשנה אחת 101% ריבית ריאלית. כריבית כזאת מחזירים הלוואות שמקמים בהן משק.

מותר לי לומר זאת בהתרגשות. מפני שזה הנושא החמור ביותר שאני עוסק בו מאז כניסתי לתפקידי. איננו יכולים לצאת מן התסכול הזה. ושואלים אותי מה קרה. היה פה טירוף מערכות: חילקנו, בוכזנו ופיזרנו. כולנו אכלנו עד הקאה. ואחר כך שואלים מה קרה. מגיע הזמן שצריך להחזיר את זה.

קריאה:

מתי זה קרה?

שר החקלאות א' נחמקין:

זה קרה לפני כמה שנים. אינני עושה עכשיו חשבונות. כי אלה לא יעזרו. הציבור איננו רוצה להחזיר, ובצדק. אומרים: זו היתה המדיניות. כפעם הבאה תעשו את החשבון. תקיימו סדר-עדיפויות נכון. תקיימו מדיניות שאפשר לחיות אתה, ולא תפתחו את היד ואחר כך תאמרו שצריך להחזיר.

ומי נפגע? — מי שתלוי במידה רבה יותר במערכת הממשלתית. מי לא נפגע? — מי שאיננו תלוי, או מי שיש כוחו להתמודד. ובכיתה הזו, לכל אחד מהנפגעים יש מגינים, לוכי כזה או אחר. וקשה מאוד לקבוע את סדר-העדיפויות אלא באמצעות הכיתה הזו, כסופו של דבר. ובמסגרת סדר-העדיפויות, במסגרת הצרכים הכלכליים והביטחוניים ובשל הכוזבו, שראיתי בו פשע לאומי, הגענו למצב שיוציאו את התקציב עד כדי סכנה אמיתית שהיישובים אלה ייפלו. ואני חוזר ואומר זאת בכל הזדמנות חמש פעמים.

חבר הכנסת איתן, השוני בין מה שהיה כאשר הוריקן והורי עלו להתיישבות לבין הזמנים האלה הוא, שאז היה לאיש בארץ הזאת ולא כלום, והכול הסתפקו בכלום, והיום יש איגוד מקצועי, יש שכר מינימום, יש שכר מקסימום, יש קרן השתלמות, יש חופש שנוי ויש הצעות לשחרר את החופש השנתי ממס הכנסה, וכיוצא באלה, וזה יוצא מן הכלל. רק למי שנמצא בסוף התור לא נשאר דבר. היישובים אלה אינם יכולים להיות מנותקים מן המציאות הקיימת היום במדינת ישראל. כאשר הם רוצים להתקדם לפי רמת החיים והמושגים המקובלים עלינו היום — ואיננו שולל אותם, הלוואי שיכולנו להרשות אותם לכולם — הם מגיעים למצב שעל כל דולר יחידת ייצור לשנה הם חייבים שני דולרים לבנק, ואם לא נעשה דבר — בשנה הבאה הם יגיעו לארבעה דולרים.

המפלגות במערכת הבחירות, ועליידי כך להימנע משיבוש תוכניות כלכליות או מעומס מיותר על חקציב המדינה.

אני יודע שהמשיב כשם הממשלה, שר החקלאות, יביא מספרים ונתונים ותקציבים ותוכניות. אני רוצה לומר לשר החקלאות, שלא זאת הבעיה. הבעיה היא, קודם כול, אם מקיימים החיישבות, אם המדינה הזאת ממשיכה את התנופה הציונית-הלאומית שהביאה ליישבתנו כאן בכנסת והביאה אותנו להיות מדינה עצמאית. זהו הצד החשוב והעיקרי. הצד הכספי תלוי לא רק כמה שעשו או לא עשו היישובים האלה, אלא בכל המערכת הלאומית, הממשלתית, שבגלל ארגון ברמה נמוכה ואי-שליטה כתפקוד משקי הביאו למה שהביאו. לאנשים החלוצים שיושבים בספר חשוב מאוד להרגיש שהמדינה עומדת מאחוריהם, ולא שהיא שלחה אותם ואחר כך זנחה אותם.

אפשר להביא מספרים ולדבר על תקציב שאותו המדינה מקצה עכשיו, 28 מיליון דולר. הרי הממשלה כבר החליטה לפני כמה חודשים על הקצאת 90 מיליון דולר, ועדיין לא ראו מהם פרוטה. מה שיינתנו עכשיו יצטרכו לתת כעוד חודש-חודשיים אם לא ישונה הארגון ואם לא תשתנה המערכת שהביאה לכל המכשלה הזאת. תודה.

היורד ש' הלל:

תודה לחבר הכנסת רפאל איתן. אני מתכבד להזמין את שר החקלאות, אדוני השר, לכבשה.

שר החקלאות א' נחמקין:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, יש כאן משהו שבעיני הוא כמעט טרגדיה. אני שמעתי שחבר כנסת אמר "יישר כוח" לחבר הכנסת רפאל איתן. גם אני יכול לעשות זאת, מפני של-90% מדברי חבר הכנסת איתן — על המצב ברמת-הגולן וביישובי הספר ועל סדר העדיפויות של המדינה הזאת והחברה הזאת. — — —

הרושע מצא (הליכוד):

הסכמנו על כך בוועדת הכספים.

גדעון גדות (הליכוד):

ה-10% שלהם אינך מסכים מתייחסים ודאי לנהלל...

שר החקלאות א' נחמקין:

אל תדאג. כעניין זה נסתדר בקלות רבה.

היורד ש' הלל:

אני רואה שהשר אריק נחמקין עורר את כולכם מתרדמת צהריים. מה קרה?

שר החקלאות א' נחמקין:

טוב מאוד, כך צריך. אני גם לא בטוח שכל חברי הכנסת הקשיבו להצעת האי-אמון שהוגשה כאן.

הטרגדיה היא, שמאז כניסתי לתפקידי אני טוען — מעל כמה זו, בחלק מיישבות הממשלה, בכל הזדמנות פומבית שיש לי — שאסוננו הוא סדר העדיפויות שלנו. מה קרה לעם ישראל בארצו? חבר הכנסת רפאל איתן, בהיות "התחיה" — נדמה לי שלא אתה — שוחפה בממשלה, אז החל התהליך החריף ביותר שהביא למה שהביא. אינני בא אליכם בטענות, כזה היה המצב ואלו הן העובדות.

נכון הוא שמספרים אינם חשובים. אך עכשיו הרי צריך לתקן מה שקרה במשך כמה שנים, וצריך להגיש לקיצוץ של 50% בתקציב לנושאים חיוניים שאין להם תחליף. האם אתם

עשיתי כול שביכולתי כדי שתינתן עזרה ליישובי רמת-הגולן. אני מוכרח לומר גם, שחברי בוועדת הכספים, למעט מישהו פה ושם — לדעתי ייתרו מחוסר הכנה מאשר מתוך כוונה רעה — תמכו בהצעתנו תמיכה מלאה. אני רוצה לומר, שגם שר האוצר הביע את דעתו בפומבי, ולפיה צריך לסייע. יש לנו בעיות לאתר מכן, הוויכוח אינו פשוט והתנאים הם קשים. ייתכן שאת הנעשה אין להשיב — קרי, בלתי אפשרי להביא אותם למצב שבו הם היו צריכים להימצא היום.

אני חושב שחשוב לחברי הכנסת לדעת, שרמת-הגולן כאזור התיישבות הצליחה מאוד. יש שם משקים טובים, יש שם תסוכות ענפים טובים, יש שם יכולת להתקיים בכבוד. יש שם תסוכות ריש שם גבנון כספי, שאם לא יורידו אותו, לא תהיה להם אפשרות להתאזן בשנים הבאות.

בתנאים נורמליים היתה בעיה זו צריכה להיפתר בישיבה אחת בין שר האוצר ובין שר החקלאות. הדבר לא נעשה בגלל מצוקות התקציב, בגלל החשש לגירוד שוב את התקציב לתהליך הנורא של אינפלציה, ועם האינפלציה את כל התהליכים שהכרונו, חבר הכנסת רפאל איתן, את כל התהליכים שהכרונו לפני ארבע שנים. זו היתה זוועת אלוהים. היינו על עברי פירפתח. מה היית עושה עם הביטחון אילו נשארנו כלי דלק וכלי גרעיניים? המצב היה קרוב מאוד לכך. ומי שמשלה את עצמו שלא היינו קרובים למצב זה, יבדוק את הנתונים וידע. ב-1984 אנחנו היינו קרובים מאוד למצב שבו לא יהיה כמה לקנות דלק. המצב השתפר מאוד, אך כמחיר נורא כמושגים שלי, כי שינינו את סדר העדיפויות ופגענו בהתיישבות פגיעה קשה מאוד; דרך אגב, גם כמערכות יצרניות אחרות. והלוואי שיהיה לנו הכוח יחד, אחרי שנפתור את הבעיה הזאת של רמת-הגולן, לחזור חזרה לסדר עדיפויות שיש אתו זכות קיום לאומי לעם הזה במדינת ישראל.

אני מבקש להסיר את הצעת האי-אמון של חבר הכנסת רפאל איתן, של סיעת התחיה.

היו"ר ש' הלל:

תודה לכבוד השר. חברי הכנסת, ועדת הכנסת קבעה הודעות סיעות כשיעור של עשר דקות לסיעה. רשות הדיבור לחבר הכנסת עוזי לנדאו, ואחרי — לחבר הכנסת אפרים שלום.

עוזי לנדאו (הליכוד):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, אף שלחלק ניכר מהדברים שאמר חבר הכנסת רפאל איתן אסכים, אני אבקש להצביע נגד הצעת האי-אמון של סיעת התחיה, משום שנעשה שימוש שגול בכלי ששמו אי-אמון לממשלה. עניין מצבם הקשה של היישובים ברמת-הגולן דומה בחומרתו לנושאים רבים אחרים, גם מבחינה ציונית, גם מבחינה כלכלית, ועם כל היות הדין נחרץ, הוא לא הצדיק את הצעת האי-אמון לממשלה.

האמת היא, שמצב ההתיישבות בארץ-ישראל בימים אלה, מורלית, אינה אופיינית לרמת-הגולן במיוחד. הדבר חרף יותר ברמת-הגולן בגלל המאורעות המתרחשים בימים אלה, או כתקופה האחרונה בצפון. כאשר החל תהליך ההתיישבות ברמת-הגולן העלתה לשם הממשלה אוכלוסייה חזקה, עובדת, שורשית. חלוציות אמיתית — זה היה המוטו, זה היה הדגל שבגללו הם עלו לשם. אם אנחנו רואים יום יום באמצעי התקשורת את דמותו של ארץ-ישראל שהיא לכאורה מכתורת, הרי את דמותה האמיתית של הארץ אפשר לראות, בין השאר,

שמעתי לא מעט טענות אל הבנקים. מדוע אנחנו מתאוננים? הבנק לוקח צמלה יותר קטנה או צמלה יותר גדולה. הוויכוח הוא אולי על אתח אחד. זו תוצאה של מדיניות, לא היתה בריחה. אני אומר פה כמה מלא: המדיניות היא תוצאה ישירה מכן שבידי הציבור היו סכומי עתק. כדי שהציבור לא יכזבו סכומים אלה ויגרום לאינפלציה, חייבו אותו בריבית שאין לה את ורע בשום מקום בעולם. עשו זאת כדי שלא תהיה הורמה, כדי שהציבור ישמח להחזיק את כספו בבנק כמנייה, באגרות חוב ממסלחות. אז היה לעם ישראל לו משכו כולם את כספם. היה צריך ליצור מוטיבציה להשאיר את הכסף בבנק. נתנו לציבור הזה ריבית שאין לה משל ודוגמה בעולם. ואנחנו חייבים, במידה רבה, להמשיך במדיניות הזאת. כדי שלא תתחיל שוב הורמה.

ומי משלם את הריבית הזאת? — מי שזוקק לכסף מהבנק. מה אתם רוצים מהבנקים? אפשר לנהל ויכוח אם הדבר תורם. הבנקים הם כמשיר. כאשר הם לוקחים ריבית הם צריכים לתת אחר כך אותם תנאים ללקוח. מהכסף שהלקוחות לוקחים בבנקים, בסך-הכול, רק כמה אחוזים הם הון עצמי של הבנק, היתר — של לקוחות. אם אינך נותן ללקוח מה שהוא יכול לקבל בשוק, הוא לא יחזיק את כספו בבנק. אני אומר זאת כדי להסביר כיצד הגענו למצב קסמים נורא שבו לא מספיק להציע הצעות תיאורטיות. צריך לנסות לצאת יחד מן המבוי הזה. ולנסות לצאת. פירושו של דבר לעבור כמה שנים קשות שבהן אין מאבדים את סדר-העדיפויות.

אני מסכים לסדר-העדיפויות שהעלה כאן חבר הכנסת איתן. אני מסכים אתו: ביטחון, חינוך ועלייה, ולאחר מכן רמת החיים. ולא: רמת חיים, חינוך, עלייה וביטחון. זה הסדר היום. התיישבות אצלי היא חלק מהביטחון.

איכדנו את ראשנו. לא תהיה לנו זכות קיום אם נעסוק ברמגוגיה, בסמלים ובססמאות, ולא נעשה כפועל מה שצריך לעשות ומה שאומרים כתיאוריה. אנחנו מדברים על עלייה, ונודמה לי, שאנחנו גורמים לירידה. אנחנו מדברים על חיזוק ביטחוני, ונודמה לי, שמדי שנה כשנה נחלשת תרומתנו לכיטחון. אנחנו מדברים על חינוך, ומשקיעים בנושאים שונים לחלוטין. זו דעתי. לכן יש פה איזה אכסורד, ובמידה מסוימת טרגדיה. לו ידעתי שהסיבה היא שהממשלה לא הבינה ולא קראה נכון את המפה, היתה מידה של הצדקה בהצעת האי-אמון. אך זו אינה הבעיה.

את התקציב הזה העברנו בקושי רב, כאשר מה שהגנחה אותנו הוא הגבנון שנוצר במשך כמה שנים של שפע מלאכותי. שפע זה יצר "אובורדרט" לאומי ממלכתי כזה, שצריך להחזירו, ואם לא נחזיר אותו, אוי לכולנו. מי שמחעלם מזה עושה לעצמו חיים קלים.

בחירות לא ייתנו דבר. הן יוסיפו לגינעון. צריך רק לסייע למי שחושבים שסדר-העדיפויות איננו נכון כרגע, וריש לחזור לימי השפיות של המדינה הזאת, שבהם סדר-העדיפויות היה נכון. שבהם היתה דאגה לביטחון, לעלייה, להוספת ההתיישבות ולחינוך. אנא, לכו לבדוק פעם נוספת את מקומות הנופש, הבילוי, הזלילה והאכילה, ותראו מהו סדר-העדיפויות שלנו — אני מצטער על שיחונה לי ההזדמנות לומר זאת בטון הזה. ואז מחפשים שעיר לעזאזל. יום אחד אלה הבנקים, ולמחרת זו תהיה הממשלה. יצרנו מין אורדרה ותנאים שאינני יודע אם יש בידינו וביכולתנו לשנותם בתוך שנה.

נדמה לי, שהוויכוח איננו מוסב על המצב ברמת-הגולן. הוויכוח הוא, אם אפשר, ואיך אפשר, לשנות את פני הרברים.

רמת-הגולן, כאשר עלתה ההתיישבות הזאת, כך צריכה להינתן תשובה נחרצת היום, כאשר ההתיישבות הזאת נמצאת בקשיים — להעלותה מחדש על פסים של שגשוג.

והתשובה השנייה שממשלת ישראל צריכה לתת היא בתחום הצבאי. אנסה לעמוד במהירות על הנקודה הזאת, אם הדבר אפשרי.

היור"ר ש' הלל:

יש לך עוד שלוש ארבע דקות.

עוזי לנדאו (הליכוד):

לעינינו מצב של מעשי טרור הולכים ומתגברים בגבול הצפון. מטרת מעשי הטרור — הנעשים לכאורה מתוך שטח לבנון, כאילו לא עליידי סוריה — היא להביא את הנהגת מדינת ישראל, את הפיקוד הגבוה של צה"ל, את החטיבות הלוחמות של צה"ל, להתעסקות בחוליות יור"ר קטיושות כאן ובחוליות מניחי מוקשים שם, ולהסיט את תשומת-הלב של ההנהגה בישראל מהעניין העיקרי, והוא אולי המלחמה שסוריה מכינה מאחורי הפינה.

בהודשים האחרונים נראה שממשלת ישראל כאילו נמנעת בכל מחיר מתגובה. וינה, רומא, הקטיושות היורדות בצפון הגליל, מדריד, לונדון, ראשי-הקצה לאחרונה — כל התקריות האלה נותרות מיותרות מכל תגובה ישראלית שהיא. וההתנהגות הזאת עלולה להחפרש עליידי הסורים כמדיניות של הממשלה, שאיננה מסוגלת לקבל את ההחלטות שהיא צריכה לקבל, אף שהמדינה או הממשלה מסוגלות לקבל את ההחלטות שהן צריכות לקבל. אבל מה שחשוב הוא, הרושם שעלול להיווצר אצל הסורים.

אם מה שהסורים רואים הוא חוסר סימטריה, שכן בפעולותיהם הם אינם מסתכנים בשום מחיר, פירושו של דבר הוא, שהם עלולים להיות מומרצים עליידי העדר התגובה הישראלית לפעולות שבהן הם ייקחו סיכונים הרבה יותר גדולים. ההידרדרות הזאת מהצד הסורי עלולה להימשך עד אותה נקודה שבה לא נוכל שלא להגיב. אם יפלו, הלילה חוס, קטיושות באחת הערים בצפון, או אם ייפגע חיליה רחם מטוס, מדינת ישראל לא תוכל אלא להגיב. ואז התגובה תהיה חריפה, בכוח רב, ואינני יודע מה תהיה אז התגובה הסורית, וממלחמת התשה במחירים כל כך גבוהים עלינו להימנע בכל מחיר.

השאלה היא, כמובן, מהי התשובה שמדינת ישראל צריכה לתת להידרדרות אפשרית, או להתפתחות אפשרית כזאת. אם כן, דבר ראשון שיש לעשות הוא — להחזיר את הסימטריה למערכת היחסים מיתמינו לבין הסורים. יש להטיל את מלוא האחריות למתרחש בלבנון לא רק על ארגוני החבלה המבצעים את הפעולות שם, אלא על הסורים. שכן, בלבנון לא נעשה שום מעשה בלא השראה סורית. הסורים עומדים מאחורי כל מה שמתרחש שם.

ועם הטלת מלוא האחריות יש לגבות את המחיר על הפעולות שנעשות נגדנו ממי שעשה אותן. אם הסורים, באמצעות המודיעין הסורי, מכינים מכוניות תופת נגדנו, או אם הסורים מעניקים מחסה, ידע מודיעיני ואמצעים לחוליות מחבלים שירות עלינו קטיושות, או אם הדיכוייה הסורית וזחלת דרומה — הממשלה צריכה לנקוט מדיניות שתצא נגד הפעולות האלה.

אבל, התגובה כשלב הזה צריכה להישאר על אש קטנה, לא באופן פומבי, קולני ומוצהר. למשל, אם תפסנו מכונית תופת ששלח ראש המודיעין הסורי, ראוי כנען, מה שצריך

באותו היבט של ההתיישבות ברמת-הגולן. הסיבה שבגללה עלו היישובים לרמת-הגולן היתה לא רק סיבה של תגופה ציונית, של יישוב הארץ והעלאת ההתיישבות אל מקומה התשוב והאמיתי בסדר עדיפויות שלנו, אלא גם מעשה נחרץ מול סוריה, שמשמעותו — מכאן לא נרד, והניגוש הזאת היתה מקובלת על כל ממשלות ישראל עד היום, ללא יוצא מן הכלל.

מאז חל פיתוח ניכר גם בתחום הציונות, גם בתחום ההתיישבות, ולצדדי הגדול, גם לגבי אופציות שלגביהן מתחילים לרבר בקצה המתנה — על מה שמתרחש ברמת-הגולן. היו שמעות שנחפרסמו ולפיהן יש כאילו נכונות, של חלקים בממשלת ישראל, לפשרה ברמת-הגולן, אם יחזרו יהודים מסוריה, או אם יהיה תהליך שלום שבו תשתתף גם בריח-המרעצות.

הציונות כולה נמצאת היום בניסגה מסוימת. וההתיישבות גם היא כשפלה, לא רק מבחינה כלכלית, אלא משום הוויכוח הציבורי האופף אותה. ואני מבקש להפנות את תשומת-לב חברי הכנסת אל הנוק שנגרם להתיישבות בגלל אופיו של הוויכוח.

יש בינינו ויכוח לגיטימי, זהו ויכוח שקיים בציונות לחקופותיה השונות, לגבי השאלה עד איזה עומק תהיה ההתיישבות ביהודה ובשומרון, האם יש להתיישב במקום מסוים או אין להתיישב בו. הוויכוח הוא על סדר עדיפויות. יש כאלה הסוברים, ועמדתם והיא לגיטימית, שאין להתיישב ביהודה ובשומרון. אני שייך לכיתה הספר שאומר שדווקא שם יש להתיישב. אבל לרוע המזל, בגלל חריפות הוויכוח ובגלל האלימות המילולית שבה מאפיינת את דרך הוויכוח, מתחילים להציג את כל ההתיישבות ביהודה ובשומרון כאילו היא מושתתת על טפילים, על אנשים שמתיישבים על חשבון החברה, כאילו היא נעשית על חשבון פיתוח מפעלי ייצור וכאילו היא על חשבון שכונות מצוקה ועיריות הפיתוח. מובן שאת כל הדיבורים האלה יש לדחות, אבל האווירה שנוצרת והלחץ הפיכולוגי שנוצר על פוליטיקאים מביא לכך, שבעצם מי שנפגע ממנו זו לא רק ההתיישבות ביהודה ובשומרון, נפגעת ממנו ההתיישבות בארץ-ישראל כולה, כל המעשה החלוצי. כל תגופה ציונית שמשמעותה היא התיישבות נפגעת, משום שחוששים עכשיו להקציב את הספים הנחוצים להתיישבות, שמה הפיתוח יתחרה בפיתוחן של עיריות הפיתוח או בפיתוחן של שכונות המצוקה והמפעלים שיש להעלותם על דרך הייצור ועל דרך של שגשוג.

לכן, אני פונה אל חברי הכנסת ומבקש — גם כאשר אנו מתווכחים על נושאים שונים, אל לוויכוח לקלקל את השורה ואל ייפגעו בסערת הוויכוח הזה ערכים שכולנו מעריכים אותם והם חשובים לנו.

בעניין רמת-הגולן, חשיבות הסיוע היום גדולה מאי פעם. בגבול הצפון הולכת סוריה ורוקמת מזימת מלחמה נגדנו. היא אינה עושה זאת רק מן השהפה ולחץ. אנתנו מרכיבים על מדינת הרוחמת עצמה לצורך מלחמה במלוא היקפה, במלוא היקף הפוטנציאל הכלכלי שלה. והשאלה לגבי סוריה איננה אם תהיה מלחמה, אלא השאלה היא — מתי תפרוץ המלחמה.

השאלה היא, מהו האתגר או מהי התשובה שמעמידה ממשלת ישראל מול האיום הסורי הזה? תחום אחד הוא, כמובן, תחום ההתיישבות. ואם יש בהתיישבות תחום שמדינת ישראל צריכה לעודד אותו היום, בצד ההתיישבות ביהודה ובשומרון, זהו תחום ההתיישבות ברמת-הגולן. כפי שניתנה לסורים בעבר התשובה הנחרצת בעניין כוונותינו לגבי

התשלומים, הרסה חלק לא קטן מהמגזר היצרני שהיה זקוק להון מהבנקים. משקי רמת-הגולן היו חייבים לפני שנה כ-120 מיליון דולר; חובם עלה במשך השנה והגיע ל-230 מיליון דולר. חאת רק עקב הריבית, ולא עקב כישלון, חלילה.

יישובי רמת-הגולן אינם רק גורם כלכלי חשוב. הם משמשים גם חגורת ביטחון ממדרגה ראשונה מול סוריה — מדינה עוינת, אכזרית, הנמצאת אתנו במצב של מלחמה מתמדת ומאימת על קיומה של מדינת ישראל. על כך אין לדעתי ויכוח, לפחות בקרב 90% מהבית הזה. ראינו את עמידתם של יישובי רמת-הגולן מול הסורים במלחמת יום הכיפורים, כשהצבא הסורי רצה לשטוף את האזור כולו ולהגיע לטכריה ולבית-שאן.

אומנם, בהצעה של היום מדובר על יישובי רמת-הגולן. אבל אי-אפשר שלא לדבר על המצב בחקלאות בשאר האזורים בארץ. המצב קשה במאות קיבוצים ומושבים ואצל חקלאים פרטיים הכורעים תחת עול של חובות כבדים וחשולמי ריבית אדנתיים. הם אינם יכולים להמשיך ולייצר. יש מתיישבים שנוטשים את משקם ועוזבים. ויש היום תופעות חמורות ביותר, תופעות שאני לא חלמתי שיהיו כאלה. לא חלמתי שיבואו גורמים בעלי הון זר, ערבים מהשטחים, וישחלטו על קרקע ומים לאומיים, יעבדו את השטחים לבעלי-הבתים של אותן קרקעות, ששוחררו בקורבנות רבים; לא חלמתי שמתיישבים יהודיים, שהגשימו את הציונות והתיישבו על הקרקע ועיבדו את השטחים — יעבירו בנקל את הקרקעות לידיים ערביות.

אני מזהיר מעל כמת הכנסת, שאם לא ימצא פתרון לכל בעיות ההתיישבות, לא תהיה גם תוצרת חקלאית, וכאן תישמע זעקת חברי הכנסת: כמו לפני שנה, כאשר חודש אחד היה מחסור בעגבניות, הארץ הזדעזעה ועשרות הצעות לסדר-היום נדונו בכנסת.

אני שמח, שבשבוע שעבר הכירה הממשלה בצדקת המתיישבים, ואושר רמת-הגולן ולבקעת-הירדן סיוע בהיקף של 30 מיליון דולר לפתרון הבעיה. רק לשנה אחת. ולכל המושבים בארץ, אלה שהוקמו בשנות ה-50, ל-360 במספר. אושרה תוכנית כוללת של סיוע בסך של 170 מיליון דולר, מהחלקה להתיישבות, מהבנקים ומהממשלה, כדי לתת חשוכה על מצוקת המושבים.

חבל רק שהממשלה הגיעה למסקנה באיחור רב ונגרם נזק חמור, כלכלי וחברתי, ליישובי רמת-הגולן וליישובים אחרים בארץ. חבל רק שהאישור התעכב כל כך הרבה זמן. אני מקווה שההחלטות האלה מהשבוע שעבר תוכלנה לחלץ את היישובים ממצבם הקשה, תאפשרנה רגיעה ותאפשרנה המשך יצירת הפאר של ההתיישבות העובדת במדינת ישראל.

ומכאן אני פונה לממשלה כאמצעותך, אדוני שר החקלאות: יש צורך להקים ועדה ממלכתית, כראשית הממשלה ובסמכותה, ושהיא תציע פתרונות קבועים וברורים לרמת-הגולן, לבקעת-הירדן, לקיבוצים ולמושבים בכל שטחי מדינת ישראל, ולא רק פתרון זמני.

אני מכיר ומוקיר את מאמציו של שר החקלאות בשנה האחרונה להציל את ההתיישבות ממופלת, ומציע בשם סיעתי, סיעת המערך, להסיר את ההצעה מסדר-היום. אני מקווה שכוחות משותפים ובעוזת הממשלה יתנו הפתרונות שהמתיישבים ראוים להם מבחינת העדיפות הלאומיות.

לעשות הוא לדאוג לכך, כלי לפרסם את הכתובת, שמול המפקדה שלו תתפוצץ מכונית תופת. אם ממחנה סורי מסוים יצאה חוליית מחבלים שירתה קטיושות לגליל, צריך שממקום כלשהו בלבנון יירו קטיושות אל המחנה הזה. ואם דביציה סורית וזחלת דרומה ומכניס למענה מתקנים, חפירות, עמדות — צריך לבוא ערב אחד ולטווח את העמדות האלה. אם זה לא עוזר, צריך לבוא בערב אחר ולהטמין מוקשים במקום. כלי שנגלה מי עושה זאת.

בכל מקרה, אם עלולים להגיע למלחמת התשה, צריך להתחיל אותה כאשר המחיר שכרוך בה הוא נמוך ביותר. על-מנת שלא נגיע למלחמת התשה במחירים גבוהים.

ולסיום, ממשלת ישראל מבקשת, בצדק, למנוע מלחמה ולהבטיח את שלום תושביה, והיא צריכה לחבור בין השלמה עם מהלכי סוריה ובין התייצבות מולם, כאשר המדיניות הנוכחית, המבקשת להסתלק מעימות ככל מחיר, עלולה, לדעתי, להעלות את ישראל על מסלול של עימות בלתי-נגמע, במחיר כבד ובתנאים קשים.

אני מציע לבחון את המדיניות הביטחונית מחדש, אבל, מעל הכול, כתחום ההתיישבות, אני מציע לגשת לחיזוק מידי של ההתיישבות ברמת-הגולן.

היו"ר ש' הלל:
תודה לחבר הכנסת לנדאו. רשות הדיבור לחבר הכנסת אפרים שלום, ואחריו — לחבר הכנסת גרשון שפט.

אפרים שלום (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, המצב ביישובי הגולן קשה וחריף, והוא החריף עוד יותר במיוחד בשנה האחרונה. ממשלות ישראל ככל תקפותיהן, משנת 1968, הקימו יישובים בגולן מכל צורות ההתיישבות: יישוב עירוני, קיבוצים ומושבים. היישובים הוכיחו את עצמם מבחינה כלכלית, חברתית וחקלאית. הם הגיעו להישגים חקלאיים יוצאים מן הכלל, פיתחו חקלאות מודרנית בצורה יעילה, ברמת תפוקה גבוהה ובטיב מעולה, עם מוניטין טוב לייצור לשוק המקומי ולייצוא.

אולם, הממשלות שהחליטו להקים את היישובים היו צריכות לתקצב אותם בתקציב ממלכתי, לפי צרכי ההתיישבות, כרמה ובהיקף שהמתיישבים יוכלו לעבוד ולייצר בתנאים סבירים, לצערי הרב, לא כך קרה בפועל, ובשטח נוצרה מציאות שונה, החטיבה להתיישבות, שחקציבה ממומן על-ידי חקציב המדינה, קיבלה בעבר למעלה מ-100 מיליון דולר לשנה. בשנה האחרונה ירד התקציב והגיע ל-31 מיליון דולר לכל יישובי רמת-הגולן, בקעת-הירדן, חבל-עזה ויהודה ושומרון.

כמשך השנים אושרו תוכניות ופריקטים להשקעות על-ידי החטיבה להתיישבות, משרד החקלאות ומשרדים אחרים, אך הכספים הדרושים לא הגיעו בזמן. הפנו את המתיישבים לחסדי הבנקים והספקים. כשנה האחרונה, מיולי 1985 עד יולי 1986, כאשר שער הדולר מוקפא ומחירי תוצרתם מוקפאים ומבוקרים, גבו מהם הבנקים ריבית של 101% על האשראי; הנתונים אושרו גם על-ידי בנק ישראל. כל מתיישב שהיה חייב סכום כלשהו, חובו, הוכפל במשך שנה אחת. במקביל, הכנסות לא עלתה, והיום הוא אינו יכול לעמוד בהתחייבויותיו, בתנאים ובגזירות הכלכליות שנכפו עליו.

אדוני שר החקלאות, התוכנית הכלכלית, שהביאה בחלטה ליציבות משקית במדינה, לירידת האינפלציה ולשיפור במאזן

היור"ר ש' הלל:

תודה לחבר הכנסת אפרים שלום. רשות הדיבור לחבר הכנסת גרשון שפט, ואחריו — לחבר הכנסת מאיר וילנר.

גרשון שפט (התחיה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אנחנו מגישים את הצעת האיראמן הזאת היום לא על רצון טוב שיש לשר החקלאות אלא על טיפול רע שהממשלה נוהגת בו ככל העניינים הקשורים להתיישבות ולחקלאות. נכון הוא שהבעיה לא נוצרה היום, היא נוצרה במשך שנים שבהן לא נתנו תקציב התיישבותי והשקעות לייצור, לאמצעי ייצור, מטעם המדינה, מטעם המוסדות המיישבים, גם בגולן וגם במקומות אחרים בארץ. המתיישבים לא יכלו להתקיים. מה היה עליהם לעשות? היו מתיישבים — כפי שהזכיר לפני חבר הכנסת אפרים שלום — שמכרו את תוצרתם לערבים, לאחרים ולמעשה מכרו את עצמם; היו מתיישבים שלקחו הלוואות, לא קסם, אבל היתה ריבית גבוהה והם נהיו משועבדים לבנקים; יש משקים — כפי שהזכיר גם שר החקלאות, שמייצרים כשנה תפוקה של דולר וחייבים שניים, ואם יש משקים כרמת-הגולן שהייצור השנתי שלהם הוא בין 5 ל-6 מיליוני דולר והם חייבים עד 8 ע"מ 10 מיליוני דולר, מגינים הם ייקחו כרי להחזיר את החוב הזה?

הממשלה הזאת, הממשלה הקודמת וכל הממשלות שהיו בשנים האחרונות לא נתנו עדיפות לאזורי הפיתוח; בכלל אזורים אלו: הגולן, הגליל, הבקעה, יהודה ושומרון, הנגב, חבל-עזה. לכל המקומות הללו לא ניתנה עדיפות ממלכתית, היא לא ניתנת גם כיום.

יש לי פה הרשימה האחרונה של מחירי שכירות דירות בקצרים, והיא אינה יישוב חקלאי. אנחנו רוצים שתושבים יבואו לקצרים, ושכר דירה בקצרים הוא 105 שקלים, של דירת שלושה חדרים, 70 — 75 מטרים מרובעים, בבית-שאן, לעומתה — 30 — 50 שקלים; בטבריה-עילית — 52 שקל; ביבנאל — 80 שקל חשוב — 60 שקל; בקריית-גת, גם כן מקום חשוב — 52 — 55 שקל; בקריית-מלאכי אותו דבר. בקצרים — 105 שקל. אם והיה מדיניות הממשלה, אדוני שר החקלאות, גם לגבי שכירות, לא רק לגבי המשק החקלאי, אלא רוצים שיבואו מתיישבים לפתח את קצרים?

ולעניין ההשקעות במשק החקלאי: נאלצו לקחת כסף לא מתאים להשקעות, כסף שלעולם לא יוכלו להחזיר אותו; לא יוכלו. נוסף על כך קיימת הבעיה של ארגוני הקניות, שעומדים בין המשקים לבין הבנקים עם בעיית הערכות ההרדית כתובים — משום שהיו יישובים חברים בארגוני הקניות שהרוויחו, היו משקים שהפסידו והיו משקים שלקחו הלוואות מארגוני הקניות ואת התוצרת שיווקו באופן אחר, וכמוכן הכניסו את הארגונים הללו לכרף לא קטן. אבל היו גם ארגוני קניות שהשקיעו השקעות שאסור היה להן להשקיען, חוץ שימוש בכספים לא מתאימים והמשקים שהיו חברים באותם ארגוני קניות לא עמדו ומנעו את ההשקעות הללו והיום הם מסוככים.

הזכירו כאן ריבית שהיא למעלה מ-100% ריבית ריאלית. איזה משק חקלאי יכול להחזיר את זה? איך? על זה, אדוני שר החקלאות, אנחנו מביעים איראמן, לא על 27 מיליוני דולר שניתנו. אתה יודע שתמכנו כזה ברועדת הכספים, אבל מה עושים עם החוב של למעלה מ-200 מיליוני דולר?

אתה דיברת על אווירה? יש היום אווירה של "אכול ושתה". מה עושה הממשלה נגד האווירה הזאת? אני לא ראתי שהממשלה עושה משהו. הבוקר, הגשתי לנשיאות הכנסת הצעה לדרך כהלוואות שנתונים הבנקים, למשל, לצרכנות:

25,000 שקל. כל מי שרוצה יכול לבוא לבנק ולקחת הלוואה. זה לא מעורר צריכה? לאן צריכים ללכת הכספים האלה? — לתעשייה, לחקלאות, להשקעות. אני מצטער על שנשיאות הכנסת לא מצאה לנכון לאשר את הצעתו, ואני חושב שזהו אחד היסודות הרציניים ביותר להגדלת האינפלציה ולגרימת מצב שבו כל אמצעי הייצור זועקים לבסוף וצריך להשקיע בהם, והכסף הולך לצריכה. על זה אנחנו מביעים איראמן, אדוני שר החקלאות.

מה צריך לעשות? — קודם כול, לבטל את הריבית החריגה בבנקים ששולמה כשנים האחרונות, דוגמת "אלסינט". ב"אלסינט" הורידו 80 מיליוני דולר. מדוע? מפני שהבנקים חששו שאם הם לא יורידו את הריבית הזאת הם יפסידו עוד יותר. לגבי החקלאות, כנראה הבנקים אינם תושבים, ואני לא יודע מה נזעקת לעזור להם, מפני שהם יודעים: הממשלה ממלא תשלום.

שר החקלאות א' מזמקין:

לא נזעקתי לעזור, אלא נזעקתי להקל, כי אנחנו חושבים שהאשם אינו בבנק, האשם הוא במדיניות המונטרית.

גרשון שפט (התחיה):

נכון, המדיניות המונטרית היא של בנק ישראל — — —

שר החקלאות א' מזמקין:

לא נזעקתי, אני פשוט רוצה לנהוג אתם ביושר.

גרשון שפט (התחיה):

— — — וממשלת ישראל, אבל אני אומר שאין זה פוסט אח הבנקים מלשאת, גם בתלם, באותה ריבית חריגה. לכן, אני חושב שמה שעשו בתעשייה, יכולים לעשות גם בחקלאות.

דבר שני: פריסת חובות לטוח ארוך וכריבית טבירה, ופריסת חובות כספומים גדולים יותר מאלה שהממשלה אישרה ליישובים במסגרת אותם 27 מיליוני דולר.

דבר נוסף: ועדת ביסוס שתבדוק כל משק. אני מגיש שיש במשרדך חלק מהתוכניות לעניין הזה, אבל זה צריך להיות קצת יותר מהר וקצת יותר לעומק; ועדת ביסוס שתבדוק כל משק וחציע מה לעשות בו — משק שצריך לשקם אותו, משק שצריך לפדות אולי חלק מההיחידות שלו, שאנשי לא יהיו חקלאים לעתיד אלא יגורו במקום. אני בטוח שאתה לא זוקק לעצונתי אלא עליך רק לבצע אותן.

הממשלה צריכה ללכת בכיוון כזה עם פתירת מסוג זה, כדי שאותה חקלאות, וכמיוחד זו שברמת-הגולן ובמקומות שנמצאים על הגבול, תזכה באמת לעדיפות ממלכתית, והנהי בעיה — עדיפות ממלכתית על חשבון דברים אחרים.

אם הממשלה תרצה ללכת בדרך זו, היא תצטרך לסטות בהרבה מהדרך שהיא הולכת בה היום.

היור"ר ש' הלל:

תודה רבה לחבר הכנסת שפט. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר וילנר, ואחריו — לחבר הכנסת יוסי שריד; אם הוא לא יהיה כאולם — לחבר הכנסת מרדכי ירשובסקי.

מאיר וילנר (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לא אחת דמה שהדברים שאומרים בכנסת אין להם קשר עם הבעיה האמיתית, אין להם קשר עם המציאות.

כמה מדובר? מדובר כשטח טורי — —

חוכרת ליו, ישיבה וכ"ה —
הצעת סיעת התחיה להביע אי אמון לממשלה —

שצריך לתת 7 מיליארדי דולר, בגלל הפושעים האלה: 7 מיליארדי דולר. אבל הוא אמר: הנה מה שאפשר היה לעשות בכסף הזה. הסכום הזה הוא פי שלושה מכל ההוצאות העצומות הכרוכות במטוס ה"לביא". זה מה שיש לו בראש. 7 מיליארדי דולר. וזה בזמן שיש מפולת בבתי-החולים, בזמן שמתעללים באחיות ובחולים, בזמן שגם האחיות וגם הרופאים בבתי-החולים אומרים שעשרות תולים מתו לפני השכיחה בגלל מחסור באחיות ובצידור אלמנטרי, בגלל קיצוץ התקציבים לשידוטי הבריאות. ושידוטי החינוך, והחקלאות, והמושבים — ומה לא? ושחיקת השכר של הפועלים. יש לו במוח רק ה"לביא": "שלושה לביא". הלא ב"ו מיליארדי דולר אפשר היה לפתור בעיות עצומות — שנוונות זוני, גמלאים שחיים בקושי. אבל הוא מובר על שלושה מטוסי "לביא".

לסיים, אני רוצה להגיד שאנחנו נצביע נגד הצעת סיעת התחיה.

מעניין, אחד האחראים לאסוף של מלחמת לבנון מציע לנו היום ללכת להרפתקאות נוספות, לבזבז עוד מיליונים. אני לא מקווה שהוא ילמד או שהסיעה שלו תלמד, חוץ גם שאלה של מצפון. אני קורא רק לריאליזם, יחסי הכוחות משתנים. נכון, הוזהרו על כך עוד לפני שנים. אין זה מה הנמנע שיחסי הכוחות שנתנו, ולא לטובת ישראל. העולם הערבי, אוכלוסייתו מתקרבת ל-200 מיליון נפש — כמה מלחמות שלא תעשו רק תגרמו למתים, לבתי-קברות ולא יותר.

הפתרון לזה איננו מלחמת מנע. שהיא תוקפנית. הפתרון הוא בעשיית שלום. אתם לא רוצים שלום. כלי הכיבוש אפשר לעשות שלום, מהר. יש לצאת מרמת-הגולן, לצאת מלבנון, לצאת מהגדה. יש להסכים למדינה פלשתינית בצד מדינת ישראל ריבונית. יש לקבל ערכות בין-לאומיות לביטחון, כמו של כל המדינות וכל העמים, במסגרת של ועידה בין-לאומית, בהשתתפות כל חברי מועצת הביטחון, וכמובן, כל הגורמים המעורבים ישירות — ישראל והעם הפלשתיני, שנציגותו היא אש"ף. תודה.

היורד ש' הלל:

תודה. אני מודה לחבר הכנסת וילנר. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסי שרד, ואחרי — לחבר הכנסת מתתיהו פלר.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הבית הזה מלא חזיונות טוריאליסטיים שמתרחשים בכל יום ריום, וגם החזיון הזה העומד לפנינו עכשיו במסגרת הצעת האי-אמון הוא חזיון טוריאליסטי נוסף. במסגרת הטוריאליזם הזה, לעולם איני מבין כל כך מי מביע אי-אמון במי ולמה ומה הוא רוצה בכלל מהחיים של וולחו ולמה הם אינם נמצאים במקום אחד. אחרי ככלות הכול, הרי הם מאותו כפר, מאותה עמדה, מאותה אסכולה, ולמה הם מתאנים בכלל זה לזה ומהו המשחק הזה, ואין זה אלא משחק.

לשכיעות רצונם ולהנאתם השלמה של חברי במעוך אני רוצה לצטט שני קטעים מריאיון שהתפרסם עם שר החקלאות שלנו בסוף השבוע שעבר ב"כותרת ראשית". אעשה זאת כדי להסביר שאין מדובר כאן באי-אמון ואיש אינו מביע אי-אמון באיש ובסך הכול, אנשים אחים הם ואין בעצם שום הבדל ביניהם. אני בטוח שלשומע ינעם.

נשאל שר החקלאות: "כך היה זה מאז ומעולם? גם בתקופת שלטון המעוך?" — מדובר בשכ"ב. הוא אומר, כסגנונו — אגב, הם לא רק מאותו כפר אלא הם גם, פחות או

מאיר כהנא (תנועת כך):
זה חלק מארץ-ישראל.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוריון):
— שחוף ממטרופים, לא חושבים כך אפילו בקשר לארץ-ישראל השלמה.

מאיר כהנא (תנועת כך):
מה פתאום זה שטח טורי?

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוריון):
זה שטח טורי, וצריכים להחזיר אותו.

חבל על כל חייל שנופל. חבל על כל צעיר שנפצע.

האם לא למדתם כלום מימית? החלת החוק הישראלי על רמת-הגולן הוא דבר שנוגד כל חוק בין-לאומי. כל מוסר בין מדינות. אם מדינה אחת יכולה לכבוש בכוח צבאי שטח של מדינה אחרת ולספח אותו, אין לה גבול. זה רק עניין של יחסי כוחות. אם מחר או מתרתיים ישתנו יחסי הכוחות כמזרח התיכון, כלום אנחנו נסכים שיכבוש את ישראל או חלקים ממנה? לא נסכים. אני לא אסכים. אם מכניסים עיקרון כזה, שמותר, אם יש לי הכוח לכבוש, לספח, לרכא, מה הגבול?

לרמת-הגולן, להתנחלויות שם, לא צריך להקדיש אפילו מיל אחד. צריך להחזיר את המתנחלים. לא לרמות גם אותם. זה יחסוך דמים וגם דם.

אני זוכר את הדין שהיה בכנסת על לבנון. היינו היחידים שהצבענו נגד, שהבענו אי-אמון. חלק היסס. האם אתם לא לומדים מזה? עד מתי תמשיכו בהרפתקנות הזאת?

עכשיו יש מסע של אימים במלחמה נגד טוריה. ראש הממשלה, מר פרס, אמר בכנסת, ב-19 במאי, לפני כחודשיים, שקיים שיחוף פעולה בין-לאומי של העולם החופשי וגם של ישראל וארצות-הברית לפעולה, גם צבאית, נגד הטרור. הוא הוסיף ואמר: טוריה היא מרכז טרור וכ"ו.

התירוץ הזה של טרור כשביל לתקוף מדינה אחרת איננו חדש. אנחנו זוכרים מן ההיסטוריה — לפני מלחמת 1956 היה שקט בבטחון המצרי. אלא מה? מצרים הלאימה את תעלת סואץ, אז גייסו צרפת ובריטניה את ישראל כדי להדליק את גפרור המלחמה.

השקרים הממסריים — עכשיו כל העם יודע עליהם. משקרים לנו בכל עניין. במלחמת לבנון, במניות הבנקים. היים אני קורא בעיתונות על דיווח ב"ניוהוק" מפי קצינים בכירים בצה"ל — ואני מצטט מה שמצטטים היום העיתונים מה"ניוהוק", שעוד לא הגיע; הוא גיע מחר או מתרחיים: "קצינים בכירים בצה"ל תומכים בהתקפת מנע של צה"ל נגד טוריה. מקור צבאי ישראלי בכיר אמר לניוהוק, כי האסטרטגיה של ישראל נגד הטילים הטוריים היא לאתר אותם ולפגוע בהם בעזרם על הקרקע".

חברי הכנסת, אין מלחמת מנע. מלחמת מנע היא רק תירוץ. מלחמת מנע היא מלחמה תוקפנית. כשהתחלתם את המלחמה בלבנון, עם מפלה פוליטית, מוסרית וצבאית, בהתחשב בכוח הגדול שהוכנס לשם, ובקורבנות השווא — 6,000 כחורים, הרוגים ופצועים — אתם חושבים שלעם לא נמאס לחיות על החרב?

אני רוצה להגיד, שהרוח המיליטריסטית הזאת הלא יכלה להיגמר פעם אחת בכירע. שמעתי אתמול את שר הביטחון, שדיבר על המצב שיצרו מנהלי הבנקים. הוא אמר

90% שאתם מנפנים בהם חוזר ונפנף כל הזמן, בכל מקום, ומעטים — נכון, מה לעשות — 10%, 3%, אינני יודע כמה, אמרו: חבל על סכומי העתק שאתם מורידים שם לטמיון.

אבל מילא הכסף, יש דבר שהוא חשוב יותר מכסף, והוא הרצון הטוב של האנשים הטובים האלה שאתם מנצלים אותו בצניות משום שאתם ידעתם מראש שמפולת זו עלולה לקרות, כפי שאתם יודעים מראש, על אף ריכוזי הגבוהה שלכם, שהיא עלולה לקרות גם ברמת-הגולן, והיא תקרה גם ברמת-הגולן.

גאולה כהן (התחיה):

קריאה:

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

על השותפות שלי אתה יודע בדיוק, אני לחמתי מן היום הראשון נגד כל התנחלות בכל מקום. חשבתי שאני אנחיל לכם בינה ואחזיר את התכונה הזאת לראשכם, משנואשתי חשבתי שאולי אצליח לעשות זאת מבחון, ועוד נראה מי יצליח.

בכל ההתנחלויות בכל מקום, בכל זמן ובכל תקופה.

רבתי, אני רוצה, לומר, אולי בניגוד לחבר אחר שעמד כאן: זה לא כל כך קל להשיג שלום, זה, כנראה, אפילו די קשה, וגם אין נוסחה כלשהי, לא לחבר שעמד כאן קודם, לא לחבר שיעמוד כאן אחריו, וגם לא לחבר העומד כאן עכשיו, אין נוסחה פלאים, כנראה, אני מניח, לא זו בלבד אלא שהאויב הסורי הוא באמת ובתמים אריב קשה, אריב קשה ומסוכן, ואינני יודע אם ניתן להגיע אתו היום לשלום, קרוב לוודאי שלא ניתן, זהו מאבק קשה, אבל אין לי שום ספק שבעולם שגם אם השלום עם סוריה יתממה, הוא בוא יבוא, יום יבוא, אינני יודע מתי זה יהיה, הרי זה מוכרח לקרות, כי אם לא, לא יהיה שלום כלל, לא יהיה לא שלום מלא ולא שלום חלקי, ואם יהיה שלום עם חלקי, לא תהיה זו אלא אשליה, ולכן חייב להיות שלום עם סוריה, ויהיה שלום עם סוריה, לצערי, אינני חושב שהשלום עם סוריה עומד בפתיחה, אני גם לא יכול לומר — אני רוצה לומר דיבור של אחריות — שאני רואה אותו באופק הקרוב.

לכן, צריך לקיים את הביטחון גם ברמת-הגולן — את הביטחון של רמת-הגולן ואת הביטחון של צפון הארץ, את הביטחון הזה צריך לקיים באמצעות צבא-ההגנה לישראל ולא באמצעות יישובים, וראי לא באמצעות יישובים נוספים, ובוודאי לא באמצעות יישובים מתרחבים, חבל על כל פרוטה.

כאשר השלום עם סוריה יבוא — יהיה הסדר שלום, אינני יכול לראות אפשרות אחרת, הייתי רוצה, מרדע לא, מי מאתנו לא היה רוצה? אבל אין אפשרות כזאת, הבה נאמר את האמת, אותה אמת שלא רצינו להגיד ב־1972 וכ־1973, באה עוד מלחמה — כדי לא לומר הבאתם, גם הכאתם, גם אחרים הביאו, חלק כחלק.

כאשר השלום עם סוריה יבוא — השלום הזה, כמו בכל מקום אחר, כמו בפחתח-רפיח, כמו בגדה המערבית, יהיה כרוך בהסדרים פתאומיים, שיוטכם עליהם עם נסיגתה של ישראל לגבולות 1967.

לכן חבל, חבל, יש כל כך הרבה צרכים קיומיים, דחופים, חבל על האנשים האלה, אתם מרמים אותם.

כידוע, יש לנו מגבלות לגבי העתיד, העתיד קשה לפענוח, אין לנו שום מגבלה לגבי העבר, מה שהיה — ואנחנו יודעים מה שהיה — הוא שיהיה.

יותר, מאותו סגנון: "אין לחטט בנושאים אלה, אני מוכן להביא דוגמה: מנחם בגין" — שימו לב — "מנחם בגין ידוע ככרייה הומניטרית" — כרייה הומניטרית; אגב, זה נאמר כאן כלשון של גנאי, כפי שחבנו מייד. "מנחם בגין ידוע ככרייה הומניטרית, הוא היה מאוד רגיש לפגיעה בבני אדם ובזכויותיהם, לכן, בתקופת שלטונו התקבלו החלטות מוזרות, רחמניות." את זה אומר שר החקלאות שמייצג, אם אינני טועה, את המערך, על-פי החלוקה הרשמית שלנו.

אני ממשיך לציטט: "אם מדברים על התפיסה המוצהרת של המערך" — זאת אומרת מוצהרת כלשון סגני-נהרג — "אני יודע שהוראותיו לשב"כ תאמו כהחלט את התפיסה המוצהרת של המערך." אבל הרי אנחנו יודעים שיש הבדל בין השקפה מוצהרת ובין השקפות אחרות, ולכן "האנשים האלה" — שבש"כ — "אמרו שעם בגין קשה מאוד לעבוד", כי בגין הוא כרייה הומניטרית, לפי דבריו של השר המייצג אתכם.

כדאי להביא לכם עוד דוגמה אחת, וגם במקרה זה השמיעה תנעם, מן הסתם, ואמר לנו שר החקלאות, המייצג את המערך: "את זוכרת את פרשת פינטו? כן אגב מתחברים השניים." את זוכרת את פרשת פינטו? פינטו היה בטוח שהוא ממשיך להצטיין בשעה שהוא הרג שבויים." אינני רוצה לחזור על הפרשה הזאת, על הגניילון, לא חשוב, אבל כשהוא הרג שבויים הוא חשוב שהוא ממשיך להצטיין." אבל פתאום באו ואמרו לו: מצטערים, פה זה מפסיק להיות במסגרת ההצטיינות שלך בצבא, מכאן ואילך זהו פשע, הוא היה קצין טוב, עשה מה שחייבנו אותו לעשות." הווי אומר, שזה מה שמחנכים לעשות, לפי דעתו של שר החקלאות שמייצג אתכם, "עשה מה שחייבנו אותו לעשות, הוא המשיך להצטיין לפי הנורמות שלו ופשוט לא הפסיק בדיוק ברגע הזה, הוא היה בטוח שהוא בסדר ופתאום הסתבר לו שהוא רוצה, לכן הרמטכ"ל חנן אותו, אבל כל הארץ טיפסה על הרמטכ"ל" — וזה מביע אי אמון לזה, והוא משיב וכל העניין איננו אלא משחק, משחק זול, צריך לומר.

בערב שבת ראיתי בטלוויזיה חושב מתושבי רמת-הגולן, ואני מוכרח לומר שלבי נשבר, ראיתי באמת בחור יוצא מהכלל, דברו ניכרו כדברי אמת, האיש חמים, הלך כי אמרו לו שצריך ללכת לשם, ושההליכה היא בגדר של חלוציות, והוליוכו אותו שולל, אבל לא בגילוי החמור ביותר של הולכת שולל, כי הגילוי החמור ביותר עוד נודע לו, עוד צפוי לו, ואני אדבר גם על זה, הלב באמת יצא אליו, אבל צריך לומר למתנחל הזה, למתיישב הזה — איש טוב, בחור וטוב — צריך לומר לו שזו באמת רק האשליה הראשונה שמוזמנת לו ולא הקשה מכולן, אני מקווה שאולי יש כאן משהו מרמת-הגולן והוא יוכל למסור לו את הדברים בשמי.

נגיד שאנחנו איננו מנהלים את הוויכוח הזה כאן עכשיו, בעת הזאת, אלא אנו מנהלים אותו לפני 12, 13, או 14 שנים, ואני יכול להעלות על דעתי בלי קושי שחבר הכנסת רפאל איתן או כל חבר כנסת רומה לצורך העניין היה מעלה הצעת אי אמון, ואני מניח שגם הועלו הצעות כאלה — אני בטוח, לא היה לי חשק ללכת לארכיונים — הצעות אי אמון על כך שהממשלה איננה מפתחת במידת הצורך את פחתח-רפיח, וגם אז דיברו גבוהה גבוהה ודיברו בשם 90% של הכנסת, והיו מעטים שאמרו: מה העבודה הזאת ולמה להשקעה הזאת לכם ומה הרמייה הזאת לכם ומה הולכת השולל הזאת לכם? הרי כל העניין הזה ייגמר באסון, במפולת אחת גדולה, ואתם צחקתם ודעתכם היתה זוחחה עליכם ואתם קצרתם גם אז את מחאיאות הכפיים של 90% — 90% כאן ו-90% שם, אותם

כי נכונותה של סוריה ליטול חלק בולט יותר בתהליך השלום מבוססת על תקוותה, אולי על ביטחונה, שהיא תזכה, בסופו של דבר, לקבל לידיה את רמת-הגולן, אם תדע לכלכל את צעדיה בתבונה.

דומני, שזו העילה להצעת האי-אמון, שכאה לחייב את הממשלה לחדש את מחויבותה לפיתוח רמת-הגולן.

ביסודו של דבר, אין ספק כי מישהו עושה פה מיקח טעות. כיום אש"ף, בהנהגתו של ערפאת, הוא הגורם המדיני החומך, באופן יותר ברור וחד-משמעי מכל גורם אחר הפועל בשטח. כפתרון מדיני של הסכסוך בין ישראל לבין העם הפלשתיני.

אני רואה ידעה שהתפרסמה רק היום ב"מעריב", וראוי לקרוא אותה מעל לדוכן: "יאסר ערפאת הודיע אתמול בחרטום על נכונותו להכיר בהחלטות מועצת הביטחון 242 ו-338 ואף להגיש את הערובות המתאימות לכך בשני תנאים: העברת הגדה המערבית ורצועת-עזה לפיקוח האו"ם, והכרה אמריקנית בזכותו של העם הפלשתיני להגדרה עצמית".

אילו חשבתי שיש סיכוי לכך, הייתי מבקש מהיושב-ראש להעלות נושא זה באופן דחוף לדיון בכנסת, משום שזו ההצעה החשובה של הימים האחרונים, ועליה צריך היה לתת את הדעת. אבל, ברור לי, שאין שום סיכוי שהצעה כל כך חד-משמעית וכל כך ברורה, אף כי אולי היא איננה מניחה את הדעת מכל הבחינות, תזכה לתשומת-לב חיובית כלשהי בכנסת או בממשלה.

אבל, יש להזכיר, שהפגנות התמיכה המתנהלות בימים אלה ברחבי הגדה המערבית בערפאת ובארגונו הן למעשה הפגנות תמיכה במדיניות הזאת, במדיניות הקוראת לפתרון המבוסס על הסדר מדיני בין ישראל לבין הנהגת העם הפלשתיני. אני גם מציע לשים לב למקום שבו ניתנה החלטה זו — חרטום, אותה חרטום שטבועה בויתרון שלנו כקשורה בשלושת הלאומים המפורסמים. היא נבחרה, אולי, לא במקרה, ככמה להכריז הכרזה כזאת בדבר הכוונה לשלום.

אך זאת, כנראה, גם הסיבה להעלאתו של עניין רמת-הגולן היום. כי, ככל שהסימנים רצונו הפלשתינים לשלום מתרבים, כך גדלה החרדה בישראל מפני התחדשות תהליך השלום. זה, לפי דעתי, ההיגיון העומד מאחורי הצעת האי-אמון, שאיננה בעצם הצעת אי-אמון אלא קריאה לממשלה להביע מחדש את דבקותה במדיניות הסיפוח, מדיניות שלאיש אין ספק שהיא אומנם מדיניותה של הממשלה.

אנחנו נימנע מן ההצבעה, מכיוון שאין לנו אמן בממשלה, החוסמת כל דרך לשלום, אבל לא נצביע אי-אמון שעה שעולה הצעה שכל כוונתה היא לחזק את סרבנותה של הממשלה נוכח הצעות השלום הגלויות והפומביות של המנהיג הפלשתיני יאסר ערפאת.

היוזר ש' הלל:

תודה. רשות הדיבור לחברת הכנסת חייקה גרוסמן, ואחריה — לחבר הכנסת מאיר כהנא.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בעיית רמת-הגולן מסובכת יותר מכפי שמתארים אותה פה. אי-אפשר להתעלם מכך שהגבול הצפוני הוא הגבול המאיים ביותר, אבל אי-אפשר גם להתעלם מכך שהסכמים על הפסקת אש שנחתמו עם סוריה נשמרו, פחות או יותר.

היוזר ש' הלל:

הסכם ביניים ולא הסכם הפסקת אש.

יש שאלה אחת: האם אריאל שרון או רפאל איתן בעצמם יהרסו את קצרין, כמו ידיהם, על-פי הוראה שלהם, או שמא מישהו אחר יעשה זאת? זו שאלה שבאמת לא כל כך מעסיקה אותי, אני גם בטוח שהיא לא תעסיק את ההיסטוריון. אולי הם לא יעשו זאת כמו ידיהם, מישהו אחר יעשה זאת. אבל כך יהיה גם שם.

לכן, אף לא פרוטה אחת לרמת-הגולן.

היוזר ש' הלל:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריה — לחברת הכנסת חייקה גרוסמן.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת האי-אמון שהוצעה היום בכנסת לא באה בעצם לבטא שום חוסר-אמון. הממשלה מורכבת בעיקרה מאותן שתי מפלגות — המפלגות הגדולות — שתמכו בגלוי ובמפורש בסיפוח רמת-הגולן. אין כל סימן לכך שבצניין זה חל שינוי בעמדתן.

המהלך של הצעת האי-אמון בא, כנראה, לכפות על הממשלה לחזור ולהצהיר על תקפותו של הסיפוח. זאת אומנם עשה שר החקלאות בדבריו, כשחזר ואישר את המדיניות של הממשלה הזאת, של הממשלה הקודמת, של שתי המפלגות הגדולות — לספח ולהמשיך ולהחזיק את רמת-הגולן כשטח מסופח.

על השיעור שנתן לנו שר החקלאות בכלכלה, לא כדאי אפילו להגיב, הן בגלל השטחיות שבו והן בגלל הנימה המטעה שאפינה אותו. מה שהיה בכל אופן ראוי לתמיכה כלשהי הוא, כיצד שר בממשלה, שתוקף כיום בשצף קצף את בזבוז הכסף לצורכי צריכה שהיה או ובימי הממשלה ההיא, לא מוכיח במלה אחת את מה שמתרחש בעצם הימים האלה, כשהבנקים מציעים אשראי בתנאים בלתי-רגילים, תורים ארוכים משתרכים בסניפים, לקבל את ההלוואות האלה בתנאים נוחים במיוחד, כשברור שכל ההלוואות האלה מיועדות בעיקרן לעידוד הצריכה, ממש כמו בימים ההם. רק בשבוע האחרון הוגדל האשראי בכ-350 מיליון שקל — גידול של כ-7% בתוך שבוע אחד — וזאת בשעה שממשקים מתמוטטים ומפעלים נסגרים בטענה שאין כסף. אם שר מחליט לתת לנו שיעור בכלכלה, כדאי היה שידבר לא רק על מה שהיה אז אלא על מה שקורה בעצם הימים האלה. אבל זה רק דרך אגב.

חשוב יותר לנסות ולהבין את פשר הדאגה שהושמעה היום לגורלה של רמת-הגולן. דומני שלא קשה להבין זאת. על אף צחצוח החרבות המתמיד בישראל ובסוריה, ניכר כי נעשים מאמצים הן על-ידי בריחת-המועצות והן על-ידי ארצות-הברית לקרב את ממשלת סוריה אל ההכרה כדבר הנחיצות להצטרף בדרך כלשהי אל תהליך השלום. שיתחדש אולי אם המהלך הזה יצלח.

ההתפתחות האחרונה ביחסי ממשלת ירדן ואש"ף, הלאו אין לה הסבר אלא זה, שבמקום כלשהו גמלה ההכרה כי מוטב לקרב את סוריה לתהליך השלום בשותפות עם ירדן מאשר לבסס אותו על שיתוף ירדני-פלשתיני. ואומנם, למהלך זה יש סימנים ראשוניים ביחסי סוריה וארצות-הברית, כשם שהוא משתלב יפה, כנראה, בשיפור יחסי ירדן וסוריה.

יש אולי מקום להטיל ספק בכך שמהלך זה יביא לירדן רווח כלשהו בשטחים הכבושים של הגדה המערבית ורצועת-עזה, שכן, אין בישראל, לפי שעה, כל נכונות, כל סימן לנכונות לגלות גמישות בתחום זה. אולם, כל אחד יכול להניח

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

היהו קודם. אני מדברת על מה שהיה ערב מלחמת לבנון. פשוט כדאי להזכיר זאת. אם זאת היתה הסיבה לפתיחת המלחמה, הרי זה היה טיעון שווא באותו זמן.

אדוני היושב ראש, יש לי, משום מה, חשד שהצעת האי אמון בנושא היישובים ברמת הגולן היא הצעה לא כנה כמקצת. מדוע? מי קבע את סדר העדיפויות שלפניו יש ליהודה ולשומרון עדיפות על פני שטחים אחרים? היה סדר עדיפויות, לפי אותו עיקרון שהנה הנגב, הערבה ואולי גם רמת הגולן, הם כבר מונחים בכיס, כי הרי אנחנו חוקקנו חוק רמת הגולן, מי עוד יכול לנו? אני יודעת שהיו לא מעטים בכנסת הזאת שאמרו שזהו חוק מיותר ומזיק, ואחר כך הם הצביעו בעדו. לכן, אחרי שהיה לנו חוק רמת הגולן, מי צריך היה לחשוב על סדר עדיפויות? אם כן, סדר העדיפויות היה ברור מכל הבחינות.

כל מדינה, במצב פשוט הרבה יותר ממצבה של מדינתנו, חייבת ועושה, בדרך כלל, את החשבון של האינטרס שלה. אם האינטרס העיקרי שלנו — אתה אומר הכיוון המרכזי — הוא להגיע לשלום, צריך לנצל כל סיטואציה, כל אופציה אפשרית באותה סיטואציה, ואנחנו לא עושים זאת.

הקימו יישובים, מי שהחליט שצריך להיות יישוב כאן או כאן, הוא היה צריך לדאוג לכך שהיישוב יוכל להתקיים. אי אפשר לעשות דבר והיפוכו. דבר זה, אני לפחות, מסכימה. אבל באותה מידה צריך לחשוב גם על יישובים אחרים שאינם ברמת הגולן, יישובים כנגב, בערבה, בגליל. שהוקמו ולאחר מכן יש לשלם ריבית של 30% — 40% ומשלמים.

שר החקלאות א' נחמקין:
הלוואי 30% — 40%.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

כן, 80%, 100%. ראיתי, קראתי, שמעתי. ככל שהתשלום גבוה יותר החוב גבוה יותר.

איני יכולה להישבע על התהליכים שיש בסוריה. עד עכשיו ידעתי שנכון הוא מה שאמר חבר הכנסת יוסי שריד. זהו פרטנר או אריב קשה, נוקשה, ורעד עכשיו, חוץ מאותם הסכמים זמניים שמחזיקים מעמד, אין לנו שיח ושיג אתו כי אין לנו דיאלוג עם סוריה, לא בעקיפין ולא בצורה אחרת. איני רוצה לסמוך, כמו ראש הממשלה, על זה ששם יש מצב כלכלי קשה ולכן הם יבואו איכשהו לקראתנו. או לא יבואו; ככל אופן, יש להם צרות, טוב לנו שיש להם צרות. ככלל, התחיה הזאת שלפיה יש לצד השני בעיות ולכן אנחנו יכולים לשבת בשקט ולהכות עד שלא נצטרך לשלם שום מחיר בעד השלום היא תיזה לא נכונה. היא לא הוכיחה את עצמה. מתי אמרנו שמצדים תקועה במלחמה בתימן וסמכנו על זה? אולי עכשיו אנחנו נסמך על זה שיש מלחמה בין עירק לבין אירן וכל אחד מסוכך ולכל אחד יש בעיות?

אני מציעה שמהיה לנו מדיניות הרבה יותר אקטיבית, שתנצל כל קפל קרקע במעברים האלה שבמדינות הדינמית במזרח התיכון. אם עכשיו יש אפשרות, אולי נוכל לדבר עם הפלשתינים יותר מאשר יכולנו קודם — לדבר. איני יודעת אם מחר תהיה האפשרות הזאת.

אני הייתי מציעה לעצמנו, בנוגע לרמת הגולן, שנראה את שני האלמנטים — את האלמנט המדיני, שהוא המכריע, והוא אשר צריך להכתיב לנו כל מדיניות לטווח יותר רחוק, ואת האלמנט של החקלאות. יש יישוב, המדינה החליטה עליו — אי אפשר להשאיר "נעבעך" של פושטי רגל. לפחות זאת אני צריכה לומר: ברמת הגולן לא שופכים את הבטון ולא עושים כבישים לוקסוס. על חשבון המדינה. שם מנסים להוציא לחם מן הארץ, שהיא ארץ קשה מאוד, קרקע נוראה, סלעית. לפחות לא שמעתי שיש שם ספסרות בקרקע. יש משפט נגד מישור, שמישהו מתעשר שם.

ויכל נאמן (התחיה):
אין שם ממי לקנות.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

למה בשומרון אפשר? בשומרון אפשר. שם שפכו את המשאבים, את המיליארדים. אני אומרת כך: מושבים בצרה, בכל מקום צריך לדאוג להם; ניצול עובד האדמה עליידי הבגקים, זה דבר מאוס בכל מקום, וזה דבר מאוס גם ברמת הגולן.

אבל העיקר, רמת הגולן היא חלק מטריטוריה שעליה צריך לנהל משא ומתן, היא איננה נמצאת מחוץ למשא ומתן,

לכן, הדאגה הפחאומית הזאת ליישובי רמת הגולן חשודה בעיני. אני בודקת, האומנם הנימוק הביטחוני — הוא הדרך, כביכול, את הכוונן מפת ההתיישבות ואת הדאגה ליישובים — ייתכן והיה זה נימוק שוא. כי אם לא דאגו ליישובים — ברמת הגולן — ואינם יכולים, שם אין אבנים קרושות, איש לא אמר זאת — והיה רק הנימוק הביטחוני, אם הוא נכון או לא נכון, על זה עוד נדבר. אבל השתמשו בנימוק הזה כבנימוק רציני מאוד, ומסתבר שהוא היה נימוק שווא. כואו נראה את המצע של המערך. איפה המצע הזה, אשר בו היה מדובר על פשרה טריטוריאלית ככל הגזרות? פשרה טריטוריאלית ככל הגזרות — ופתאום מחוקקים חוק רמת הגולן שמהותו היא סיפוח מלא.

אם כן, את היישובים לא בנינו, לא ביססנו, וסיפחנו. מה עשינו עם הדרוזים? הפכנו את הדרוזים לגורם שאיננו אוהב כל כך את מדינת ישראל. אם כתוב: איזה גיבור? — העושה אויבו אוהבו, הרי אנחנו פעלנו לגבי הדרוזים ברמת הגולן בדיוק ההיפך, ולא צריך להרכות בהסברים.

אדוני היושב ראש, יש לנו שם שני קיבוצים, אבל שני הקיבוצים האלה, בניגוד ליישובים אחרים, הודיעו ששום יישוב — הכוונה ליישובים שלהם — לא יהיה מכשול לשלום. היה חשוב להודיע זאת.

בסך הכול, יש דינמיקה במזרח התיכון. חבר הכנסת מתי פלד, יש דינמיקה לחיוב ולשלילה. אין זה נכון שיש רק כיוון אחד ברור לקראת השלום ולקראת ההתמתנות. גם כאשר אין כיוון אחד בלבד.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
יש כיוון מרכזי שהוא חשוב.

לכבות את נר המרד שנדלק היום בגולן. אם אכן סיפחנו את הגולן — אם אכן — אם הגולן אכן חלק בלתי נפרד מהמדינה, אם דין הגולן כדין תל-אביב, יש לשאול: אילו זרים, בני אדם שאינם אזרחי מדינת ישראל, אנשים שמסוכרים להיות אזרחי מדינת ישראל, אנשים שמסיתים נגד מדינת ישראל, אילו זרים אלה היו בתל-אביב או בנס-ציונה או כרימונה, ושם היו מניפים דגלי סוריה וחותרים תחת המדינה היהודית, וכי לא היינו מגרשים את הזרים הלא-אזרחים מהמדינה? הלא מעשים של יום הם שמגרשים זרים מהמדינה, כוששים עבריים, לבנים לא עבריים, מגרשים גויים וגם יהודים, זרים. הם אינם אזרחים. הלא הם זרים היושבים בשטח מדינת ישראל. אילו קרה דבר כזה בתל-אביב — בלא ספק כך היינו מתנהגים. אם כן, אם אכן סיפחנו את הגולן, אם הגולן היום הוא באמת חלק ממדינת ישראל, מה נשתנה הגולן מכל שאר שטחי מדינת ישראל? ולמה לא מוכנים לגרש זרים, לא-אזרחים, המסיתים נגד המדינה, בחלק הנקרא הגולן. שהוא חלק ממדינת ישראל?

האמת היא, שמעמד הגולן אינו כרוך. הוא עומד היום כעין אנדרוגינוס. כעין ברייה תלמודית הנקראת "כווי" — ספק חיה ספק בהמה, ספק שטחים ספק מדינה. ייחכן שמעמד הגולן אינו כדיוק כמו זה של יהודה שומרון ועזה, אבל בהחלט דינו אינו כדין תל-אביב.

זאת הבעיה האמיתית, בעיה המאיימת על השלטון היהודי בגולן. עלינו להבהיר לגויי העולם, לגויי הגולן, ובעיקר למתגויי המדינה, שהגולן הוא חלק בלתי נפרד של ארץ-ישראל ושל מדינת ישראל. את זה יש לעשות ביד קשה כלפי אותם דרוזים המעוים לערער על זכותו הבלעדית של עם ישראל לגולן. אדם בגולן שאינו אזרח המדינה והוא מסית נגד המדינה — דינו גירוש מהמדינה, דהיינו מהגולן. מי שרוצה לחיות תחת דגל סורי — זכותו. מחובתנו לעזור לו ולהעבירו לצד השני של הגבול.

ולשריד שעדיין נשאר בינינו — דברי הרמב"ן: "שנצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה — — — וזו היא שהתכמים קורין אותה מלחמת מצווה".

אני עומד להצביע, בעזרת השם, אי-אמון לממשלה. היו"ר ש' הלל: תודה. חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה. מי להצעת האי-אמון שהוגשה עליידי סיעת התחיה? מי נגד?

קריאות:

מי נמנע?

היו"ר ש' הלל:

מי נמנע?

ה צ ב ע ה

כבוד הצעת סיעת התחיה להביע אי-אמון לממשלה	—	מיעוט
נגד	—	רוב
נמנעים	—	
הצעת סיעת התחיה להביע אי-אמון לממשלה לא נתקבלה.		

איננה מחוץ לתחום. גם אם כרגע של קצת טירוף הרימו פה כולם ידיים בעד החוק.

קריאות:
 לא כולם.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
 לא כולם. עובדה, אני הצבעתי נגד.

שר החקלאות א' נחמקין:
 גם אני.

יובל נאמן (התחיה):
 מה עם הגליל?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
 זה גבול מאוד מאוים.

יובל נאמן (התחיה):
 והערכים רוצים — — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אתה שואל אותי מה עם הגליל. הערכים? הגליל הוא חלק ממדינת ישראל, אבל אתם, אתם לא ראתם בו חלק שצריך לדאוג לו, כי זה היה בכיס. עכשיו התעוררתם?

לא אוכל לומר שאנחנו יכולים להצביע בעד האי-אמון. אבל, כסך-הכול, גם בגלל המדיניות של הממשלה, איננו יכולים להצביע אמון לממשלה. ניאליץ להימנע. אני חושבת שכל הצעת האי-אמון היא קצת משחק.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה. אני מזמין את חבר הכנסת מאיר כהנא, אחרון הדוברים.

מאיר כהנא (תנועת כך):

ארוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, השאלה העיקרית העומדת על הפרק לגבי הגולן אינה השאלה של היישובים שם, כי אם בעיית כל החלק הזה של ארץ-ישראל שנקרא הגולן. החלק שניתן עליידי הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל, אחרי שהשמידו את סיחון ואת עוג מלך הבשן. "עד בלתי השאיר לו שריד", ומי ייתן ונזכה גם אנחנו לשמחה גדולה כזאת של מדינה שלא נשאר בה שריד. את הבעיה האמיתית האיומה של הגולן אפשר להבין מחוץ כתבה שהתפסמה רק היום בעיתון בוקר: "במגיד-שמשם הונפו דגלי סוריה והושמע ההמנון הסורי". ואת הבעיה האמיתית של הגולן אפשר לראות ולהבין בהתפרעות חסרת תקדים של מאות דרוזים שקידמה את פני ראש הממשלה, מר פרס, כחודש ארץ השנה, כשהגיע למגיד-שמשם. באבנים ובקריאות: "ברוח ודם נפדה את הגולן" קידמו מפגינים את פרס, שרפו את דגל המדינה, השליכו אבנים, קראו ססמאות: "הגולן סורי" "פלשתינ ערבית".

אכן, יש קשר הדוק בין הגולן ופלשתינ, בין הגולן למדינת ישראל.

הבעיה האמיתית של הגולן נעוצה באוזלת יד ישראלית, בחולשה המדימיה שלנו מול מרי וכמעט מרד של התושבים הדרוזים שם.

אם ברצוננו להחזיק בגולן, אם אנו רוצים שהשטח הזה יישאר באמת ובהמים חלק ממדינת ישראל, ולא עוד מוקד לאירודנטים ערבי, לפיגועים רציניים נגד היהודים שם, שטח המוטל בספק בעיני העולם, וכן בעיני יהודים מפקפקים, עלינו

ד. סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו

חברי הכנסת, השנה האחרונה, שהיתה שנת משברים, חייבה את כל מערכת הבריאות לבדוק בית, חלקו מוצדק וחלקו, לצערי, מיותר, כי את כדק הבית אפשר היה לעשות בלי תופעות נלוות מסורמות.

אבל, על-מנת למצוא את האיזון בין בעיות המימון שהותירו לבין הצרכים בפועל, כל קופות-החולים מתארגנות מחדש, בעיקר כדי לעמוד במסגרת תקציבית מוסכמת, מאותנת ומחייבת, על-מנת שלא נחזור על תופעות שהיו בעבר, כאשר ההוצאה היתה גדולה מההכנסה, קופות-החולים נכנסו לחובות שהן התקשו לשלםם ונוצר כחור שלג.

במשך השנה קמו ועדות אשר בדקו את מצב קופות-החולים, וההמלצות והסיכומים התקבלו על-ידי הממשלה ועל-ידי קופות-החולים. ההסכמים האלה משמשים בסיס לתוכנית השנתית שלנו השנה. אני חושב, שמן הראוי שתדעו שזו תוכנית לחוצה ביותר, זו תוכנית שיכולה, לשמור בקושי על הקיים. אסתפק בדוגמה אחת — קופות-חולים הכללים מבטחת למעלה מ-80% מהאוכלוסייה. יש לה מסגרת תקציבית של 787 מיליון דולר, אם עומדים לרשותה 5 מיליון דולר כלכד לפיתוח, אפשר להבין מה זו דריכה במקום.

אני רוצה שיהיה ברור, ששנים כאלה אינן יכולות לחזור על עצמן. במשך השנה נצטרך למצוא פתרונות ולהרחיב את הבסיס התקציבי של קופות-החולים, כדי שיוכלו לתת תשובה גם לעניין גידול האוכלוסייה — דבר שכרנע איננו בתוכנית ואין מקורות תקציביים לו — וכדי שיוכלו לחדש את תנופת הפיתוח. הן מבחינת שירותי הרפואה הבריאות והן מבחינת הפריסה ברחבי הארץ. שכן, היום יש הרבה מאוד מקומות יישוב שבהם מערכת הבריאות נמצאת בפיגור בחומי המרפאות, תורניות הלילה, המוקדים, פריסת מגן-דד-אדום, ודברים אלה לא ייתבנו כמדינה כשלנו, שכן העיקרון שאותה רמת רפואה עליונה צריכה להגיע לכל תושב ולכל פינה בארץ צריך להיות עיקרון מקודש, ועלינו לממש אותו הלכה למעשה.

זאת אומרת, שהשנה, אלא אם נמצא במהלכה פתרונות נוספים, עלולה להיות שנה של קיפאון בתהליך הפתחות הרפואה הציבורית ופריסתה בארץ. אני מדגיש את הדבר הזה, שכן אני מקווה שכאשר נגיע לדיונים כאן, בכנסת, על התוכניות שלנו בעניין זה, נקבל מכם תמיכה מרבית. ובעיקר — וכאן אני עובר לסעיף הבא — כשנגיש את הצעה לגבי חוק ביטוח בריאות, הצעה שכבר עברה אצלנו במשרד את רוב הדיונים — אין זה אומר שבכל הנקודות יש הסכמה, אבל היא כבר נמצאת בתהליך מתקדם ונוכל לדון בה גם עם קופות-החולים, בצורה יותר יסודית, וגם כאן בכנסת, על-מנת שנוכל להעביר את הטיעון לדין ראשוני בועדת שרים לענייני חקיקה.

אני חוזר ומזכיר, שכל מי שינסה לנצל את הדיונים על חוק ביטוח בריאות לשוניים של הסדרים ארגוניים-פוליטיים יקשה את תהליך פיתוח מערכת הבריאות. כל מי שיתן לנו יד לטפל בעיקר, זאת אומרת, במקורות המימון מתד גיטא, ובייעול מערכת הבריאות מאידך גיטא, יתרום לנו תרומה מרבית.

אחת השאלות המרכזיות בטיטה של חוק ביטוח בריאות הזיה השאלה לגבי ביטוח נוסף, או תשלום נוסף, בצורה מאורגנת ומסודרת. רק אלה יכולים לתת לנו את תוספת המימון הנדרשת לקיום המערכת. אני מזכיר את הדבר, כי בנושא חיוני זה יש דעות שונות, הנובעות מהשקפות עולם שונות. יש גם

היזר ש' הלל:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום. רשות הדיבור לשר הבריאות למסור סקירה על פעולות משרדו. יעלה ריבוא.

שר הבריאות מ' גור:

כבוד יושב-ראש הכנסת, כנסת נכבדה, אני שמח שאני עומד פה לתת את הסקירה עכשיו, כאשר המשבר המעיק שהיה בשנה שעברה לא חזר על עצמו. אנחנו מרכיבים בעידן של מצוקה, ללא ספק, מצוקה תקציבית שאפרט אותה במקצת, אבל ללא משברים מיותרים. אני יכול רק להביע תקווה שמצב זה יימשך.

איני מתכוון לחזור על מה שכתוב כחוכרת המונחת לפניכם, אלא לעמוד, אני מניח שדי בקצרה, על חלק מהנושאים העיקריים הכלולים בה.

אני רוצה, כמובן, לפתוח בהבעת תודה לכל הגופים הקשורים למערכת הבריאות על כל מעשיהם ותורמתם, ולכל הגופים בכנסת ובממשלה אשר שותפים אתנו כאופן מתמיד בפעולת הבריאות.

אם הזכרנו את השנה שחלפה, אני רוצה לחזור ולציין השנה ביתר חוקף, שהבעיה במערכת הבריאות שלנו היא בעיית המימון. אני יכול להתנחם בכך שהיא לא כלעדיה לנו, רוב הארצות בעולם עוברות משבר של מימון. מכל הנושאים שעליהם אנחנו צריכים לתת תשובה, זהו הנושא החשוב החיוני ביותר. אם לא יימצאו מקורות המימון הנוספים, לא חשוב מה תהיה המסגרת הארגונית, ולא תשובה תהיה מסירותם של כל האנשים העוסקים במערכת הבריאות, והיא רבה מאוד, עקבית ומתמשכת — בלי מציאת מקורות מימון מתאימים, מערכת הרפואה הציבורית לא תוכל להחזיק מעמד.

אמרתי היום לשר החינוך והתרבות, שבכוונתי להזכיר פה היום את מה שקראתי הברוק בעיתונים בעניין חינוך פרטי-אליטיסטי, ההולך ומתפתח, ומאוד לא הייתי רוצה שמערכת הבריאות, מעבר למה שכבר התפתח בה עד עכשיו, שמשיך ותחידרר בכיוון הזה, שכן, או לא נוכל אפילו להתיימר שיש לנו מערכת רפואה ציבורית, פחות או יותר, שורונית. שנותנת תשובה על עיקר בעיות הבריאות של הציבור. אנחנו נהיה עלולים לעמוד בפני מצב של התפוררות, של רפואה פרטית שהיא כשלעצמה טובה וחיונית, אבל רפואה פרטית אשר נוגסת ברפואה הציבורית בצורה כזאת שבצעם כל מערכת הביטוח השירותי תרד למימון. אני לא מדבר סתם במילים חריפות, אלא המצב הוא כזה שמחייב תשובות מאוד מאוד מיידיות וקיצוניות. אפרט את הסוגיה הזאת, תוך כדי התייחסות לסעיפים אחרים.

כבר הזכרנו בשנה שעברה, שהצטרפנו לארגון הבריאות העולמי, באזור האירופי. לכך יש כבר עכשיו משמעות רבות גם לגבי ניסוח מדיניות הבריאות שלנו, גם לגבי ניסוח הרגשים וגם לגבי הפעולה היומיומית. אסתפק באמירה, שאם כארגון הבריאות העולמי הקדימה הראשונה במערכת הבריאות היא החינוך לבריאות והרפואה המונעת, משטר חיים נכון, בקרה על הטכנולוגיות וכקרה על מערכי הרפואה, הרי עם הקדימות הללו אנחנו מודעים לחלוטין, ואנחנו מתכוונים, במשך השנה, להציב את החינוך לבריאות הציבור כנושא קדימה עליונה. אנחנו נמצאים כרגע בסדרת דיונים כדי לפרט במדויק כיצד הדבר ייעשה תוך כדי העזרות בכל מערכות החינוך וההוראה בארץ, כמובן על-פי הנחיות שלנו.

הריתים הראשונים מצביעים על כך שפתרונות כאלה ייחטבו, אם כי אין שום מחויבות, ואולי לא תהיה הצדקה, להפוך את זה למדגם מחייב לכלל המדינה, מכיון שיש אזורים שבהם מרפאות מקצועיות כאלה תהיינה הפתרונות הנכונים, יש מקום שיחנך שיידרוש בו פתרונות אחרים.

אנו מעריכים שהגישה הפרגמטית הזאת של הניסוי שלב את המערכת השונית בכל אזור בהתאם לתנאים שלו ולצרכים שלו, זו תהיה גישה נכונה יותר, ואם אומנם נצליח בחלק הראשון, אני מעריך שביצוע החלקים הבאים יהיה מהיר הרבה יותר, ובדרך זו גם ייעל ותחסוך וגם נוכל להתמקד בתחומים דרושים יותר ורגישים יותר.

יש לנו למעלה מ-8,000 חולים בבתי-חולים פסיכיאטריים, וכאשר אנו מדברים על הערכת מרכז הכובד לטיפול בקהילה ועל אפשרות שחרור חולים מסוימים מבתי-החולים אל בתיהם או אל הקהילה, אנו מעריכים שאח הצעד הזה צריך לעשות במלאה האחריות, כדי שהחולים לא ייזקרו בין שיטה אחת לבין שיטה שנייה. לכן, ערכנו ואנחנו עורכים מיפוי של החולים הפסיכיאטריים בכלל המדינה, כדי שנוכל לתת פתרונות מעשיים ויעילים גם למערכת וגם לאנשים.

באחת מידה, אנו בודקים את מערכת האשפוז. אתם יודעים שהחלטנו שבשנים הקרובות לא תהיה, כנראה, סיבה לבניית בתי-חולים כלליים חדשים, אבל המערכת הגריאטרית חייבת להתרחב, שכן אחת האנשים היותר-מבוגרים בקרב האוכלוסייה גדל בכל רחבי הארץ. זהו תחום שאינו יכול לחכות. גם המימוש של חוק ביטוח סיעוד וגם השינויים במיפוי האשפוז יכולים לתת לנו תשובות, חלקיות לפחות, על הגידול בצרכים, וכל אלו משתלבים עם הפיסות חדשות של שילוב חולים שונים בבתי-חולים כלליים, או שילוב של גריאטריה ופסיכיאטריה בבתי-חולים מסוימים כדי להקל על החולים ולא להעביד אותם ממקום למקום, אלא לטפל בהם באופן מתמשך באותו בית-חולים — כל אלה פעולות שכונע אנו עושים אותן כדי לייצל את המערכת, בעיקר מנקודת ראות החולה, כך שיוכל לקבל את הטיפול הטוב ביותר, אם במסוד ואם בבית, בקהילה. וכאשר יהיה במסוד, שלא יעמוד מדי פעם בפני איש או סנהד של העברה ממקום אחד למשנהו, שכן, בגיל זה המעברים האלה גורמים ללחצים, לחששות ולפחדים.

אני מעריך, שגם כאשר נביא את כל הגורמים האלה בחשבון, לא נוכל לכשר על קיצוץ משמעותי במערכת האשפוז, מכיון שהרפואה מתקדמת כל הזמן, ומכיון שהתורים ערים קיימים, ונצטרך בעתיד הקרוב לתת תשובות על נושאים האלה, ולכן, אני חושב שזה יהיה לא נכון להניח שאפשר יהיה לקצץ במערכת האשפוז בצורה כוללה ומשמעותית אם כי, כמובן, ייחטבו שינויים כאלה או כאלה.

רופאים — אנו עלולים לעמוד, בתוך שלוש-ארבע שנים, במצב של רווייה ברופאים. כתוצאה מכך נצטרף למדינות שבהן יש כבר עכשיו חוסר תעסוקה לרופאים. לטוגיה זו נצטרף לתת פתרונות מוסדיים גם מבחינת מספר התלמידים בבתי-הספר לרפואה בארץ, גם מבחינת מספר התלמידים הנוסעים לחוץ-לארץ, וגם בהתחשב במספר הרופאים שיגיעו אלינו כעולים חרשים, שכן, לא יעלה על הדעת לסגוד מקור אחד ממקורות אלה, אלא יש למצוא את השילוב הנכון בין כולם. גם המוסדות האקדמיים, גם ההסתדרות הרפואית, וגם קופות-החולים וגם אגודת יושבי-עדי המדוכה האת, ואני מתאר לי שבמשך השנה הקרובה אנחנו נמצא פתרונות

יעות שונות לגבי הדרך המעשית לביצוע. אני רוצה לומר מראש, לפני שניכנס לדין, שלאחר בדיקה בארצות שונות, בדיקה של מערכות בריאות שונות ומגוונות, אני, לפחות, הגעתי למסקנה, שלא יהיה שום מרצא ולא תהיה שום אפשרות להימנע מביטוח נוסף, או מתשלום נוסף, מסודר ופרוגרסיבי, על-מנת לממן את התפתחות הרפואה ואת פריסתה.

כמו כן, כדאי לציין כבר עכשיו, שתמיכת הממשלה, התמיכה הישירה בתקציב הבריאות, לא תוכל להישאר כממדיה הקטנים הקיימים בשנה זו של המשך תוכנית ההבראה הכלכלית. יהיה צורך הכרחי להגדיל את התמיכה הישירה של הממשלה במערכת הבריאות, על כל השלוחות ועל כל הנמכרות, שכן, כלי הביטוח הנוסף מצד המבוטחים וכלי הגולת התמיכה מצד הממשלה, לא תוכל מערכת הבריאות לתת את הסיוע המתחייב והנדרש לכל המבוטחים.

לשמחחננו, נחקהל השנה חוק ביטוח סיעוד. לצערנו, המימוש שלו אטי מדי, מכיון שהאנשים הנוקקים לו ממתינים בתור לא רק מיום קבלת החוק אלא כבר קודם לכן. אני רוצה לציין לטובה את הרחם הטובה השוררת בין הגורמים המטפלים בפתרון הבעיות הבין-משרדיות הקשורות ביישום החוק. אבל, לפי הערכתי, עדיין ניתן להחיש את תהליך היישום, ואני מקווה אומנם, שכל המטפלים כסוגיה הזאת ימצאו את הדרך לפעול יותר מהר ולהתחיל להזרים את הכספים בצינורות השונים, דרך המשרדים השונים, ובכך שיגיעו כסופו של דבר אל האנשים הזקוקים לטיפול הזה.

לפי הערכתי — ואנחנו מתכוונים להעלות את הדבר הזה גם כדערוה הכנסת הנוגעות לכן — מעבר למה שכבר התקבל בחוק ביטוח סיעוד, בהסתמך על כך שבמשך השנים נאסף הרבה כסף, הוא מנתן בקרן האמורה להיכנס למערכת הסיעוד בתוך כמה שנים, ובהתחשב בעובדה שכבר היום מחכים הרבה יותר ממאות חולים לטיפול, אם מוסדי ואם בבית, לפי רצתי, תהיה הצדקה לקבל בתקופה הקרובה קיצאה של 5 מיליוני דולר, לפחות, מהקרן שנאספה לצורך טיפול מידי באנשים הנוקקים לכן. כמותי להעלות את הדבר על סדר-היום כבר בשכרעות הקרובים.

כפי שאמרתי בשנה שעברה, אנו נפעל לייצור המערכת, ראשית, על-ידי שילוב שירותים בין המערכת הממשלתית ובין קופות-החולים. כסוגיה זו טיפלה במישרין ובהתמדה סגנית שר הבריאות, חברת הכנסת שושנה ארבל-אלמחליט, היא הגיעה לסיכום עם קופת-חולים הכללית לגבי שלב א', שיקף למעלה מ-150 נקודות יישוב כבר בעתיד הקרוב, ואנו מעריכים שלא תהיה שום מניעה, מייד אחרי הכניסה ליישום השלב הראשון, לעבור ליישום השלבים הנוספים, זאת אומרת להגיע למאות רבות של יישובים שבהם ישולבו המרפאות, לא רק של קופת-חולים הכללית, עם מערכת הבריאות הממשלתית, אלא ישולבו גם המרפאות בין קופות-החולים לבין עצמן, כדי שאפשר יהיה לחסוך הרבה כסף אדם; ושוכ, כפי שהזכרתי בעבר, לא כדי להוציא אותו מן המערכת אלא כדי למקם אותו במקומות חדישים יותר, ולהגיע למצב שבו כל אדם במערכת יתרום את המיניב במקום ובזמן הדרושים.

במקביל, הקימנו שלושה צוותים לבדיקת שילוב המרפאות ובתי-החולים, צוותים משולבים בבתי-החולים והמערכת המקומות חדישים יותר, ולתת למצב שבו כל אדם במערכת יתרום את המיניב במקום ובזמן הדרושים.

יציאת אחיות ממעגל העבודה, אם באופן מוחלט ואם באופן חלקי, דבר אשר מקשה ביותר על קיום המערכת ועל הטיפול בחולים.

מובן, שכל מי שעובד משקיע את מירב המאמצים, אבל יש נושאים של תקינה, של תנאי עבודה, אלה הוגדרו במסמך המשמש בסיס למשא-ומתן, ועליהם יצטרך להתנהל המשא-ומתן, כתום לכ, עם פתרונות מעשיים.

לא היה כבוננתנו אף לרגע לשכור את השביתה, גם בשל השקפתנו על זכות השביתה וגם משום ההזדהות עם חלק מהנושאים אשר עלו בשביתה. ואני שמח שהשביתה הסתיימה בלא צדדים מנוצחים, אלא עם בסיס להמשך משא-ומתן, שיתנהל ככבוד ובתום לב. המשא-ומתן הזה צריך ליצור את הבסיס להמשך התפקוד של האחיות באופן שבו המערכת תוכל לחיות בצורה סבירה וסדירה.

אתם מבינים שלא אכנס פה לנושאים אשר יעלו במשא-ומתן, אבל כפירוש ריאתי לומר, שבנושאים המהותיים אשר אינם נוגעים לשכר באופן ישיר, משרד הבריאות מתכוון לתמוך בחלק לא מבוטל של תביעות האחיות, שכן אלה תביעות מוצדקות, ומיליון חיוני להמשך קיום מערכת הבריאות.

יחד עם האחיות — העובדים האחרים במערכת הבריאות, עובדי המינהל והמשק, עובדים פארה-רפואיים כמקצועות רבים. לא יהיה אפשר להתחזק לאורך זמן את הפער ההולך וגדל בין ההתפתחות המקצועית של מערכת הבריאות והרפואה ובין הדריכה במקום של חלק גדול מהעובדים.

הדבר הזה יבוא, קודם כל, לידי ביטוי תקציבי. אבל צריך להיות ברור לתכרי הבית, שאי אפשר לקיים מערכת מודרנית בלי לתת לה את המינימום הגמיע לה. ואני מעריך שבחדשים הקרובים נושאים אלה יהיו מן הנושאים המרכזיים של המערכת. אם ניתן להם את הפתרונות המימוניים הנכונים, ואם נגלה רצון טוב, אני מעריך שגם נוכל להמשיך ביחסי עבודה מתקבלים על הדעת בלי לגרום זעזועים מיותרים למערכת הבריאות.

במשך השנה האחרונה התעוררו ויכוחים לא מעטים לגבי תחומים רפואיים מוגדרים, כמו, למשל, בעניין השתלות ככד והשתלות לב. השאלה עלתה בנוסח של הפרופסור אליקים — הקרובים נושאים אלה יהיו מן הנושאים המרכזיים של המערכת. אם ניתן להם את הפתרונות המימוניים הנכונים, ואם נגלה רצון טוב, אני מעריך שגם נוכל להמשיך ביחסי עבודה מתקבלים על הדעת בלי לגרום זעזועים מיותרים למערכת הבריאות.

מאחר שקרו מקרים לא מעטים שבהם נאלצו משפחות לאסוף כספים רבים על-מנת לנסוע לניתוחים כאלה מחוץ לגבולות הארץ, הבאנו ליריעת המערכת הרפואית מקומות נוספים בעולם. שבהם הדבר אפשרי וזול יותר. אבל יש לנו החלטה ברורה להיכנס למערכת הזאת כאשר נוכל, כפי שהגדרתי לא אחת, להסתכל ישר בעיני החולה ולהבטיח לו רמת טיפול טובה מאוד, אשר תבטיח לו המשך חיים תקינים, כמו רמת הטיפול במיטב המוסדות בעולם.

הקימותי ועדה, וזו הגישה לי המלצות. אנחנו יושבים כרגע על פירוט ההמלצות האלה בניסיון למצות אותן עד הסוף

ראשוניים, שכולם יצטרכו לבוא לכאן לאישור, שכן, כל אחת מההמלצות האלה נוגעת לאזרחי מדינת ישראל, אם לתלמידים עצמם אם למשפחות, ודאי שהעניין יגע למוסדות השונים, ומכאן הזהירות והרגישות שלנו בטיפול בסוגיה. אבל לא נוכל להתחמק מלתת תשובות ברורות.

עם זה, אני צריך לציין, שעל אף המספר הגדול והולך של רופאים, עדיין יש לנו כארץ מקומות תורפה, ומבחינה ציבורית זהו בלתי נסבל. ראשית, הפריסה של הרופאים בארץ, יש יותר מדי מקומות יישוב כארץ שאין בהם רופא; יש יותר מדי מקומות כארץ שאין בהם מוקדים ותורניות לילה; יש יותר מדי מקומות כארץ שלא מגיעים אליהם מומחים כזמן ובחירות הדרושים, אין חוק — ואיני עומד להציע חוק כזה — שייחייב רופאים בהתנהגות שונה מהתנהגותם של כלל אזרחי המדינה. אבל אני מזכיר את הדבר הזה מכיוון שאנו נתקלים היום בקשיים, לצער, רבים במקומות מסוימים, ולא ניתן להתגבר עליהם בפריסה נכונה של רופאים במקומות נדרשים.

קיימת בעיה של מחסור ברופאים במקצועות מסוימים. למשל, בגריאטריה, בעיית כוח האדם היא הבעיה המרכזית, גם של רופאים, גם של אחיות וגם של כוח עזר. והכשרת כוח אדם אורכת זמן רב. כדיון שנערך אצלנו בשבוע שעבר על תוכנית רבי-שנתיים הזכיר ראש אגף הגריאטריה, שיש לנו בכל רחבי הארץ, בסך הכול, 26 רופאים מומחים בגריאטריה; יש הרבה יותר רופאים ועוסקים בגריאטריה. אני מדגיש את הדבר הזה, מכיוון שאנו נצטרך למצוא דרכים, לפחות כתחום הרגיש הזה, לתת תאוצה רצינית להכשרת רופאים, אחיות ובעלי מקצוע אחרים, שכן, בלי זה גם המשאבים שיוקצו לכן, כעצם לא ינוצלו כראוי.

ובכן, אלה שני תחומים מרכזיים כתחום התכנון לגבי הרופאים.

אשר לאחיות — שביתת האחיות עלתה על שולחן הדיונים כמה נושאים רציניים, אמיתיים, שאי אפשר להתעלם מהם. בפעם האחרונה שעמדתי כאן, לפני ימים מספר, ביקשתי מכם לתת לנו להשלים את המשא-ומתן עם האחיות בשקט, ולשמחתי, אומנם, אינני זוכר אם זה היה באותו יום או יום אחר כן, השביתה הופסקה.

אולי אפשר לנתח בדיעבד ולברוק אם השביתה היתה הכרחית, אם אפשר היה למנוע אותה. אינני רוצה כרגע להשחית על כך זמן. היו הערכות בציבור לגבי אורכה של השביתה, האם היא היתה ארוכה מדי או קצרה מדי. היא היתה ארוכה, אם כי הרבה יותר קצרה משביתה הרופאים שהיתה לפני שנתיים-שלוש שנים.

מעל הרוכן הזה אני רוצה להודות לכל הגורמים אשר שיחפו פעולה באוירה טובה כדי למצוא דרכים לסיום השביתה. לשמחתי, היתה אורורה נוחה בתוך מערכת הבריאות, במשרד הבריאות. היה תיאום עם האוצר לגבי הכוונה שלא לפרוץ את חיות השכר לפני שיושלם המשא-ומתן בין הממשלה לבין ההסתדרות על הסכם השכר הכולל. אין לי שום ספק שהממשלה נהגה בכך נכון. אסור היה בשום פנים ואופן לפרוץ את חיות השכר הזאת, שכן כל יציבות המשק היתה יכולה להתערער. אבל מרגע שהמטרה הזאת הושגה, ומתחילים לדון ליד שולחן המשא-ומתן, יעלו התביעות של האחיות, ומערכת הבריאות, לפחות משרד הבריאות, יתמכו בחלקן הגדול, שכן אי-אפשר להתעלם מהבעיה המעיקה על כל המערכת, וכמיוחד, כמובן, על האחיות — הבעיה של

האוכלת כל חלקה טובה. הווי אומר, אנחנו משלמים לא רק את העלות של שירותי הרפואה, אנחנו משלמים את הריבית. והשאלה היא: לאן אנחנו הולכים?

שמעתי את דברין, ויש לי הרגשה שאתה אופטימי, מדי או שלא הבאת בפנינו את כל הקשיים. השירות הציבורי, ארוני השר, העיקרון של שירות שווה לכל נפש, השירות האוניברסלי, מתמוטט והולך, הוא מתפורר תחת ידיו. אינני יכולה לומר שהתהליך התחיל עכשיו, בזמנך, זה לא נכון, אבל יש האצה בלתי פוסקת. שביתת האחיות האיצה את התהליך הזה, כי התברר לנו שחולה שיכול לשלם, תהיה לו שמירת לילה. אותה אחות שעובדת חצי משרה ומקבלת 75% מהשכר — וגם זהו שכר נמוך מאוד והיא איננה יכולה להתקיים ממנו — יכולה לעשות שמירות לילה בשכר. וכינינו, כמה ייגרע חלקן של האחיות מחלקם של הרופאים? הרי זוהי מכה. אני מבינה אותך, אדוני שר הבריאות, אני חושבת שגם השר שהיה לפניך כבר הרים ידיים, ואינני יודעת מה הייתי עושה במקומך, לו הייתי צריכה למלא את התפקיד. אבל בכל זאת השאלה היא: לאן אנחנו הולכים עם השירות הזה?

מצאתם פטנט. אינני יודעת איזה חוק בדיוק אתה מכין, אבל אם אתה היסודות של החוק הוא התשלומים הנוספים, יש לי חדשות כשביילך: בסקר ובמחקר עמוק שעשו בקנדה מצאו, שההשלכות המעשיות העיקריות של גבייתת חשלומים נוספים הן פגיעה באוכלוסייה בעלת הכנסה נמוכה, הקטנת יכולת הנגישות שלה לשירותים הרפואיים בשעת הצורך ופגיעה בתנאים האחרים של השירות שהתוכנית אמורה להבטיח לכל אוכלוסיית קנדה. ראיתי שכמה חברי כנסת התחממו בזה שאמרת שהתשלומים יהיו פרוגרסיביים. אני בטוחה שיש לך כוונה טובה שהיהו תשלומים פרוגרסיביים, אבל איך יהיו תשלומים פרוגרסיביים? אנו מכירים את הקשיים ויודעים מה קורה עכשיו כאשר אוכלוסייה מסוימת משוחזרת מכמה תשלומים, בעד תרופות וכה הלאה, איזו ביוורוקרטיה.

שר הבריאות מ' גור:
מתור לי להציע לך משהו?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
כן.

שר הבריאות מ' גור:
כשם שקראת את המחקר הקנדי, הזמיני אליך את ד"ר אביבה רום מקופת-חולים הכללית בישראל לשיחה על המחקר הכלל-עולמי שהיא עשתה. הזמיני אותה לשיחה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
בסדר, אדוני השר, אעשה זאת.

היו"ר ד' תיכון:
אדוני השר, נכון לך יום ארוך, התאזר בסבלנות.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
מה שקרה לשכר לפי אותה תוכנית כלכלית קרושה, מקודשת: שכר עובדי המדינה נשחק ריאלית, בין אפריל 1984 לבין יוני 1986, כשיעור שבץ 30% ל-58%, ועכשיו מציעים פיצוי של 12%. במה קדושתה של כל התוכנית הזאת, כשאומרים שאין לפררץ את מסגרת הסכמי השכר אך יום יום משתחררים מוצרים מפיקוח? אדוני השר, אתה יושב באותה ממסלה — ואן זה משנה כהוא-זה, מבחינת האחריות המיניסטרילית שלך אם אתה שם אופרטיבית או לא אופרטיבית — ואינני יכולה להרפות. השכר הנמוך הוא כל כך נמוך, ושכר האחיות אינו גבוה בהרבה מהשכר הנמוך, ואומרים שפה יש

ולקצר את לוח המועדים המופיע בהן. אני מקווה שבשבועות הקרובים נגמור את סדרת הדיונים, ואז, בתוך כמה חודשים, נוכל לקבל סיכומים אופרטיביים. לא נעמוד בשום לחץ שיחייב אותנו לקבל החלטות שלא נוכל להיות שלמים אתן כאופן מוחלט מהבחינה הרפואית.

כמו כן, נעשות הכנות ללהתחיל בניתוחי השתלת לב, ואני אשמח מאוד כאשר אוכל לבשר, במשך השנה הזאת, על התחלת הניתוחים האלה בפועל.

לסיום, על בסיס התשתית הקיימת — וכבר ציינתי לא אחת שהיא בין הטובות בעולם, גם לדעת ארגון הבריאות הכולל וגם לדעת ארגון הבריאות האירופי — יהיו כמה צעדים שנצטרך להחליט עליהם כאן. אלה צעדים מימוניים, אשר יבואו להבטיח את המשך קיומה והתפתחותה של המערכת הציבורית, כאשר לידה ולצדה קיימת ומתפתחת מערכת פרטית. ואני מאמין, שאם אומנם נמצא את הפתרונות לסוגיה הזאת באומץ, גם התופעות השוליות של מה שקרוי "רפואה שחורה" ו"רפואה אפורה" — גם במקצועות הרופאים וגם במקצועות הסיעוד — כל אלה, אם לא יבואו לידי חיטול סופי, לפחות נקטיין אותן עד כמה שאפשר ונזקם יהיה מועט.

האמינו לי, שהציפיות הללו אינן בשמים, הן בירנו, אבל פה ייקראו כל חברי הבית לקבל החלטות אמיצות, אשר אולי סותרות דברים שהאמינו בהם עד היום, או מערכות ארגוניות שהאמינו בהן עד היום, או תפיסות שהאמינו בהן עד היום. אבל אם פנינו אל העתיד, כראי שנתחיל לחשוב.

היו"ר ד' תיכון:

תודה רבה לאדוני השר. הוקצו שעה וחצי לדיון. כתוב "שעה וחצי", אבל אם אני מסכם את כל הדקות שהוקצו הרי זה למעלה משלוש שעות. לכן אני מבקש לעמוד בלוח הזמנים.

רשות הדיבור לראשונת הדוברים, חברת הכנסת חייקה גרוסמן, ואחריה — לחבר הכנסת אליעזר שוסטק, בבקשה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני שר הבריאות, בדיון על התוכנית הכלכלית אמרת כך: "אין ספק שממשלת ישראל הנוכחית צריכה להכין, להציג, לבצע תוכנית כלכלית כוללת, ככל תוכנית כלכלית מוכרחה להיות רגישות חברתית בלתי פוסקת". ומשפט המפתח הוא: "גם אם יש קשיים, יש קורים מסוימים שאותם אין לחצות".

שר הבריאות מ' גור:
אמת ותמים.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
אמרת? אמרת.

חצינו את הקורים או לא חצינו את הקורים? אני חושבת שחצינו את הקורים. אדוני השר, אתה יודע שהשתתפות הממשלה בשירותים וכפופת-חולים בשנה האחרונה, ב-1985, ירדה ל-8.3%. זה נכון? מ' 28% ב-1976 היא ירדה ל-8.3% ב-1985.

שר הבריאות מ' גור:
ב-1985/86 — פחות.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

עוד פחות? אז עכשיו ההשתתפות היא בשיעור של 8.8% השגת משהו: אחוז נוסף.

החוב של קופות-החולים — גדל והולך בגלל הריבית,

באופוזיציה, לא רק כחברת כנסת שיש לה רגישות לנושא הזה, שעסקה בו שנים רבות. כשאי חושבת מה עלול עוד לקרות בשירות הזה ואיזו הידרדרות עלולה עוד להיות, ואיך אנשים מחוסרי אמצעים, מחוסרי פרטקציה, איך הם יגיעו לשירות מתקבל על הדעת — אומר את האמת: גם אחי מדאיגה קודם כול הרפואה הכללית, אחרי ההשתלות, בהחלט אחרי ההשתלות.

אדוני השר, אתה כבר דואג לשילוב מקצועי, ואני שואלת: איפה השילוב האזורי? צריך היה להיות שילוב אזורי, האם יש? כל העסק הזה צולע.

אם אתה רוצה להנהיג רפורמות, אני מציעה לך שתעשה רפורמות רק בכיוון אחד — שהשוויון הרופף והעדין הזה לא יתכזב לחלוטין.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר שוסטק, בבקשה, ואחריו — לחברת הכנסת אורה נמיר.

אליעזר שוסטק (הליכוד):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, הכול משתמשים במלה מצוקה ביחס למעצרים הבריאות. לצערי הרב, אנתנו נמצאים כבר הרבה מעבר למצוקה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

מת' היה השלב — — —

אליעזר שוסטק (הליכוד):

מערכת הבריאות נמצאת בשלב של נפילה, וזה כמו כחיים הפרטיים — קודם נמצאים במצוקה ואחר כך באה הנפילה. עוכדה היא, שמרפואה מפוארת שהיתה קיימת במדינה הגענו למצב של רפואה מפגרת. מדברים על מתן שירותים ותקציבים, אבל לא ניתנים אפילו השירותים האלמנטריים. כפי שהיה נהוג קודם, כל קופת-חולים עושה את כל הקפיות כדי שתוכל לתת שירות כלשהו, אבל זה איננו השירות הדרוש. הרפואה הנדרשת איננה ניתנת. ניתנים תמיד תחליפים.

כך גם לגבי הטיפולים האחרים. כך גם לגבי האשפוז. אינני חושב שאנתנו נותנים היום במערכת האשפוז אותו שירות שניתן קודם. בכל בית-חולים יש אותן התחממות ואותם אילוצים אשר מונעים מלתת לאנשים את הרפואה הדרושה, שצריכה להינתן לפי הזמן ולפי ההתקדמות ברפואה.

יש נפילה גם מבחינה מוסרית. המצב שנוצר גרם גם לנפילה מוסרית בשירות הרפואי.

אני אומר את הדברים האלה לא כדי להאשים את משרד הבריאות. משרד הבריאות איננו אשם במצב הזה. כולנו אשמים בזה שהגענו למצב הזה.

ההצעות שלפיהן בעד שירותים נוספים יצטרכו לשלם יותר, לא יפתרו את הבעיה היסודית.

אני אומר לעצמי ואני אומר גם למערכת הבריאות, לעוסקים בבריאות, שיסתכלו עכשיו פנימה לראות מה מתרחש כאן — איך נפלנו, איך ירדנו במתן השירות הדרוש. כל ארץ בעולם מתקדמת ברפואה ואנתנו, שהיינו לתפארת בכל העולם, אנתנו יורדים ויורדים.

ודאי שזה בגלל חוסר התקציבים. לכן, אני אומר לשר: הבא את חוק ביטוח בריאות מהר ככל האפשר. לא תודקק לתשלומים נוספים אם יהיה ביטוח בריאות.

הקפאה קדושה. אין הקפאה במחירים, ומנהל בנק לאומי יכול לקבל פיצוי של 5 מיליוני דולר. כמה אנתנו צריכים להתדיין בוועדה עם האוצר על סכום פעוט מזה?

ומה שחררו? שחררו הטבות מס לתעשיינים, מענקים להקטנות ולפיתוח, פטור ממס מעסיקים, עידוד השקעות הון, הקטנת מס על חברות, ועכשיו רוצים גם להקטין את מס מקביל. מה יהיה? ממה תחייים קופת-חולים? ממה היא תיתן שירות? הפתרון שאתה מציע פה הוא תשלומים נוספים? אינני מאמינה, ואינני רוצה לפרט למה אני מאמינה, בפרוגרסיביות של התשלומים.

אתה פוחד מפני מערכת בריאות אליטיסטית. על תחום החינוך נדבר בהזדמנות אחרת, יש סגנונות ראשונות — אולי כבר לא ראשונות, אינני יודעת — אבל בנושא הבריאות זה כבר קיים מזמן.

יכול להיות שיבואו חברי כנסת ויאמרו שלא צריך שירות אוניברסלי שווה לכל נפש. מי צריך את זה? בתחומים אחרים יש שירות אוניברסלי שווה לכל נפש?

אם שירות אוניברסלי תואם את השקפת עולמך, אדוני השר, אתה צריך להגיש חוק שיבטיח את השירות האוניברסלי הזה. לא די ליעל.

אני רוצה להזכיר, שאחד הנימוקים בעד תשלומים נוספים, בכל העולם — ואין כאן רק הנימוק שחסר משהו בכיס וצריך להשלים את התקציב — אחד הנימוקים הוא שצריך להפחית שירות יתר בשירותים כדי למנוע בזבוז וכדי שהתולה יחשוב כמה פעמים לפני שהוא יבוא לרופא, מכיוון שהוא יצטרך לשלם. יש גם נימוקים נוספים, ואני דוחה את כל הנימוקים האלה.

אני יודעת שהדילמה בנוגע לשירות רפואי אוניברסלי עומדת בפני כל חברה דמוקרטית. ואני יודעת שיש דילמה איך לעשות שהשירות הזה יהיה גם שירות אוניברסלי וגם שהאנשים לא ייצאו מקופתם. אני זוכרת את הדיונים על שירות אוניברסלי עני לעניים ושירות פרטי עשיר לעשירים, הרבר הזה מלווה אותנו כל השנים, אבל תמיד דיברנו על הנושא הזה בצורה קצת היופחטית, כשל החשש מפני הידרדרות, אני חושבת, אדוני השר, שאנתנו נמצאים היום מעבר לזה.

הנושא האחרון שאני רוצה להעלות הוא נושא המבוטחים. והם 96% מהאוכלוסייה, והלא-מבוטחים, והם 4% מהאוכלוסייה. לפי הבנתי, אותם 4% הם אלה שאין עליהם הסדר, כנראה. 4% האלה, לפי הבנתי, הם לא אנשים שיכולים להרשות לעצמם שירות פרטי ולשלם תמורתו כסף. אותם 4% שאינם מבוטחים כוללים כראש וכראשונה את אלה שאין עליהם הסדר והם על הסף. הם לא יכולים לשלם אבל הם מחויבים לשלם. אבל מכיוון שהם חייבים לשלם ולא יכולים לשלם הם נופלים החוצה. את הרבר הזה אני חושבת שאתה צריך להסדיר. מדובר פה, נדמה לי, בעשרות אלפים לפחות.

הנושא ארוך וכבד וקשה, ועדיין לא אמרתי אפילו על קצה המזלג מה שהיה עם לבי ולמר. אני מודה, אדוני השר, שאני חסה עליך גם באופן אישי וגם כחור שר הבריאות.

שר הבריאות מ' גור:

אני מודה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אני מנסה להבין את הסיטואציה, לא רק כמי שנמצא

שר הבריאות מ' גור:

— — —

אליעזר שוסטק (הליכוד):

כן אני אומר זאת, תיווכח בכך שלא תודקק לחסדו של האוצר ולא תיאילך לריב על תקציבים.

שושנה ארבלי-אלמזלינו (המערך):

אלא מאיפה?

אליעזר שוסטק (הליכוד):

החברה כולה תישא בכל ההוצאות האלה על-ידי תשלום דמי הביטוח.

שושנה ארבלי-אלמזלינו (המערך):

בכל ההוצאות?

אליעזר שוסטק (הליכוד):

תיווכחו בזה, אין שום פתרון אחר.

שר הבריאות מ' גור:

גם בהצעה שלך, בחוק ביטוח כריאות, יש סעיף ביטוח נוסף.

אליעזר שוסטק (הליכוד):

זהו עניין אחר, בזמן שתיתן את כל השירותים הדרושים חנים תמורת דמי הביטוח, יהיו שירותים מיוחדים — כן, אבל בזמן שהשירותים הדרושים אינם ניתנים, והרי אנחנו יודעים את האמת שהם אינם ניתנים כיום, אינך יכול לתכוע בעד ביטוח נוסף.

בזמן שנתר לי אני רוצה להגיד, שבימים אלה שבהם מדברים הרבה על ועדות חקירה, נדמה לי, אדוני השר, שאם נחוצה ועדת חקירה במדינה, הרי היא נחוצה כדי לחקור את קורות שביתת האחיות, כי כל האלמנטים שבגללם דורשים עכשיו חקירה — הרחה, הונאה, חיפוי והטעיה — קיימים בשביתת האחיות, היא לא היתה פורצת. הייתי אומר: היתה —

שר הבריאות מ' גור:

— — — לעשות את שביתת הרופאים.

אליעזר שוסטק (הליכוד):

בשביתת הרופאים באמת לא היתה הרחה. פה הדיחו את האחיות לשביתה, ממש הדיחו אותן. לא השאירו להן שום דרך אלא לנטרש את בתי-החולים. הן התחננו על נפשן במשך שבועות, במשך חודשים, אבל לא היתה אווון קשבת. שביתה זו לא היתה פורצת, מעולם לא היתה פורצת, אילו באו לקראתן לא מבחינת תביעותיהן אלא מבחינת הנכונות לשמוע אותן ולנהל אתן משא-ומתן.

הרי כל הזמן היו התחכמויות בלבד, ואתה יודע וכולנו יודעים שיש להן זכות לדרוש משא-ומתן יותר מבעלי המקצועות האחרים, משום שזהו מקצוע מיוחד. לכן, אני אומר: הלוואי ששביתה זו לא היתה באה לעולם, אבל לא האחיות הן האשמות בזה. הגורמים הממשלתיים וההסתדרותיים עשו יד אחת להדיח את האחיות, להביאן למצב זה של ייאוש, ואחר-כך לשבור אותן. לו היה זה אפשרי, צריך היה להקים ועדת חקירה כדי לראות מי אשם בשביתת האחיות.

הי"ד ר' תיכון:

תודה רבה. כל הכבוד לחבר הכנסת אליעזר שוסטק שעמד בלוח הזמנים. רשות הדיבור לחבר הכנסת אורה נמיר, ואחריה — לחבר הכנסת אברהם שפירא.

אורה נמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, נדמה לי שכולנו חייבים לומר מלה של תודה לאחיות, שלאחר 17 יום של שביתה — ולא לאחר ארבעה חודשים וחצי, כפי שעשו הרופאים, חבר הכנסת שוסטק — הן חזרו לעבודתן בבתי-החולים. אני חושבת שהאחיות, גם במאבקן וגם בשיבתן לעבודה, שהיתה מלווה בצנינות רבה, בכיקורת רבה ובמדידה מיקרוסקופית של הישגיהן — הוכיחו אחריות שאין דוגמתה. חבר הכנסת שוסטק, מי שהציג לחברה הישראלית את סגנון נטישת החולים, הייתי מציעה לו — לא לך, אני מתכוונת לרופאים — להתנהג גם ביתר צניעות במהלך השביתה, ואסכיר בדיוק למה אני מתכוונת.

רבותי חברי הכנסת, בצלה של שביתת הרופאים הממושכת, כשמאמצים שנמשכו ארבעה חודשים וחצי נשאו בקושי את פריים, נדמה לי שאנחנו חייבים לומר מלת תודה גם לכל אלה שעשו במלאכה לילות כימים: לשר הבריאות, לסגנית שר הבריאות, שעסקה בחלק גדול מהמשא-ומתן הקשה ביותר והמייגע עם האחיות, למנכ"ל המשרד, למזכיר ההסתדרות, ליושב-ראש האגף לאיגוד מקצועי, קצת גם לחברי ועדת העבודה והרווחה של הכנסת — שלא התערבה התערבות של ממש בנושאים שאינם עניינה של הכנסת — אבל בראש ובראשונה וקודם כול — לאחיות.

אדוני שר הבריאות, אנחנו ניכחן בכך אם כעבור אותם שישה שבועות יסתיים המשא-ומתן וינתן הישג משמעותי לציבור אחיות, כי אני פוחדת שאם זה לא יקרה, אנחנו עלולים לעמוד מחדש בפני איום ונטישה שינבעו מחוסר אמון למערכות המבטיחות.

רבותי חברי הכנסת, אנחנו עדיין זוכרים את הכותרות, את המציאות, את התצלומים, את הדיווחים, את התמונות הקשות בבתי-החולים עם נטישת האחיות, את "אחות, אחות" ואין אחות, את התיאור של חולים שאיבדו צלם אדם, ששוכבים — סליחה, אדוני היושב-ראש — בהפרשותיהם במיטות מזוהמות. אבל אנחנו גם זוכרים את האמירות הציניות והבזבזות, ויסולת לי על שימוש בכיטוי הזה, של ציבור הרופאים, או חלק מהם; את הקריאה שלהם שחולים מתו כתוצאה משביתת האחיות; את הקריאה לראש הממשלה: אנא בוא אלינו מייד לבתי-החולים, אנחנו על סף אסון; את האמירה של מנהלי בתי-החולים ורופאים: חולים נפטרו בגלל השביתה, חולי נפש ברחו ואחדים התאבדו; את אמירת רופאים שגזר-דין מוות מרחף על חולים בגלל חוסר טיפול; ואת האמירה של יושב-ראש ועד רופאי בתי-החולים כאחד מבתי-החולים בצפון הארץ, ואני אצטט, כך נאמר כנהרייה: "הרופאים לא יעזרו לאחיות השוכחות להרוג את החולים".

אדוני שר הבריאות לשעבר ורבותי חברי הכנסת, האחיות לא הגיעו לדרגת חוסר האחריות הזאת גם כאשר הרופאים נשאו את החולים והפיקרו אותם במשך ארבעה חודשים וחצי, ועל כך אנחנו חייבים את מלוא ההערכה והתודה לאחיות. הן מיצו את המאבק המקצועי. הן לא הגיעו להישגים מרשימים, והיום כולנו חייבים לסייע להן כדי שלא תהיה תחושה שמשום שהן היו רגישות יותר ומשום שהן היו אחראיות יותר, המערכת הפוליטית הצינית במדינת ישראל לא תלך לקראתן ולא תסייע למצוקה האמיתית של מעמד האחיות בבתי-החולים.

אדוני היושב-ראש, אדוני שר הבריאות, בתוכנית העבודה של המשרד — שהנחת על שולחן הכנסת ושלחת, נדמה לי, לכל חברי הכנסת, על כל פנים לחלק מהם, ימים מספר לפני

הריון — אתה מדבר על בחינה יסודית וכוללת של מצבן של קופות-החולים: על גיבושה של טיטוט חוק ביטוח בריאות, על אישורה בממשלה והבאתה לדיון ואישור הכנסת; על השלמת מפקד המבוטחים בקופות-החולים; על הערכות לתחילת הפעלתו של חוק ביטוח סיעוד שחוקק; על קביעת מסגרות פעילות ועוד דברים כהנה וכהנה.

אבל, אדוני שר הבריאות, התחושה שמלווה חלק מאתנו היא, שמערכת הבריאות בארץ נמצאת במשבר חריף זה תקופה ארוכה. כל המרכזים הרפואיים, גדולים קטנים, נחונים במצוקה כלכלית, לרבות הגופים הציבוריים וההסתדרותיים. רמת הבריאות, לפי תחושתי, איננה נמצאת היום בתהליך של עלייה. ואני אומרת זאת במירב הזהירות. אין לי ספק, שהשכיחות שהיו במערכת הבריאות, גם של הרופאים וגם של האחיות, החווירי אותנו, מבחינת הרמה הרפואית הניתנת לכלל הציבור, כמה צעדים משמעותיים אחרונות.

אנחנו עדים לכך שקבוצות איכולוסייה החלשות ביותר, בחלקן קשישים ונכים, אינן כלולות היום בשום ביטוח רפואי, ורק היום שמענו על כך בוועדת העבודה והרווחה של הכנסת. אנחנו עדים לתופעה חמורה ביותר של "רפואה שחורה", וצר לי לומר שהמובילים בנושא הזה היו בחלקם רופאים, לא כולם.

צר לי לומר, רבותי חברי הכנסת, שגם במערכת הציבורית התופעה של "רפואה שחורה" היא תופעה שהפכה נורמה מקובלת כמעט. יש נגיסה משמעותית ברפואה הציבורית. מי שנכנס למרפאות של הגדולה בקופות, של קופת-החולים הכללית, שכה מבוטחים 86% מכלל המבוטחים בארץ — וכלל המבוטחים בארץ בקופות-החולים ההתנדבותיות הציבוריות הוא למעלה מ-95% — רואה את הסבל הנורא הנגרם לחולים הבאים לטיפול במרפאות, יש תורים לכל דבר: לפתק, לתרופות, לרופאים. יש מחסור בתרופות, מחסור ברופאים במרפאות, אנשים משלמים עשרות שנים דמי ביטוח רפואי לקופת-חולים, במיוחד קשישים וחולים כרוניים, אינם יכולים לעמוד במציאות הזאת של מחסור בתרופות, שבהיעדרן מצב בריאותם יפגע פגיעה משמעותית מאוד. הם לא יכולים להשיג תרופות והם נדחים כ"לך ושוב".

רבותי חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, אם אנחנו רוצים לשמור על רפואה שוויונית, או על מקסימום של רפואה שוויונית, על רמת רפואה ועל רמת בריאות הנמצאת תמיד בעלייה — אין דרך אחרת מאשר להביא לחקיקת חוק ביטוח בריאות ממלכתי, אינני מאמינה היום, שקופת-החולים הכללית, הגדולה, העצומה, הענקית בקופות-החולים, ואני גאה להיות חברה בה, יכולה לעמוד במצוקות התקציביות שהיא נתונה בהן בגלל העלייה בעלות הרפואה, והרפואה הציבורית במיוחד. שום מניסוי לא ידביק את העלייה בעלות הזאת.

לכן, אדוני שר הבריאות, אני רוצה לחזק את ידך, לתבוע ולבקש — ואני יודעת שבקרב חברי מפלגתי מפלגתנו חלוקת מאוד הרעות בנושא הזה — להחיש את הליכי החקיקה, כי החלופה לכך, גם אם איננה רואה בחוק ביטוח בריאות אידיאל, החלופה היא פגיעה רבה יותר משמעותית כרמת הבריאות וכשוויוניות הבריאות. תודה רבה.

היו"ר ד' תיכון:
חודה רבה, ושוב — חן חן על העמידה בלוח הזמנים. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם שפירא, ואחריו — לחבר הכנסת צירלי ביטון.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מבקש סליחה מראש משר הבריאות על הדברים שאומר, ואינני מתכוון, חלילה והס, למתוח ביקורת שלילית. כרצוני רק למתוח ביקורת חיובית, כדי למנוע את הישנות הדברים.

שבת האחיות הסתיימה, ואני עוד זוכר את שבת הרופאים. אני פשוט שואל: אצלנו, העם היהודי רגיל שאין דבר קדוש יותר מפיקות נפש. כשביל פיקוח נפש של יהודי אחד אפשר לחלל את כל התורה והמצוות, אפשר לחלל שבת. אין דבר העומד בפני פיקוח נפש.

נאווה ארד (המערך):
מה עם חוק האנטומיה והפתולוגיה?
אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
מייד אדבר על זה.

היו"ר ד' תיכון:
חברת הכנסת ארד, את מזכירה לו.

נאווה ארד (המערך):
אני מבקשת שהוא יתייחס לנושא זה.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
בהחלט. אני אתייחס לכל דבר.

המשרד חייב לנתח בצורה רצינית את המנ — — —

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא רצה להגיד "המניות".

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
חבר הכנסת צירלי ביטון, תהיה רגוע.

— — —
הנימוקים שהביאו לשכיחה, ולחשוב על פתרון לבעיות, והפתרון לא צריך להיות בכתיבת אספירין.

אני חושש, שאם לא ייגשו כרצינות להעניק מעמד ייחודי לאחיות בתי-החולים, אנו צפויים בקרוב מאוד להתפוצצות חדרה.

אינני רוצה להסביר ולהעביר פה מה שמעתי — ועברתי ברוב בתי-החולים בארץ — על הסכנת, על הרגשת החולים.

חברת הכנסת אורה נמיר דיברה על חוק בריאות ממלכתי. אני חושב שצריך קודם כול לחוקק חוק, שאנשים העוסקים בעבודה הקשורה בפיקוח נפש לא יוכלו לשכות. אין לשכות כמלאכת קודש הקשורה בפיקוח נפש.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה מאמין שאם יהיה חוק לא תהיה שכיחה?

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת צירלי ביטון, הרי אתה הנואם הבא, תוכל להגיב. אני פשוט מקפיד על לוח הזמנים.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, אני מבקש שהוא יתייחס לעיקר.

היו"ר ד' תיכון:
בסדר, אתה תוכל להתייחס לכך מייד. אבל תן לו להמשיך, פשוט הזמן רץ.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
אינני מאמין שבשכיחות אפשר להשיג דברים. אני חושב, דווקא כמעסיק — ואני מעסיק אלפי עובדים בארץ זה 30 שנה,

על-ידי הקופות. בעקבות ההחלטה, נוצרה טרגדיה ממש אצל משפחות רבות שאינן יכולות לעמוד בנטל הכספי הכרוך ברכישת התכשיר. שני רואים שב"מפעל מנועי בית-שמש" יש הפסד מצטבר של 100 מיליון דולר. שנה אחר שנה מפסיד המפעל הזה, שהוא מפעל ממשלתי, 20 עד 25 מיליוני דולר. אבל סכסוד תרופות לצורך עידוד הבאת ילדים, זה לא קיים. אנתנו מקבלים חוק היטל רכב. לכולנו הייתה בעיה. חבר הכנסת דן תיכון, כמה הוצאת לי את הנשמה על חוק היטל הרכב. לו גבו את הכסף הזה כשביל תרופות, בשביל פיקוח נפש. פנתה אלי, למשל, אם ששכלה את בנה בתאונת דרכים ורצתה עד מאוד ללדת ילד נוסף, היא טופלה ב"פרגונל" עד שחל הקיצוץ.

כשעתן הגיעו הממשלה וקופת-חולים לירי הסדר בכל הקשור לבעיות הכספיות. כפי שנמסר לי על-ידי גופים מוסמכים, ההסדר עדיין לא בוצע עד תומו. אנחנו אישרנו את ההסכם של קופת-חולים ואת המענק של 25 מיליון דולר. פתאום מצלצל אלי המנהל הכללי של בית-החולים "הרסה" — ובמסגרת המענק היו צריכים להעביר ישירות ל"הרסה" 12 מיליוני דולר — ואומר לי שהוא חייב לסגור את בית-החולים. שאלתי אותו: מרוע, הרי הכול אושר? והוא אומר לי, שעדיין לא נתתם תזוזה עם קופת-חולים. מפני שמהים עכשיו חתימת חוזה אי-אפשר לתת לבתי-החולים את הכסף. זוהי פשוט הפקרות. יעיד עלי דן תיכון שאני, כיושב-ראש ועדת הכספים, הוצאתי את הנשמה כדי להעביר את הנושא הזה. אנחנו יודעים שהיו חברים בוועדת הכספים שלא ששו לזה. אם יש בעיה, ואני שומע שיש שוב בעיה, שחטר להם כסף — שיבואו. קופת-חולים בשבילי אינה "סולל-בונה". קופת-חולים פירושה הוא בריאות של העם הישראלי. 90% מהציבור מאורגן שם. אבל זה שמאשרים חוזה ואין חותמים עליו ומשום כך אין מעבירים לבתי-החולים כסף, זוהי שערורייה ממש.

יש בארץ שלושה בתי-החולים המצטיינים באופן ייחודי בכך שהם מתנהלים על-פי כל כללי ההלכה. הדבר היפה הוא שהם מצליחים לשלב את חידושי המדע הרפואי בדרישות ההלכה. וראה זה פלא, שלושת בתי-החולים — "לניאדו" בבנתניה, "שערי-צדק" ו"ביקור-חולים" בירושלים — כולם מקופחים מבחינה תקציבית.

אני רוצה להודיע, שבבית-החולים "לניאדו", המבוסס על ברכי ההלכה והתורה, לא שבתו. אף לא אחות אחת מבית-החולים זה לא הצטרפה לשביתה, ולא משום שהיא מקבלת שכר גבוה יותר אלא משום שבמקום שבו ההלכה שלטת, פיקוח נפש הוא דבר ראשון במעלה.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
גם באירן אין שובתים.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

ביום חמישי האחרון סיררתי בלוויית אנשי האוצר בבית-החולים "לניאדו", והו מוסד מפואר. האדמו"ר מקלאוזנבורג השקיע במשך עשר שנים, בלי עזרת הממשלה, 25 מיליון דולר. זהו אדמו"ר ראשון שלא בנה ישיבה, לא "כולל" ולא תלמוד תורה, אלא בית-חולים, ובנתניה. אני מודיע פה, שבסך הכול 6% מן החולים הם יהודים רחיים, וכל היתר הם עם ישראל, והם מקופחים כל הזמן.

משרד הבריאות לא עמד בסיכומים, לא ביצע הסכמים. החלטות של ועדת הכספים בנושא זה וגם סיכום בחתימת שר אינם מכובדים. אשר לפשרות לרכוש תרופות במשרד הבריאות, אפילו זה לא בוצע. הם חייבים לקנות תרופות כשוק החופשי והן עולות להם 50% יותר.

וכרוך השם, מעולם לא היתה שביתה אצלי — שאחוקה מונעת, יותר שימתן עם עובדים והבנת העובדים יכולים להביא לפתרון יותר משביתות. והראיה — האחיות לא השיגו שום דבר בשביתתן. לכן, אני חושב שצריך להיות חוק שיאסור קיום שביתה בעניין שיש בו פיקוח נפש, כשם שמשטרה איננה יכולה לשבות.

מי שמעיין בדוח מבקר המדינה האחרון, בפרק העוסק במשרד הבריאות, מגלה נתונים מדהימים על מקרם של אי-שמירת החוק בשני נושאים מהותיים מאוד: הפסקת היריון וניתוחים שלאחר המוות. על-פי ממצאי המבקר, יש בתי-חולים שפשוט אינם פועלים על-פי הנדרש בחוק ואיש הישר בעיניו יעשה. ככלל, יש תופעה מוררה ביותר. מאז תיקון חוק ההפלות, לא זו בלבד ששיעורי ההפלות לא הוקטנו, אלא אדרבא, חל בהם גידול רציני.

אודה נמיר (המערך):

אם כן, לא היה צריך לחקן את החוק.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

גברת נמיר, יש הרבה דברים שאנחנו חלוקים לגביהם בצורה היפה ביותר. שום ראש הממשלה ומעל כמה זו אמר שצריך אולי לחוקק חוק שלכל משפחה יהיו חמישה ילדים.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אמר זאת חבר הכנסת כהן אביבך, לא ראש הממשלה.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

במצב כפי שהוא קיים בארץ, שבו אנחנו עוברים מפרשה לפרשה, והארץ הופכת לארץ אוכלת יושביה, אין לנו סיכוי שיבואו עולים. אפשר להצדיק קיום משרד קליטה וועדת קליטה, אבל אנחנו קולטים פרשיות במקום עולים. העלייה היחידה שעוד יכולה לבוא זוהי העלייה הפנימית. אנחנו יודעים שעל-פי החוק הזה יש מקרים שבהם מותר לבצע את ההפלה. אבל אנחנו מדברים על ההפלות השחורות.

אני קורא בעיתון, שמש הכנסה "התלבש" עכשיו על רופאים. על מה? — על העלמת מס. הווי אומר, אם רופא יבצע הפלה שחורה, לגביה יש תמיד רימו מהיועץ המשפטי לממשלה למשטרה, שלא להגיש שום תביעה. העובדה שמפלים ילד ויש פחות ילד, על זה לא תובעים איש, משום שיש בעניין זה ריח של דת. אבל אם אותו רופא גבה כעד ההפלה הזאת 5,000 שקלים שחורים, חשוב להכניס אותו לבית-סוהר. העלמת מס חשובה יותר מהריגת ילד.

משרד הבריאות והמשטרה אינם עושים דבר כדי לאכוף את החוק. על מה מדובר פה, ריבוננו של עולם? על חנייה לא חוקית? על משהו שולי? ודבר על איבוד נפשות מישראל, והחוק איננו מאפשר זאת. כשעה שאנשי מדע מתרעעים השכם והערכ על הסכנות הדמוגרפיות הנשקפות לעמנו, נעשות פה הפלות ללא כל מורא, ללא כל חשבון. אנו לא נוכל להשלים עם כך שחוק ההפלות יהיה בבחינת הלכה ואין מורין כן. אני פונה לשר — איפה הוא? איננו רואה אותו — ומבקש ממשרד הבריאות יקפיד הקפדה יתירה שניתוחי מתים והפלות יבוצעו אך ורק במגבלות שנקבעו בחוק.

אם בענייני היריון עסקין, אעלה נושא נוסף: לפני חצי שנה פניתי לכתב לשר הבריאות וביקשתי את התערוכות לביטול החלטת קופת-חולים להפסיק לממן את הטיפול בתכשיר הרפואי "פרגונל". זהו תכשיר רפואי שנועד לסייע לנשים המתקשות להיכנס להיריון, והוא אומנם יקר, הוא עולה הרכה כסף. הרכה נשים נעזרו עד כה בתכשיר הזה, והוא מומן

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

אני מסכם ורוצה לומר כך: מי שרוצה לנהל אתי ויכוח על ניתוחי מתים, אני מוכן לחכות לו בלשכה של ועדת הכספים. אני רוצה לסיים בדבר הבא, ודבר חשוב: הגמרא אומרת, במסכת תענית, דף כ"א, עמוד ב': שלושה אנשים קיבלו בתקול מן השמים. אבא אומנא קיבל כל יום בתקול מן השמים ושאלו בשלומו: אחר כך, שני האמוראים הגדולים ביותר, שהיו עמודי הש"ס, אביי ורבא — אביי קיבל בתקול ככל ערב שבת, אחת לשבוע, ורבא קיבל זאת רק בערב יום כיפור. אומרת הגמרא, שאביי היתה לו חלישות רעת. כראש ישיבה הוא היה יושב ולומד יומם ולילה — והוא קיבל פעם אחת בשבוע בתקול, רבא פעם בשנה ואבא אומנא כל יום. אומרת הגמרא, שאבא אומנא עשה דבר — הוא עשה מרפאה להקזת רם, ועשה זאת על־פי הלכה, בצניעות. גברים לחוד ונשים לחוד.

לכן, אני פונה לשר הבריאות שיבין, שביתי-חולים שבנו אותו על יסודות של הלכה, שם לא שובחים, שם לא מגיעים למצב של פיקוח נפש. שם מקבלים בתקול יום יום מן השמים, ושם צריך לכבד מה שסיכמו. תודה.

היו"ר ד' תיכון:
תודה.

ה. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

על שולחן הכנסת הונחו היום מסקנות הוועדה המשותפת של ועדת הכספים וועדת החוץ והביטחון, לעניין הכללת יישובי העימות חורפיש וריחנייה ברשימת היישובים המוצעים לאישור הממשלה על-ידי שר הכלכלה, וכן הצעת חוק הסדרים לשעת-חירום במשק המדינה, (תיקון מס' 7), שהחזירה ועדת הכספים לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. תודה.

ו. סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו (המשך)

שתוקפם פג במרס — עד היום, יותר משלושה חודשים לאחר מכן, עדיין אין באופק סימן לתחימה על הסכמי שכר חדשים. לא פלא שהעובדים מבקשים למחות על הסחבת, בגלל השחיקה שחלה בשכרם במהלך התוכנית הכלכלית, החל מיולי 1985.

עם זאת, חברי הכנסת, אף שמדובר במשבר כלל-משקי וארצי, אין זה מקרה שהאש פשטה קודם כול בתתי-החולים, והדבר אומר דורשני, זו בעיה הנוגעת באופן מיוחד למשרד הבריאות ולמערכת הבריאות.

חברי הכנסת, עמדתה של ההסתדרות בסכסוך האחיות מעוררת תמיהה. תמתינה עוד יותר עמדתם של שר הבריאות ומשרד הבריאות, המתנערים לחלוטין מכל אחריות למעמדן ולתנאי עבודתן של האחיות ונוקטים עמדה קיצונית נגדן, וזאת בשיתוף עם משרד האוצר, שהאלמנט המרכזי שהוא מוכן להתחשב בו הוא המדיניות הכלכלית ומדיניות השכר של הממשלה.

אני מבקש לדעת, מדוע המצב במערכת הבריאות הולך ומחמיר מיום ליום, ושר הבריאות, המכהן בתפקידו זה

אני שומע בכל בתי-החולים על בעיה נוספת. אחד הרברים שהיה אצלנו ייחודי הוא המחקר והפיתוח בבתתי-החולים. על כך היתה גאווה עם ישראל, על הפיתוחים ועל המחקרים שנעשים כאן. בגלל קיצוץ תקציבים כמעט ככל מקום ומקום.

אהרן-הראל (המערך):
חבר הכנסת שפירא, לא רק בגלל תקציבים אלא גם בגלל ההתנגדות שלכם לניתוחי מתים. בגלל שני הרברים.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת הראל, תורך קרב ובא.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
חבר הכנסת הראל, אם אתה מכיר את חוק ניתוחי מתים, אתה יודע שהחוק לא בא לאסור ניתוחי מתים אלא הוא מאפשר למשפחה להתנגד להם. יכולה להיות לכן אדם כעלות על גופו.

נאוה ארד (המערך):

היו"ר ד' תיכון:
אדוני היושב-ראש שלי, אני מבין שאחא מסיים.

היו"ר ד' תיכון:
הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:
ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע, שבהסכמת חבר הכנסת מאיר כהן אבידב, מצטרף חבר הכנסת בני שליטא להצעת החוק — חוק סדר הדין הפלילי (תיקון) ואיסור פרסום שמו של חשוד) קצ"ג, שהונחה על שולחן הכנסת ביום 22 ביולי 1985.

היו"ר ד' תיכון:
רשות היכבד לחבר הכנסת צירלי ביטון, ואחריו — לחברת הכנסת נאוה ארד.

צירלי ביטון (החזית הרמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מערכת הבריאות בישראל נמצאת במצב קשה זה זמן רב. שביחת האחיות נסתיימה, אך הסכסוך עוד נמשך ולא נמצא פתרון לבעיות היסודיות שלהן. בשעה זו נמצאים עובדי המשק והמינהל בבתתי-החולים על סף משבר חדש ביחסי העבודה. לפני כשבועיים נשלחה הודעה על סכסוך עבודה מארגון עובדי בתי-החולים הממשלתיים ומארגון עובדי קופת-חולים, והם מהכוונים להתחיל בנקיטת צעדים בימים הקרובים, אם לא יסתיים עד אז המשא-ומתן עמהם על הסכמי השכר. נוסף על כך, ניצבים גם הרופאים לפני סכסוך עבודה חדש.

יש להודות, שהבעיות ביחסי העבודה של המגורים השונים במערכת הבריאות אינן נובעות כולן מהליקויים בתוך המערכת. למעשה, אחת הסיבות הישירות והמרכזיות לתסיסה ולהתמרדות של העובדים האלה נעוצה בבעיה כללית שהמשק שרוי בה בכל תחומי העבודה במדינה, עובדה, שהסכמי השכר,

חוכרת ל"ו, ישיבה רכ"ה
— סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו —

האם יש בכל אלה רבר אחד שהתחדש כשנה או בשנתיים
האחרונות, שיפור כלשהו? — אין, המצב נעשה רק יותר גרוע.

ייתכן, רבותי חברי הכנסת, ששר הבריאות כאמת לא בנוי
לתפקיד הזה. הוא לא שאף לו, ואולי הוא כאמת מוכשר
לנושאים אחרים, אולי לתפקידים חשובים. אך הוא חייב
לעשות משהו כתחום שעליו הוא מופקד, ובלי להביע דעה על
פועלו הרב כתחומים אחרים, בתוך הממשלה ובמערכת
הפוליטית, אני חושב, חברי הכנסת, שלא יימצאו אנשים רבים
שיחלקו עלי אם אומר, ששר הבריאות גמר את השנה הזאת
בציון רע מאוד, וזה, חברי הכנסת, עולה לנו בכריאות שלנו.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. כל הכבוד.

קראיה:

מה זה "כל הכבוד"?

היו"ר ד' תיכון:

הוא עמד בזמן, במחצית הזמן. לא לגבי הציונים, רבותי.

רשות הדיבור לחברת הכנסת נאווה ארד, ואחריה — לחבר
הכנסת שמעון בן-שלמה.

נאווה ארד (המעריך):

כבוד היושבי-ראש, אדוני שר הבריאות, חברי הכנסת,
סקירת שר הבריאות, הירווחה, חברת הכנסת אורה נמיר, אל ציבור
הרופאים. אני רוצה לברך את ציבור הרופאים, לברך את ציבור
האחיות ולברך כל אחד במערכת הבריאות שיש לו היום
אומץ-לב לקום ולומר את האמת על מה שקורה במערכת
הבריאות. מי שידע מה שקורה במערכת הבריאות הם האחיות
והרופאים. מי שמתמצא קצת כעניין יודע גם, שבכל פעם
שרופא אומר את האמת ובכל פעם שאחות אומרת את האמת,
אם זה במערכת הרפואה הקשורה לקופות-החולים ואם זה
במערכת הרפואה הקשורה עם המסגרות הממשלתיות, מייד יש
מי שדואג לסתום להם את הפה. סותמים להם את הפה או בכך
שאין נותנים להם תקציבים לנושאים שאותם ביקשו, או באיום
בהעמדה לדין משמעתי — כפי שנופפו לפני הרופאים שדיברו
על דברים שקרו בכתייה-החולים בזמן שביתת האחיות.

אני רוצה, קודם כול, להתייחס לדבריה של יושבת-ראש
ועדת העבודה והרווחה, חברת הכנסת אורה נמיר, אל ציבור
הרופאים. אני רוצה לברך את ציבור הרופאים, לברך את ציבור
האחיות ולברך כל אחד במערכת הבריאות שיש לו היום
אומץ-לב לקום ולומר את האמת על מה שקורה במערכת
הבריאות. מי שידע מה שקורה במערכת הבריאות הם האחיות
והרופאים. מי שמתמצא קצת כעניין יודע גם, שבכל פעם
שרופא אומר את האמת ובכל פעם שאחות אומרת את האמת,
אם זה במערכת הרפואה הקשורה לקופות-החולים ואם זה
במערכת הרפואה הקשורה עם המסגרות הממשלתיות, מייד יש
מי שדואג לסתום להם את הפה. סותמים להם את הפה או בכך
שאין נותנים להם תקציבים לנושאים שאותם ביקשו, או באיום
בהעמדה לדין משמעתי — כפי שנופפו לפני הרופאים שדיברו
על דברים שקרו בכתייה-החולים בזמן שביתת האחיות.

אני נוטה להאמין גם לרופאים וגם לאחיות כשהם אומרים
שבצורה כזאת לא יכולה להתקיים מערכת בריאות במדינה
מתוקנת. אני חושבת שאלמלא עמדו חלק גדול מהרופאים בפני
בעיה של אפשרות העמדתם לדין, היה כל הציבור יודע מה
מתרחש כל יום במערכת הבריאות.

אם יש היום בכלל צעקה בעלת משמעות, לצערי הרב, היא
לא הצעקה שתבוא מהכנסת, היא לא הצעקה שתבוא
מהממשלה, כי לממשלה אין כנראה פה לצעוק בנושא זה ואין
לה זמן לשבת חמש, שבע או שמונה שעות, ולרדן שוב ושוב.
היא לא עוסקת בנושא זה על אף המאבקים של שר הבריאות.
היא לא עוסקת בנושא הבריאות זה זמן רב.

אני רוצה לנצל כמה זמן ולומר לציבור הרופאים, האחיות
ועובדי מנהל ומשק, ולכל מי שיש לו יד במערכת הזאת,

כשנתיים, אינו יכול להצביע על הישג אחד, על שיפור אחד, על
פתרון אחד ויחיד שהוא הכניס למערכת.

שר הבריאות ניהל בזמנו מאבקים קשים, שהגיעו לידי
פגיעות אישיות חריפות בינו לבין שר האוצר הקודם, בנושא
התקציב של משרדו והקיצוצים שנדרשו ממנו. זה תקופה
ארוכה יש הפוגה גם בנושא זה. האם הבעיה היחידה של
מערכת הבריאות בישראל היא תקציבית?

כסופו של דבר, הקיצוצים בתקציב לא פגעו במשרד
הבריאות יותר מבמשרדים אחרים, אבל, הבעיות השורשיות
במערכת הזאת הן קשות ביותר.

רבותי חברי הכנסת, הבעיה איננה רק תקציבית, זו בעיה
של העדר מדיניות ושל סדר-עדיפויות. למשל, מה שמתרחש
כשדה הניתוחים הרחופים וההשתלות המסוכנות — זו
שערווייה שמשדר הבריאות אינו מתערב בעניין כלל. זה שנים
שאנשים נזקקים לנהל מערכת התרומות ונדבות כדי להציל חיים
של חולה הזקוק לניתוח מסוכן, או להשתלה. אין כמעט יום
שאין מתפרסמת בו ידיעה על איסוף תרומות להטסת חולה
לחוץ-לארץ לצורך זה. לעומת זאת, אנו נושאים שומעים כל הזמן על
ההתפתחות הגדולה ברפואה בישראל ובמערכת האשפוז
והרפוי, שהיא מן המתקדמות והמפותחות בעולם. אם כך,
מדוע כל כך הרבה אנשים מקרב אוכלוסייה קטנה, המונה
פחות מ-5 מיליוני נפש, נזקקים להטסה לחוץ-לארץ כדי לקבל
טיפול שאין להשיגו בישראל? ואם משרד הבריאות מודע לכך
שקיימים סוגי ניתוחים והשתלות שאינם נעשים בישראל, מדוע
אינו דואג להסדיר את הבעיה באופן ממלכתי לכלל האזרחים?

כסוגיים ראוי להעיר כאן, שזוהי המדיניות בכלל
בישראל, והממשלה נוהגת, בכל התחומים, להטיל את הטיפול
בבעיות שכתחום טיפולה על גופים וולונטריים שיעשו את
המלאכה בשבילה, כגון האגודה למלחמה בסרטן ואגודות
וגופים שונים לטיפול ולשיקום נכים, חירשים, אוטיסטים
וכדומה. קשה לספור את כל הגופים הללו, שכולם מתקיימים
מתרומות. זוהי שיטה סמויה של מיסוי שהממשלה מפעילה.

תחום נוסף שהמשרד מזניח הוא התחום של רשלנות-
רפואית. באחרונה התרכו עד מאוד המקרים של פגיעות קשות
ומות של חולים ומטופלים בכל בתי-החולים ובמרפאות
הפרטיות. משרד הבריאות אינו מטפל בבעיה הזאת, ולעתים
קרובות הוא מסייע לטייה ולהשחק פרשיות כאלה. רופאים
המעורבים במקרים כאלה ממשיכים בדרך-כלל לעבוד כרגיל.
האם גם זו בעיה של תקציב?

משרד הבריאות, כמי שמכתוב ומנהל את המדיניות של
המערכת הטיפולית, האשפוזית והשיקומית כארץ, איננו דואג
לקבוע ולאכוף מערכת של הנחיות וכללים לסדר-עדיפויות
בהקצאת משאבים ותקציבים בכתייה-החולים ובמערכת
המוסדות המטפלים והמשקמים. אומנם חלקם של התקציבים
הללו מגיעים לבתי-החולים מתורמים, שלעתים מבקשים
לתרום באופן ספציפי ליעד מסוים ולמבנה מסוים. אבל, לא
ייתכן שמשדר הבריאות לא יוכל לקבוע, שבתי-החולים ישקיע
יותר משאבים בשירותי טיפול ואשפוז ובעבודה יומיומית
בטיפול בחולים, במקום להשקיע בהקמת מכונים נוספים,
לעתים מיותרים, בניגון, במדשאות, לעתים אפילו
באמבולנסים מיותרים, שהם פרויקטים שהתורמים אוהבים
לראות את שמותיהם מתנוססים עליהם. יחד עם ההתחשבות
ברצונם של התורמים, צריך להתחשב יותר בדרישות ובצרכים
של המערכת.

לפני שאתה, אדוני השר, מדבר על חוק ביטוח בריאות ממלכתי, אני חושבת שצריך לעשות שני דברים. ראשית — טיפול מייד בנושא הסיעוד. שנית — לעשות פעולה להגדלת תקציב משרד הבריאות. זהו טירוף הדעת להשאיר את תקציב משרד הבריאות כפי שהוא היום. בלתי אפשרי לחיות בתקציב הזה.

וכיוון שהתקפתי כל כך הרבה, אני רוצה לומר איזו מלה טובה, באותיות קטנות, אבל אני חושבת שזה דבר משמעותי מאוד. אני רוצה לכרז את שר הבריאות על כך שסוף סוף הגיעו להחלטה — אחרי שמדברים על כך כנסת במשך שלוש שנים — ששירותי נט"ן — נידח טיפול נמרץ — של מגן-דוד-אדום ימונני כך שאנשי מגן-דוד-אדום לא יצטרכו לרוץ בין כל הרשויות. אני מקווה מאוד שיימצא פתרון גם לאותם מקומות שבהם השירות עדיין לא פועל — לעתים הסיבה נעוצה ברשויות המקומיות — אבל עצם ההחלטה מבורכת.

אדוני השר, בנושאים הרחופים יש לך כנסת הרבה יותר תמיכה מכפי שאתה מעלה על דעתך. הגיע הזמן שתשתמש בתמיכה הזאת.

היור"ר ד' חיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת שמעון בן-שלמה, בכקשה, ואחריו — לחבר הכנסת יצחק ארצי.

שמעון בן-שלמה (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בתורת ישראל הכלל הוא כי אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, חוץ מאותן שלוש עבירות ידועות של עבודה זרה, גילוי ערות ושפיכות דמים. יתר על כן, תורת ישראל אוסרת לא רק על "לא תרצח", אלא גם על "לא תעמד על דם רעך". יש איסור מן הדין לעמוד מן הצד בשעה שהזולת נתון בסכנת חיים. דבר זה איננו קיים בשיטות משפט אחרות, לרבות בחוקי הכנסת. לפיכך, יכולנו לראות שבכוונת האחרונים, כיצד נמשכה שביתת האחיות, שסיכנה חולים רבים, ולא ננקטו כל אמצעים על-מנת למנוע תופעה חמורה זו.

ספר החינוך, במצווה רמ"ד, דן במצווה של "לא תעמד על דם רעך". שם כתיב, שתוכן מצווה זו "שלא נמנע מלהציל נפש מישראל כשנראהו כסכנת המיתה והאכדה, ויהיה לנו יכולת להצילו בשום צד".

מורי ורבותי, אני יכול שלא לציין את מאמר חכמינו זיכרונם לברכה: "כל המרחם על אכזרים סופו נעשה אכזר על הרחמנים". נעשיו רחמנים על אותם אכזרים, אותם מחבלים אשר רצו לרצוח נער וזקן, ונהפכנו אכזרים על אותן אחיות ועל אותם חולים מסכנים. מכאן שהאחריות לתוצאות שביתת האחיות לא היתה על האחיות בלבד, אלא גם על משרד הבריאות והממשלה, ואפילו על חברי הכנסת, שתפקידם היה לעשות הכול כדי ששירותי הבריאות יחזרו לתפקד כרגיל.

בהודמנות זו יש לשבח את כל הגורמים והארגונים שסייעו כהקלה סכלם של החולים. כאן אפשר גם לציין, כי לעומת אלה שאצלם קרושת השביתה חשובה מחיי אדם והם נמנעו מלהקל את סבלם של החולים כדי שלא לפגוע בשביתה, ולעומת רבים אחרים, שהיו אדישים לסבלם של החולים ומול הסכנה שנשקפה להם, נמצאו מתנדבים רבים, ובראשם ארגונים דתיים של התנדבות וסייעו לחולים, אשר סייעו בכתיבת חוליים הן בשביתה האחיות והן בשביתה עובדי המינהל והמשק, לרבות בהכנת אלפי ארוחות חינוס לחולים בעת השביתה האחרונה.

שימשינו לצעוק וימשיכו לדבר, כי אם לא כן, אנחנו נלך אחורנית וכל המלים שנאמרות כאן לא תהיינה שוות דבר.

אדוני שר הבריאות, אמרת היום — וחשבתי שאולי לא שמעתי אותך היטב — ואם אני מנסה לפרש את דבריך, למעשה אמרת שאף שהכנסת חוקקה חוק ביטוח סיעוד — אומנם לא טוב, לא מתאים לרוח החוק כפי שחוקקו אותו בזמנו, לא מתאים למה שהבטיחו לציבור ולא מייעד לשימוש את כל הכספים שנצברו — אתה אמרת, כפי שאני הבינתי, שלמעשה אתם עדיין לא קיבלתם מה שהיה מיועד למערכת הסיעודית. כאשר לקחתי את הסקירה שלך וקראתי אותה, במקום שבו אתה מדבר על קדימות הדגשים במסגרת תוכנית העבודה, יש פסוק האומר שכמהלך 1986 אפשר יהיה להפעיל 600 מיטות בקירוב, 340 לסיעודיים, 110 לתשושי נפש, אם יועמדו לרשות המערכת האמצעים הנוצצים לשם כך.

אדוני שר הבריאות, אני רוצה לדעת מה קורה. אתה גם אמרת שאתה בעד חוק ביטוח בריאות ממלכתי. פתאום יש אמונה גדולה בחוקים, כאילו החוקים משנים את המציאות. אני רוצה לדעת, מה קורה בעניין חוק ביטוח סיעוד? מה שקורה כמערכת הזאת היום זאת בושה וחרפה.

היור"ר ד' חיכון:

חברת הכנסת ארד, השר דיבר על כך, הוא אמר שבעוד כמה ימים תשמעי על כך.

נאוה ארד (המערך):

כבר היינו צריכים לשמוע על זה מזמן. שמעתי היטב מה שאמר שר הבריאות, ואני יודעת מה קורה. אדוני היושב-ראש, שינוי מאשרים דברים בוודת הכספים, ואם יש משהו במשרד האוצר או במשרד אחר, שמסיכה זו או זו רוצה ליצור סחבת, יוצרים סחבת.

כאשר חוקקנו את החוק אמרנו, שחלק מהמשאבים יילכו בעצם לנושאים שלא להם הם יועדו כחוק המקורי, אבל ידענו שיום יום יש סבל לא יחואר של קשישים, של חולים כרוניים ושל משפחות ודרוש פתרון, והפתרון חלוי בתקציב מייד. אינני מדברת על חנוך לטווח ארוך, אינני מדברת על הכשרה ועל הדרכה, אני שואלת: מה קורה בעניין החוק שחוקקנו ולמה עד עצם היום הזה אין אדוני השר יודע מה יהיה ב-1986? אנחנו נמצאים ביולי 1986. פירוש הדבר הוא, שלממשלה לא אכפת.

לחברי הקואליציה יש בעיה. הממשלה הזאת הורגת את הבריאות. אני חושבת שלעוד ועוד אנשים בתוכנו יש רצון להגיש הצעת אי-אמון לממשלה בגלל נושא הבריאות. זוהי תעודת העניות הגדולה ביותר של ממשלת האחדות הלאומית. שר הבריאות די בודד במערכת. אני יודעת זאת. זהו לא נושא כל כך חשוב, זהו לא נושא כל כך דחוף. ייתכן שדווקא השביתות הכניסו את הנושא לסדר העדיפויות. האחיות לא דיברו רק על שכר והרופאים לא דיברו רק על שכר, אף שזה מה שרוצים לזכור. גם בשביתה הרופאים, כשישכנו אתם שעות, מי שרצה לשמוע שמע כבר אז שהמערכת מתמוטטת, ומה שמתרחש היום הוא גרוע הרבה יותר. על זה צריכה להיות חשובה.

אדוני שר הבריאות, התפלאתי לשמוע שאתה מדבר על חוק ביטוח בריאות ממלכתי כאילו הוא ישנה את המציאות האומללה כמערכת הבריאות. תשכח מזה. מי שרוצה לפגוע בקופות-חולים ומי שרוצה לפגוע בהסתדרות ומי שמעניינת אותו יותר הפוליטיקה ופחות הבריאות, השתמשו בנושא המימן כדי להשיג מטרת זרות, לא כדי לקדם את הבריאות.

יצחק ארצי (המערך):

ארצי היושבראש, אדוני שר הבריאות, חברי הכנסת, על הסקירה של שר הבריאות ניתן להעיר: ממשרד למשרד — כוחנו עולה. רבים הם המשברים שאפיינו את השנתיים של כהונת השר גור במערכת הבריאות. עם זאת, הסקירה הזאת איננה מתעלמת מן המשברים ומן הקשיים, אבל יש בסקירה הזאת בשורות. אני רוצה לציין אחדות מהן.

אציין את הקמת המרכז הטכנולוגי הרפואי הישראלי-הצרפתי, את הפעלת היכולת לניתוחי כבד והשתלות לכ, את תוספת המכנים והתשתית למערכת הגריאטרית ואת הרחבת השירותים הפסיכיאטריים — כל זה בתחום הפיתוח הרפואי. בתחום הארגוני, אציין את בדיקת המצב של קופות-החולים, את המאמץ לחזק את שיתוף הפעולה בין קופות-החולים לבין המערכת הרפואית הממשלתית כדי להשיג יותר יעול, חיסכון ושיפור השירות, בקיצור — מאזן המניח את הדעת.

אני רוצה לחזור לנושא שעליו עמדת, אדוני שר הבריאות, נושא שצריך להעסיק אותנו — אנתנו מדברים הרבה על עתיד הרפואה. הבה נקדיש קצת תשומת-לב גם לעתיד הרופאים. עם כל הכבוד, בריאות העם תלויה בגורמים רבים: במתקנים, בתרופות ובמכשירים, אבל כראש הפרמדה עומד האדם, הרופא.

ארוכה היא הדרך של הסטודנט הישראלי לתואר המיוחל. בגיל 18 עליו להירתם לשבע שנות לימוד. אחר-כך מיתוספות חמש שנות שירות צבאי. לסיום הדרך הוא מגיע כאשר הוא בן 30. לאחרונה נזעקנו למשמע הידיעה שלפיה אנו נמצאים כההליך שבו יש לנו מדי שנה כשנה עודף של 300 רופאים. כוגרי האוניברסיטאות בארץ מספרם הוא 400 בשנה, ומחוץ-לארץ מגיעים כ-300 ישראלים ועולים. מתוך 700 כוגרי רפואה, 300 הפוכים למיותרים, והבעיה מחמירה כאשר המספר הולך ומצטבר. מה יקרה עם אותם 300 העלולים להגיע ל-3,000 בחוף עשר שנים?

בשנות ה-70 נרשמה קפיצה גדולה, כמותית ואיכותית, בכוחות הרפואה. ב-1974 פעלו בארץ 6,900 רופאים. עד 1979 קפץ המספר ל-10,200 רופאים, הווי אומר, עלייה ב-48%. שהיא עלייה של 8% לשנה. אין לצפות שתהיה עלייה כזאת במספר הרופאים בעתיד. ואם אנו מנתחים את יכולתנו הכלכלית, הרי במקרה הטוב ביותר תוספת כוח האדם תהיה בין 1% ל-2% לשנה. וכך, נוצר עודף שנתי של 6%, עודף זה יוצר את הבעיות.

עודף היצע של רופאים הוא בעיה קשה לפתרון. משום של בקלות אתה יכול להסב רופא למקצוע אחר. יש כאן משך לימודים ארוך, יש כאן השקעה ענקית באדם, בצויד, במעבדות. לאחר שהסטודנט לרפואה גומר את לימודיו אתה צריך להשקיע בתקנים כדי להעסיק אותו בסטו וכעבודה. כבר אינני מדבר על התסכול שכרוך בכך. הרפואה היא, בכל זאת, יותר שליחות ממקצוע, ומי שבחר במקצוע זה רוצה להישאר בו. לכן, הבעיה היא בעיה, מה עוד, שיש פער מסוים בין הסטודנטים שמסיימים את לימודיהם בארץ ובין הסטודנטים שמסיימים לימודיהם בחוץ-לארץ. בדרך-כלל, מתקבלים לבתי-הספר לרפואה בארץ אך ורק המצטיינים, הייתי אומר כמעט גאונים, הטובים שבטובים. בחוץ-לארץ אפשר להתקבל עם ציונים נמוכים יותר. לכן, טבעי הדבר שסטודנט כוגר של האוניברסיטה הישראלית הוא המוביל בענף זה. ואם לא נמצא דרך כדי לחסות את הענף הזה, הרי מלבד הטרגדיה האישית

מובן שאין לגרוע מחלקם של הרופאים שעשו מעל ומעבר, שעשו אף את עבודת האחיות, ובהזו סיעו רבות לחולים.

אולם, מחובתו של משרד הבריאות לראות את הנוגד ולמנוע בכל תוקף שביתות היכולות לסכן את חיי החולים. לפחות בתחום של פיקוח נפש יש להפעיל הסדרים כמו בורות טובה, כדי שתופעות חמורות כפי שבאו לידי ביטוי בשביתות האחוזנות לא יחזרו, וחיי אדם לא יהיו בסכנה בגלל "קדושת השביתה" או בגלל ירכוחים על תנאי שר.

אהרן הראל (המערך):

האם אתה בעד בורות חובה גם בעניין הפגנות בשבת?

שמעון בן-שלמה (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

הואיל ומשרד הבריאות מופקר על החתום החשוב של פיקוח נפש, ובענייני רפואה ורופאים כל האוכלוסייה נזקקת, חשוב שמשרד הבריאות ידאג גם לצורכיהם המיוחדים של החולים שומרי המצוות. יש לדאוג לכך, שהכשרות בכתיי-החולים תהיה גם למהרהרין, כדי שחולה לא יימנע מלאכול בכתיי-החולים במצבו הקשה. הדבר כולל גם דאגה לכך שיימצא בכל בית-החולים מיחס לתה בשבת, על פלטה של שבת, כדי שהמים לא יהיו מים שבושלו בשבת. צריך לראוג לסידורים לכוהנים, שאסור להם להימצא בכניין שיש בו גופות. לשם כך, צריך שתוד הממים לא יהיה חלק מכניין בית-החולים, או שיהיו סידורים מתאימים שיאפשרו לכודר את חור הממים, וכן שיענו את הממים בווקסם לחדר הממים. כך שכוהנים הקרובים לחולה יוכלו לבקר בבית-החולים בלי לחשוש לטומאה. יש גם לדאוג שהיה בית-כנסת מסודר בכל בית-חולים, עם תשמישי קדושה, כדי שהחולה ימצא אפשרות להתפלל אפילו בבית-הכנסת, כשמצב בריאותו מאפשר לו זאת.

צריך להיות סידור בכתיי-החולים ובמרפאות תורניות, שלפיו תולה שומר מצוות המגיע לבית-החולים בשבת, ומצאים שאפשר לשחררו, יוכל לשהות במקום עד זאת השבת, ורק אחר כך לחזור לביתו. כמו כן, אין לדרוש מן החולה לשלם, או לחתום על טפסים, בשבת.

צריכה להיות בכתיי-החולים הקפדה על ביצוע הנוראות החוק האוסרות ניתוחי ממים והפלות. המצב כעת הוא, שאין הקפדה מלאה על ביצוע חוקים אלה, ואין מעמידים לדין עבדיינים עליהם. יש להקפיד שדבר זה יתוקן, ועניין זה מצוי בראש וכראשונה באחריותו של שר הבריאות.

חייבים להפריד בכתיי-החולים לחולי נפש בין גברים לנשים. המצב הקיים היום גורם חקלות מרובות עד כדי כך שחולים דתיים, ובעיקר נשים, נמנעים מלהתאשפו. צריך שהיה תיקון כללי בתחום זה ושהתיה הפרדה מוחלטת במגורי הגברים והנשים, או לפחות סידורים מתאימים לחולים הבאים מבתיים דתיים, שהם משפתותיהם דורשים זאת.

נגעתי כאן רק בקצה הבעיות בענייני בריאות, גם הבעיות הכלליות וגם הבעיות המיוחדות לציבור הדתי, שהמשרד מופקר עליהן. יתן השם ותתקיים ברכת התורה "והשירותי מחלה מקרבך" ושוב לא יהיה דרוש לנו המשרד. עד אז קיימת המצוה "ורפא ירפא", וחובתנו להקציב למשרד הבריאות את כל המשאבים הנוחצים לרפואת החולים.

הויר ד' תיסק:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק ארצי, ואחריו — לחבר הכנסת מרדכי ירשובסקי; בהיעדרו — לחבר הכנסת אהרן הראל.

חודשים מרובים. השביתה האחרונה דחתה ניתוחים של אנשים אשר חיכו חודשים ואולי שנה. ניתוחים של אנשים שהיו צריכים להיעשות ב־17 ימי השביתה, יידחו — מי יודע למתי? אני הייתי רוצה, אדוני השר, לשמוע פעם אחת, ואם יש לך סטטיסטיקה כזאת לקבל אותה ככתב — מהו משך ההמתנה לניתוחים השונים? ומה ניתן לעשות על-ידי מאמצים ארגוניים, הנהגת משמרות כרנטגן, תוספת שעות ניתוח, תוספת חדרי ניתוח, כדי לקצר את תקופת ההמתנה לניתוחים?

והדבר האחרון — שמחתי ללמוד מתוך סקירתך שנשבר הטבו לגבי ביטוח הבריאות הממלכתי. אתה, אדוני השר, ציינת בסקירתך, שזוהי הדרך כדי לממן את מערכת הבריאות תוך חלוקה צודקת של הנטל. במקום לגבות מחברי ההסתדרות כלבר ולעמוד כעני כפתת בשערי הממשלה. עדיפה שיטה שבה כל אזרח ואזרח נושא בחטל השירות הרפואי. לשם כך קיימת תשתית — קופות-החולים הקיימות. אם התגברו על המעצורים האידאולוגיים, הרי יש אפשרות לחפש פתרון לבעיית הגבייה, לשיטת הבחירה והחכרות. אני בטוח שהחוק בנרסח 1987, או לכל מאוחר 1988, יירע לעקוף את המוקשים שמנעו את קבלתו בעבר. עלינו להתחיל בדיונים.

ביטוח בריאות ממלכתי ימנע את המשברים ואת הביזיונות שהיינו עדים להם עקב המאבק על התקציב לשירותי הבריאות, ויפה שעה אחת קודם.

אני מברך גם על חוק ביטוח הסיעוד, המכריח את משרד הבריאות לתכנן דרכי יישום.

אכן, סקירתך, אדוני שר הבריאות, היא שילוב בין משברים להתקדמות. על המשברים יש להצטער; על ההתקדמות יש לברך.

היו"ר א' שופטק:

תודה רבה לחבר הכנסת ארצי. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת אהרן הראל.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אינני רוצה להתעמק בנושא החשוב והמרכזי של בריאות הציבור ומערכת הבריאות כבריגית ישראל. אני רוצה לומר רק דבר אחד. עתה, משנסתיימה השביתה הקשה של האחיות, אני יכול להגיד, שכאורה המדינה וגם כחבר כנסת, כאיש ציבור, הייתי במשך כל זמן השביתה הזאת כלבטים קשים מאוד. מצד אחד לבייצא אל האחיות, כי אני חושב שהן צדקו לגופו של עניין. מצד שני, ידעתי שכלל שהן ממשיות במאבק הן גורמות סבל קשה מאוד לציבור, שהוא האחרון שצריך לשאת בתוצאות של כל מה שקרה.

בסופו של דבר, האחיות יכלו לנצח במערכה. לו שכתו עוד כמה ימים, אני חושב שהממשלה היתה צריכה להיכנע. כפי שנכנעה בשביתה הרופאים לפני שלוש שנים.

אגב, היו כמה דברים משותפים לשביתה הרופאים דאז ולשביתה הזאת, שנמשכה, תודה לאל, "רק" 18 ימים ולא שלושה חודשים וחצי. מבחינה זו שביתה האחיות היתה "קצרה". אבל בשני המקרים היה, בין השאר, דבר מאפיין: קודם איימו בשביתה, ולא שעו לאחיות כפי שלא שעו לרופאים; אחר כך, כשפרצה השביתה, אמרו: בתוך 24 שעות אפשר לגמור את העניין. מעל במת הכנסת דיברו חברי כנסת שונים, בהם אני, ואני אמרתי: רבותי, תשתדלו לגמור את זה עוד היום, כי זה יהיה דבר נורא ואיום.

והאכזבה, יהיה כאן כזבו עצום של משאבים. ולכן, אני חושב שאנו חייבים לתת את הדעת על הנושא הזה. זה איננו נושא שבו אנחנו יכולים לפעול לפי העיקרון של *laiser faire* ו-*laiser passer*, ניתן לדבריו ללכת.

הפרדוקס במצב הוא, והשר ציין זאת, שיש מחסור בתוך השפע הזה. מצד אחד, יש שפע, אבל מצד שני, השפע הזה אינו מורגש מבחינה גיאוגרפית. בצד השפע יש מקומות שבהם הסרים רופאים. השפע הזה לא מורגש מבחינה איכותית. יש מקצועות שבהם יש עודף גדול ויש מקצועות שבהם יש מחסור ממש. אני מצאתי את הסטטיסטיקה, או ההצהרה של הממונה על השירותים הגריאטריים, שלפיה הוא זקוק ל־400 רופאים גריאטריים ויש לו כרגע 28. לכן השאלה היא, איך אנו מתגברים על המחסור הזה?

אני מאמין גדול בתמריצים כספיים. יש בהם כדי להביא להתפתחות החברה שלנו. השר אמר, בצדק, שהוא אינו רוצה להזדקק לאמצעי חקיקה. לכן אנתנו חייבים, נוסף על עידוד של הליכה למקומות רחוקים יותר, לתת הנאות ותמריצים בתחום השיכון, בתחום הכספי, אולי בתחום ההתמחות, אולי תוך כדי צבירת זכויות שאחר-כך יוצרות עדיפויות כלשהן לרופא שהולך למרחקים לעומת הרופא הנמצא במרכז הארץ.

עם זאת, אני צריכים לחזק את מעמדם של מקצועות מסוימים. אני יודע שמקצוע הגריאטריה אינו נהנה ממעמד חברתי. זהו מקצוע חדש, זהו מקצוע שאין בו הרבה תהילה. עלינו לעשות משהו כדי להבליט מקצוע זה. אני, למשל, חושב שספרו האחרון והופעתו בטלוויזיה של אחד הרופאים המעולים בתחום זה פקחו לנו את העיניים לאותו עולם ולסיפוק שאפשר לקבל מהמקצוע הזה.

עם זאת, אני רוצה להציע לך, אדוני השר, לשקול גם מחשבה אחרת. ישראל הצטיינה במשך שנים בסיוע שהיא הגישה למדינות מתפתחות בתחום החקלאות. מדוע לא נחשוב להקים שירות של סיוע רפואי למדינות הזקוקות לכוח עבודה רפואי? במקום להשלים עם העובדה שרכים אינם חוזרים לארץ, או להשלים עם העובדה שרכים שחוזרים אינם נקלטים כגון בצורה מניחה את הדעת, ועוזבים את הארץ, למה לא לנסה לעשות מאמץ כלשהו ולארגן שירות שיהיה מבוסס על הסכמים, כדי להעסיק, בינתיים, את הרופאים ועם זאת לא לנתק אותם מהארץ?

במקביל, אני חוזר לנושא שדיברו עליו הרבה, ואולי יש שוב צורך לנסות אותו — הקמת שירותים רפואיים אשר ישרתו, כראש ובראשונה, יהודים הבאים מחוץ-לארץ. אני יודע כמה מדינות שבהן היהודי, כאשר הוא צריך למסור בריאותו בידי רופאים מקומיים, הוא לא תמיד מאושר מכך בגלל סיבות של רגש. בגלל סיבות של אלרגיות, בגלל סיבות לאומיות עמוקות ביותר. ייתכן שאנחנו צריכים לנצל את המעצורים האלה כדי למשוך יהודים נוספים לקבל שירותים רפואיים בארץ. אני נסיתי פעם אחת, במסגרת פעילותי התלאביבית, לשכנע בית-מלון, אשר עבר גלגולים שונים, ועד היום הוא לא הכה שורשים כבית-מלון, לנסות להסב את ייעודו לסנטוריום ברמה גבוהה ביותר, כדי שהוא יציע שירותים רפואיים כאלה. אני חושב שאיננו צריכים להתייאש מהמחשבה הזאת, ואנו צריכים לחזור ולנסות ליישמה.

אני רוצה, בסיום, לגעת בקצרה בשתי בעיות. הבעיה האחת — בעיית ההמתנה לניתוחים. לניתוח פרוסטטה יש להמתין שנה. גם לניתוח קטרקט בעין ממתינים הרבה זמן. התור לניתוח לב פתוח הוא גדול, והוא מתמשך על-פני

אישביות רצון גם מצד האחיות, וכסופו של דבר, גם מצד הממשלה, שהיתה צריכה לעבור את התקופה הקשה הזאת — צריך לשכת על המדוכה ולחפש את המסגרת החוקית, הארגונית, ולהגיד באומץ: לגבי השירותים הרפואיים של מדינת ישראל צריכה להיות מסגרת מיוחדת. כמובן, צריך להגדיר אותם, אולי זה לא צריך להיות כל הטיפול הרפואי שניתן אלא רק חלקים מסוימים ממנו, אינני מתווה כאן תוכנית פעולה מפורטת, אבל, צריכה להיות מסגרת כזאת, כדי שנדע שהביוזין והטרגיה של שביחת הרופאים, וכעבור כשלוש שנים שביחת האחיות, ומי יודע מה עוד נכון לנו מחר-מחרתיים — לא יחזרו עוד במדינת ישראל.

איננו צריכים להתעלם מהמשקע שנוצר גם אצל האנשים שנותנים את השירות הזה. זה שירות מפואר. כולי מלא הערצה לשירות הרפואי שניתן במדינת ישראל. זכותי לקבל טיפול, וראיתי איך עובדים בו. כנגד זה, גם אצל האזרחים נוצר משקע. ששירות כל כך חיוני, שחייבים תלויים בו, הם אינם יכולים לקבל אותו תמיד כפי שהם ראוים לו וכפי שהם משלמים בעדו.

אדוני שר הבריאות, אתגר גדול הוא ליצור מערכת כזאת כדי שלא יישנו ברושות וכיזיונות כאלה. אינני רוצה להאשים עכשיו גוף זה או גוף אחר. אבל צריך לדאוג לכך, שביזיונות וטרגדיות כאלה לא יחזרו. אפשר לפתור את זה בדרך חוקית אדמיניסטרטיבית.

היו"ר א' שוסטק:

רשות הדיבור לחבר הכנסת דן תיכון.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נתמזל מזלי כשבאולם נוכחים שני שרי בריאות, הקודם והנוכחי. במשרד הבריאות אין רגע אחד של מנוחה: שביטות והשבחות מן הקשות שידעה המדינה. האחיות, הרופאים, מגן-דוד-אדום, ושוב האחיות, עובדי הרנטגן, עובדי המינהל, ויש ודאי כאלה שאינני נוקב בשמותיהם. ואני שואל את עצמי: למה? מדוע? למה זה קורה שם? והתשובה מצויה בתקציב המדינה. זהו המשרד היחיד שהתקציב שלו מאושר עליידי הכנסת, אבל בעצם, אין הסכמה בין משרד האוצר לבין משרד הבריאות באשר לגודל התקציב. זהו המשרד היחיד שבו לא גמרר להכין את התקציב, שכן אין הסכמה לגביו. ולעתים מתחשק לי לעלות לדוכן הזה ולומר: אי-אפשר לאשר את תקציב המדינה, שכן תקציב משרד הבריאות איננו מוסכם עם שר הבריאות. ובכל זאת, מדי שנה בשנה אנחנו מאשרים את התקציב בידענו שבצעם, התקציב הוא לא תקציב.

עקבתי אחר הנאום שלך, אדוני שר הבריאות. אתה הוכרת שלוש פעמים את המלה "כסף": אני צריך כסף, אני מבקש כסף, צריך לדעת שזה יעלה כסף; התייחסת לנושא האחיות כשאמרת: אולי תוספת שכר הן לא תקבלנה, אבל זה יעלה כסף לאוצר המדינה. אני מדמה תמיד את תקציב משרד הבריאות לשמיכה, לשמיכה שלא מכסה את כולם וכל צד מושך את השמיכה לכיוון שלו, ומנגד יוצאות הרגליים ומתגלגלות הבעיות באגף האחר של משרד הבריאות. ואני שואל את עצמי שוב: מה קורה כאן? מה קורה לתקציב הבריאות שלנו?

ואני מעיין כמה שנעשה בעולם ורואה שתקציב הבריאות שלנו, סך ההוצאה שלנו לבריאות מסך כל התל"ג — תוצר לאומי גולמי, נע אי-שם בסביבות 7%. זהו אחוז די גבוה. עלינו ב-1970 ל-5.4% מן התל"ג והגענו ל-7.5% ב-1978. ואכן, אנהנו כנראה נמצאים בניסגיה ונרמה לי שאנחנו מצויים

עכשיו השכיחה הזאת מאחורינו, אבל אנחנו רואים דבר אחד: הנשק שבידי השירות הרפואי של המדינה, בייחוד זה שבידי אחיות ורופאים, הוא נשק קטלני, והם, לפי מצפונם, אינם נכילים להשתמש בו עד הסוף.

לכן, אני חושב, אדוני שר הבריאות, שתפקידך למצוא מסגרת חוקית, סטטוטורית, אשר תאגד את כל מערכת שירותי הבריאות שניתנים לציבור במדינת ישראל, כדי שדברים כאלה לא יתרחשו בעתיד.

אינני יודע אם אני יכול להציע היום במדינת ישראל הצעת חוק לבוררות חובה. גם אינני יודע אפילו אם מבחינת מפלגתי שלי אני יכול להציע זאת, כי היא נגד זה. אבל נניח לרגע לשאלה הנכבדה הזאת, אם צריך להיות חוק בוררות חובה או לא, דבר אחד צריך להיות: מערכת שירותי הרפואה — יותר מכל שירות אחר, יותר מכל מערכת אחרת של מתן שירותים של המדינה, של הרשות המקומית, של ההסתדרות וכו', לאזרחים — צריכה להיות כזאת שמצד אחד לא יהיו בה שביחות, ומצד שני האנשים המועסקים בה יוכלו להתקיים בכבוד ולא יצטרכו להיאבק על זכותם לשכר ולתנאי עבודה תקינים ולהגיע בשל כך לידי שביחה.

היינו עדים לוויכוח בין הצדדים על תלושי המשכורת, על ה"לוקשים". משרד האוצר הראה את ה"לוקש" שבו 1,000 שקלים נטו, שעה שהאחיות הראו תלושים אחרים. אלה, ודברים נוספים שעלו במהלך השבחים, הם דברים משפילים, והם אינם צריכים לקרות במערכת כזאת, שהפסקת פעולתה גורמת נזק לבני אדם, נזק שאינו ניתן לתיקון.

לכולנו ברור ומובן מאליו, שלצבא אסור לשכות. בבית הזה מובן מאליו, שלמטרה אסור לשכות. היו ניסיונות להקים איגוד של שוטרים, ואנחנו כאן אמרנו שלא ייתכן שיהיה איגוד של שוטרים כמו בשירות האזרחי, כי השוטרים אינם עובדי מדינה כשאר עובדי המדינה. כך צריך להיות לגבי מערכת הבריאות הממלכתית, לגבי השירותים הניתנים. צריכה להיות מסגרת שבה, מצד אחד, העובדים וכאיום למשאומתן מיוחד, לתנאים מיוחדים של משכורת, של תנאי עבודה, של קידום, של יציאה לפנסיה. ומצד שני, הם לא יוכלו לשכות. זה מעבר לחוק ביטוח-בריאות ממלכתי.

אנכי, אני תמיד תומך בזה, ובכל נאום ובכל שנה אני חוזר ואומר, שמצער ומבייש שאין לנו במדינת ישראל חוק ביטוח בריאות ממלכתי, שיבטיח את הזכות היסודית של כל אדם לקבל טיפול רפואי, כמו הזכויות האחרות שלו שצריכות להיות כלולות — ולצדדי אין כלולות — במגילת זכויות האדם שאיננה חוק במדינת ישראל.

אבל, מעבר לכך, צריכה להיות מערכת בריאות שתהיה שונה מכל המערכות האחרות, אולי בדומה לצבא. לגבי הצבא, אנחנו אומרים שביטחון המדינה עומד מעל לכול. יש ויכוחים אם ביטחון צריך לפרש כך או אחרת, אם צריך לטפל בזה כך או אחרת או לחקור כך או אחרת, אבל, כסופו של דבר אם אנחנו חושבים אין לנהל את הביטחון — אין לנו ויכוח. אני חושב שלא צריך להיות ויכוח גם על השאלה איך צריכה לפעול מערכת הבריאות. היא צריכה להיות מנותקת ממשאומתן רגיל של הסכמי עבודה, של סכסוכי עבודה, של מגעים עם ההסתדרות. אינני חושב שאפשר להשוות את השירות הרפואי הן את האחיות והן את הרופאים, לתחום אחר כלשהו במדינת ישראל.

לשם כך נחוצה, לדעתי, חקיקה. אני חושב שעכשיו, משנשתיימה השכיחה — אני מקווה שהיא נסתיימה — ויש

אני רוצה לעמוד על נושא שלא עסקנו בו. כולם מדברים על האחיות, הרופאים, בתי-החולים, ואני רוצה לדבר על ימי השהייה בבתי-החולים, מניסיון אישי. באחד הימים חליתי והלכתי לבית-החולים. קיבלו אותי, בערב שחררו אותי, ולמחרת הומינו אותי פעם נוספת. יצאתי לטוף שבעה וביום ראשון אשפזו אותי פעם נוספת, בערב שחררו אותי ואמרו לי: לך הכיתה לשלושה ימים. שאלתי את עצמי: מה קורה כאן? מחברד שבית-החולים הוא בית-חולים ממשלתי. אני נזקק לסטטיסטיקה האומרת שבקופת-החולים של ההסתדות השהות הממוצעת לחולה היא 5.8 ימים, ובבתי-החולים הממשלתיים והעירוניים השהות הממוצעת גבוהה כ-45% ומגיעת ל-8.2 ימים. ואני שואל את עצמי: איך זה ייתכן? אלו אותם חולים, אלו אותם בתי-חולים, מה המשחקים האלה? בואו נקבע לעצמנו פעם אחת סטנדרד בעניין הזה.

וכאשר אנחנו מדברים על קופת-החולים, אדוני, לא נרפה מעניין המס האחיד. מבטיחים לך, מבטיחים לך וחוזרים ומבטיחים לך, אבל המס האחיד הוא דרגסיבי. צריך את לעמוד על כך שההסתדרות תקצה המשאבים מתוך המס האחיד, לא תחבייש לבטל את הרגסיביות ותעלה את התקרות. האנכרוניזם הזה, שבו איננו מעלים את התקרות ושיעורי המס האחיד הולכים וקטנים ככל שההכנסה גדלה, אין סיבה לקיימם, ואפילו לא יום אחד.

לכסוף: יש הרבה נושאים שלא עמדתי עליהם — כמו חוק הבריאות הממלכתי, שאני מקווה שהוא אכן בוא יבוא — אבל זכור: ללא ריסון תקציבי, אנה אנו באים? כל התוכנית הכלכלית תתמוטט, ונדמה לי שהיא לא רחוקה מן השלכ הזה, שכן היא שבירה ואולי היא כבר נשברה.

אדוני השר, קח זאת לתשומת לך. אני מקווה שבתוך שנה-שנתיים תהיה הערכה מחדש של כל נושא הבריאות, וכולנו נעמוד לפני קדימות שונות, שכן קדימות שאפיינו את שנות ה-60 וה-70 עברו מן העולם. העולם הופך להיות מודרני יותר. גם בתחום הבריאות.

היו"ר א' שוטסק:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן הראל, ואחריו — לחבר הכנסת מאיר כהנא.

אהרן הראל (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה דווקא לומר מלים טובות לשר הבריאות ולהנהלת המשרד על אופן עמידתם בשכיתת האחיות.

שמענו פה בדיון כל מיני עצות, ואלה הן כאין וכאפס לעומת העצות, המאמרים והניתוחים של כל העיתונים מאז החחילה השביתה וגם לאחז שוסתימה. קל מאוד היה, כטיפול לא נכון — ואפשר היה לצאת מהכלים בשכיתה כזאת — להביא להתפרצות אש כזאת, שאיש לא יכול היה לכבות אותה.

כולנו צריכים להודות לשר הבריאות על קור רוחו ועל עמידתו במצב כזה, כשמדובר בחולים ובחיי אדם. כולנו צריכים להודות על השיטה והצורה שבה הוא עמד בשכיתה הזאת.

אני אומר את הדברים האלה, מפני שלדעתי משתרבים לנושא הסכסוך הזה הרבה מאוד דברים המעידים על חוסר הבנה מוחלט כמה שנקרא יחסי עבודה. אני נזכר בשכיתה הגדולה ב"עלית". גולדה מאיר, וזיכרונה לברכה, היתה אז ראש הממשלה. היא זימנה שרים להתייעצות ואמרה להם: תביאו לי חוק שבאמצעותו אמנע את השכיתה הזאת ב"עלית". קס שר

איישם כסביבות ה-7%, וזהו אחוז גבוה ביותר. מעלינו נמצאות: גרמניה המערבית — 9.2%; ארצות-הברית — 9%; הולנד — 8.4%. ומתחתנו אנתנו מוצאים את פינלנד וקנדה — 7.2%; בריטניה — 5.6%; ברית-המועצות — 5.2%. ולא מוכנת לי הקריאה והטענה שבצעם יש פחות כסף, הרבה פחות, ולכן מה שקורה בתקציב משרד הבריאות הוא בכחינת שערוייה.

ואני שואל את עצמי: מה הן הסיבות למשבר? עד 1978 נקבעה התמיכה בקופת-החולים בהתבסס על מפתח תמיכות. ב-1 באפריל 1978 בוטל המפתח והתמיכות נקבעו בהתבסס על משא-ומתן תוך התמקחות שלא נגמרה לעולם. קופת-החולים ניצלו את המצב הזה כשהפסיקו את התשלומים, בטענה שכל עוד אין סיכום חד-משמעי וסופי על היקף תמיכת הממשלה אין הן מוכנות להעביר כספים למשרד הבריאות, חוזהי בעצם אחת הבעיות הקשות ביותר, כל אחד טוחב לעברו את השמיכה ומתגלות הרגליים או הגוף ו/או הראש.

מה שאני מצפה ממך, אדוני השר, ואני בטוח שזה יהיה, בסופו של דבר: צריך לשנות את מבנה מערכת הבריאות במדינת ישראל. משהו לא דופק בממלכת הבריאות — על משקל ממלכת דנמרק. אולי במשרד הזה יש חלוקה לא טובה, אולי יש שם ניגוד אינטרסים, שהרי, מצד אחד, אתה אחראי לכל מערכת הבריאות, ומצד שני, גם מערכת האשפוז שייכת לך. לכן, פעם אחת אתה מופיע ככובע של אחראי לבתי-החולים, ופעם שנייה אתה המנהל של כל מערכת הבריאות במדינת ישראל. אולי זהו הזמן להקים את מערכת האשפוז הנפרדת שמדברים עליה כה רבות ולא עושים דבר.

היו"ר א' שוטסק:
רשות האשפוז.

דן תיכון (הליכוד):
רשות האשפוז.

אני רוצה לעמוד על נושא נוסף אחד, והוא מחיר יום אשפוז. גם בו יש אולי בעיה ואולי גם זהו אחד מן המפתחות לפתרון בעיית הבריאות. לא מוזנן עקבתי אחרי ההתמוטטות של "אלסינט". היו שם הרבה מחדלים, אבל אחת הסיבות העיקריות למשבר ב"אלסינט" היה המשבר בתחום הבריאות בארצות-הברית. הפורנות שהיתה נהוגה שם נפסקה יום אחד. הממשלה קמה ואמרה: רבותי בתי-החולים, לא עוד, אנחנו קובעים תעריף לכל טיפול. מי שרוצה, זהו התעריף, אותו הוא יגבש; מעבר לו אנחנו לא מאשרים. ואז, לא היתה כל אפשרות למערכת הבריאות, אלא היא היתה צריכה להתכרך, למצות את עצמה, והחבר שהתפקדות והכובד במערכת הבריאות נעלמו, וכך קרה שצידוד שלא היה חיוני לא נקנה, כל החברות שסיפקו צידוד מודרני ודאגו לפיתוח של הצידוד הזה הפסיקו למכור, וזהו שורש הבעיה.

אני מציע לעצמנו, ונדמה לי שהוועדה לביקורת המדינה המליצה ב-1984 לקבוע תעריף לכל טיפול. אם נקבע תעריף וכל מערכת תתבסס על אותו תעריף, שבה תהיה סיבה לגירעונות. וכל עוד לא נכין את התחשיב הזה, כמה עולה לנו כל טיפול, אדוני, לא יהיה סוף לתביעות ממך ולא תוכל ליעל את מערכת הבריאות, שכן התחשיב היום אינו תחשיב. אתה קובע אותו בתחילת השנה ובסוף השנה הוא אינו מתאים. יש אינפלציה, יש שכיתה של רופאים, ואינך יכול לרוץ עם היום הזה של עלויות, החייקירות מדי יום ביזמו ואירועים שלא צפית אותם.

אירע נס, הרי לא יקבלו שום תביעה שלהם, ובאיוז שמחה היא אמרה: אנחנו חוזרות לעבודה.

אני מציע לכולנו שלא לעלות כל פעם לבמה ולומר: שברנו את האחיות. לא שברו את האחיות, לא שברו את הממשלה ולא שברו את ההסתדרות, וזה הרישג הגדול ביותר במצב כזה. בשבירה לא עשית שום דבר.

אדוני השר, הרגעת את המצב. צריך לחפש פתרון וצריך לתח לאחיות תקנים. לפעמים חוספת תקנים היא יותר מתוספת שר.

והערה לגבי תקציב משרד הבריאות — רבותי, זה שנים מספר יש לנו טעות רצינית בעניין התקציב. לא זו בלבד שמקצעים את התקציב, אלא גם לא נותנים, אם כי מדד הבריאות, מדד המכשור, מדד התרופות, סך כל היוקר של הבריאות בישראל הוא יותר גדול או מהמדד הממוצע או מיוקר החיים בכלל. אם הממשלה באה, אפילו לא מקצצת בתקציב, אלא נותנת למשרד הבריאות את התוספת לפי ההתייחסות הכללית, פירושו של דבר שהיא מקצצת בתקציב. תוסיף על זה גם קיצוץ, ואז הקיצוץ הוא כפול ומשולש.

אני מציע לממשלה לחשוב על דרך, הרי אומרים: איך יתקנו לכולם בחד. מוכרחים לקבוע, שבשנה אחת עוסקים בתיקון של נושא אחד, של משרד אחד. עכשיו משרד הבריאות נמצא על סדר-היום, הבה נחליט שבשנה הבאה נותנת ממשלת ישראל, גם אם יהיו קיצוצים לכולם, רק למשרד הבריאות את אותה עדיפות, גם כדי להסדיר את עניין האחיות, וגם כדי להסדיר את עניין המשרד בכלל — רק למשרד אחד. בשנה אחרת נטפל בעניין המורים. אבל צריך למצוא דרך. אם אתה נותן לכולם, מוכן שלא נשאר לך כסף. אבל, אם אתה כוחר משרד אחד ואתה אומר שבשנה זו ניתן רק לו, אפשר להתמודד עם העניין הזה.

אדוני היושב-ראש, כשאתה מדבר על החלק של הבריאות בתוך החל"ג — תוצר לאומי גולמי — הנחונים שלך הם מדויקים מאוד. אבל, רמת הבריאות בישראל היא בין הגבוהות ביותר, אני מדבר על הפיתוח במשך כל השנים —

אלעזר שוסטק (הליכוד):
היה.

אהרן הראל (המערך):
היה. אני מסכים אתך.

— פלוס העובדה שהיא כוללת אוכלוסייה יותר גדולה מתוך סך כל האוכלוסייה בארץ, לכן, 7% מהחל"ג אצלנו, אין אפשרות להשוותו לשאר הארצות, אלא לראות את הישגי הבריאות, ומכאן זה האחוזה זה איננו מספיק כדי להישאר ברמת הבריאות שהיתה. עכשיו יכולה להיות נפילה גדולה ביותר.

שר הבריאות מ' גור:

רציתי לומר משהו, חבר הכנסת הראל. ביקרתי לאחרונה בסקנדינביה וכאמצעות שבהן האחוזה המוקצה מן החל"ג לנושאי בריאות הוא קטן, כביכול, ונוכחתי שמספר המיטות הוא כמעט כפול מהאחוזה אצלנו. גם כוח האדם לכל מיטה הוא כמעט כפול מאצלנו. אשר לימי האשפוז, אם הממוצע אצלנו הוא 8 או 8.5, הרי אצלם הוא 10 עד 13. ראיתי את הנחונים שלהם עכשיו, ובכללם אין מתנהגים בכתי-החולים ומהי הרפואה.

לכן אני מציע. אדוני היושב-ראש, לקראת התשובה שלי שניתן בפעם הבאה ללמוד שוב חלק מהמספרים כהשוואה כוללת. כפי שעשה חבר הכנסת אהרן הראל. תודה.

המשפטים דאז, יעקב שמשון שפירא, ואמר לה: גברתי ראש הממשלה, תאמיני לי, יש מספיק חוקים, צריך רק להחליט אם רוצים להשתמש בהם.

לא יהיה שום פתרון כאמצעות חוק כוורת חובה. תסירו זאת אחת ולהמיד מסדר-היום. לא מפני שפה יש אידיאולוגיה כזאת ושם יש אידיאולוגיה אחרת, עם אידיאולוגיות מסתדרים בדרך כלשהי במשך הזמן, אלא מפני שיש בעולם ניסיון שלא הצליח, ויש גם ניסיון שלנו. רבותי חברי הכנסת, עד כמה רחוקה היתה האפשרות שיצאו צווים ואחיות לא תמלאנה את הצווים האלה? זה לא כוורת חובה? עד כמה רחוקה היתה האפשרות שבית-הדין לעבודה יפסוק את מה שיפסוק ולא יקבלו זאת? זו לא כוורת חובה? מה בין בית-דין לעבודה לבין כוורת חובה? במערכת של יחסי עבודה אין פתרון, לטוב או לרע כאמצעות חוקים, מעבר לכל הוויכוחים הפוליטיים, אלא בהידברות בין כל המרכיבים — בין הממשלה, בין המעסיקים ובין העובדים. עשדה חוקים של כוורת חובה לא היו פותרים את הבעיה של שביתת האחיות.

כשאדם מרגיש שהוא מקופח ולכו מר עליו, הוא רוצה בתיקון העוול, הוא לא הולך לראות בקובץ החוקים של מדינת ישראל אם יש או אין חוק כוורת חובה. הוא יתפרץ עם הכוח והעוצמה הפנימית שיש לו. אתה יכול לעשות טיפול מונע. אתה יכול להגיע לכך שהוא לא יתפרץ. אבל לא באמצעות חוק כוורת חובה.

אחר כך באים ואומרים: ההסתדרות, למה ההסתדרות חיכתה כל כך הרבה זמן? שוב, לא מבינים את הדבר היסודי הזה.

רבותי, בעולם, המעסיקים, לא העובדים — המעסיקים מתפללים לאיגודים מקצועיים גדולים וכוללניים. ככל שהפיצול גדול יותר, ככל שמערכת של איגוד מקצועי מתחילה להתפצל, קשה יותר למעסיקים לנהל משא-ומתן. ראו אצלנו, למה אני מדבר על העולם — מה קרה עם ההסתדרות המורים והמורים החינוכיים. מאותו רגע שחל פיצול, שנוצרו שני ארגונים, השאלה איננה עוד כמה אני מקבל אלא כמה מקבל הארגון השני? השאלה איננה עוד האם השכר מספיק לי או לא מספיק לי אלא מה השיג הארגון השני. ואם הארגון השני השיג משהו, אני רוצה פלוס. ואם אני רוצה פלוס השני כבר רוצה יותר, וכך הם הולכים באופן מקביל זה ליד זה כשהאחד מושך את חברו כלפי מעלה.

פיצול בהסתדרות האחיות, מעבר לבעיות שוליות — אני מדבר על האחיות המרכזיות — ויצירת שני גופים שהאחד ימשוך את האחר, זה היה מכאי לערעור חמידי של מערכת יחסי העבודה. צריך אומנם להקים חטיבה, והיו מוכרחים למצוא דרך לעשות זאת, אבל צריך לנהוג בשכל, לא בשביל לשבור ולנפץ, אלא ללכת בדרך שבה אתה נענה לתביעות אך לא שובר איגוד מקצועי.

ונקודה נוספת, וגם היא חשובה ביותר בתחום השביתה — רבותי, אתרע מזלי ובחודשים האחרונים הייתי הרבה מאוד בכתי-החולים סורוקה בבאר-שבע. מי שלא מרגיש על שברו מה זה אחות לא מבין את העניין, זו לא תיאוריה. ודאי ששר הבריאות הנוכחי ושר הבריאות לשעבר מבינים את העניין. עבודתה של האחיות איננה תיאוריה.

הדבר ששימח אותי ביותר בסוף השביתה, אדוני שר הבריאות, היה לשמוע את האחיות שדיברה כרדיו ברגע שהודיעו שהשביתה הסתיימה. באיוז שמחה היא הגיבה, כאילו

— סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו: הצעת חוק בניינים ציבוריים (מתקני שתייה למים קרים) —

כאולם; ואחריה — לחבר הכנסת מאיר כהנא — איננו כאולם; אחריו — לחבר הכנסת מאיר כהן אבידב — איננו כאולם. אחריו — לחבר הכנסת אהרן נחמיאס, אחרון הנואמים — איננו כאולם.
תם הדין. השר ישיב בפעם אחרת.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. בכל זאת, זהו מדד בין-לאומי — ההוצאה לבריאות מסך כל התל"ג. כל הגורמים הכין-לאומיים העוסקים בבריאות מסתמכים על הנתונים הללו.
רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן — איננה

ז. הצעת חוק בניינים ציבוריים (מתקני שתייה למים קרים), התשמ"ו — 1986 *
(קריאה ראשונה)

היו"ר ד' תיכון:
תודה. רשימת הנואמים סגורה. רשות הדיבור לראשון הנואמים בני שליטא — איננו כאולם; אחריו — לחברת הכנסת עדנה סולודר. בבקשה.

היו"ר ד' תיכון:
אנו עוברים לנושא הבא: הצעת חוק בניינים ציבוריים (מתקני שתייה למים קרים), התשמ"ו — 1986. קריאה ראשונה. חבר הכנסת פנחס גולדשטיין, בבקשה, בקיצור.

חבר הכנסת גולדשטיין, עד שחברת הכנסת עדנה סולודר תעלה לדוכן אני רוצה להציע לך שתדאג שיהיו גם בתי-שימוש ציבוריים.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בגלל השעה המאוחרת ובגלל העובדה שלא רבים מחברי הכנסת נוכחים כאן, אשתדל לקצר, שהרי החוק הזה, חוק בניינים ציבוריים (מתקני שתייה למים קרים), עבר את הקריאה הטורומית, היה בדיון ממצה בוועדת הפנים, והיא מעבירה אותו לקריאה ראשונה ככנסת בהחלטה פה אחד.

עדנה סולודר (המערך):
— — —

שני סעיפים עיקריים להצעת החוק שלי: ראשית, חובת התקנת מתקן שתייה. עיקרו הוא שלא יפתח אדם, לא ינהל ולא יחזיק בניין ציבורי, בין כבעל ובין באופן אחר, אלא אם כן מותקן בו מתקן שתייה. מתקן השתייה יוצב, כמובן, במקום מרכזי הנראה לעין הציבור. בבניין ציבורי קיים, שנפתח והתנהל לפני תחילתו של חוק זה, יותקן מתקן שתייה בתוך תקופת זמן שיקבע שר הבריאות והיא לא תעלה על שלוש שנים.

היו"ר ד' תיכון:
לא, לא שמעתי.

הנקודה השנייה בהצעת החוק היא חובת הגשת מים קרים: "לא ינהל אדם ולא יחזיק, בין כבעל ובין באופן אחר, מסעדה, בית-אוכל, בית-קפה וכיוצא באלה מקומות שבהם מוגש אוכל, אלא אם כן הוגש יחד עם האוכל קנקן מים קרים ללא תשלום".

שרה דורון (הליכוד):
— — —

אני שמח שבמזונו הכנסת כבר אימצו את הצעת החוק הפרטית הזאת ומגישים לנו קנקני מים צוננים.

היו"ר ד' תיכון:
לא. אין קשר. אם חרצו, יש קשר עקיף.

אהרן הראל (המערך):
גם אצלי בבית.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, אני מציע שנדבר על הנושא הזה אחר הישיבה.

עדנה סולודר (המערך):
— — —

היו"ר ד' תיכון:
וזהו אחת המדינות היחידות שבהן אין בתי-שימוש ציבוריים בתחנות הדלק, ואם כבר יש, אוי לעיניים שראו את מצב בתי-השימוש ואוי לאף שמרתי.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
חברת הכנסת עדנה סולודר, מוכן שאחרי שהצעת החוק הזאת תעבור, הם יהיו חייבים בכך עלי-פי דין ועל-פי חוק.

בבקשה, חברת הכנסת עדנה סולודר.
פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אשמח לשתף אתך פעולה.

מיכאל איתן (הליכוד):
עכשיו אתה צריך להציע הצעת חוק שהמים יהיו — —

עדנה סולודר (המערך):
כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, גם אני אקצר. אני מברכת בהחלט על הצעת החוק, ונרמפה לי שבכנסת העשירית הציע חבר הכנסת לשעבר אורי סבג הצעה דומה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
ברשות היושב-ראש, אני רוצה לומר עוד כמה משפטים. זהו חוק של איכות חיים ובריאות הציבור, ואני מבקש ומציע שהכנסת תעביר את הצעת החוק חזרה לוועדת הפנים להכנה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. תודה.

אם עליתי על הדוכן, הרי זה בעיקר כדי להעיר על נושא אחד. כולנו מסכימים בהחלט ורואים חשיבות בכך שבארץ צחיחה כמו שלנו יהיו מתקנים לשתייה או קנקני שתייה בכל מקום, אבל בהצעת החוק אין, ולו מלה אחת, על טיב המים. כמה שנוגע לטיב מי השתייה יש לנו מציאות קצת מחירה. האחראי להביא את מי השתייה אל הכרזו של הצרכן הוא נציבות המים, אבל האחראי לבדיקת תקינות המים הוא משרד הבריאות, וקורה לא אחת שהמים וזרמים בין הכיסאות.

כמי שחיה באזור הנוקש לשחות את מי הירדן, ואיי-אפטר לשחות אותם ללא כלוריציה ובחדקים את תקינותם לפי מספר חיידקי הקולי, אני קצת ערה לבטיה רצינית מאוד של מי שתייה

חוברת ל"ו, ישיבה רכ"ה, ד' בתמוז התשמ"ו (14 ביולי 1986)
— הצעת חוק בניינים ציבוריים (מתקני שתייה למים קרים) —

אני מברך את חבר הכנסת גולדשטיין על היוזמה הזאת הנמנית עם אותן יוזמות קטנטנות שמבטאות תשומת לב לבעיות איכות החיים.

אני מקווה שכולנו נצביע בשעה מאוחרת זו בעד החוק הזה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה רבה. ישיב חבר הכנסת פנחס גולדשטיין.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
אשיב מהמקום.

רשמתי לפני גם את הערתה של חברת הכנסת עדנה סולודר וגם את הערתו של חבר הכנסת יצחק ארצי. אני מבטיח שאנחנו נתייחס לזה כאשר נדון בהצעת החוק בוועדת הפנים. אני מודה לכם ואני מבקש להעמיד את החוק להצבעה בקריאה ראשונה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה, אנחנו עוברים להצבעה. מי בעד העברת הצעת החוק של חבר הכנסת פנחס גולדשטיין לוועדת הפנים ואיכות הסביבה? מי נגד?

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת חוק בניינים ציבוריים (מתקני שתייה למים קרים).
התשמ"ו—1986, לוועדת הפנים ואיכות הסביבה נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:

החוק עובר לטיפול של ועדת הפנים ואיכות הסביבה.

רבותי, הישיבה הבאה — מחר, בשעה 16:00, ישיבת היום נעולה. תודה רבה.

הישיבה ננעלה בשעה 20:39.

שבפניה עומדים אנו, בעצם, כל ק"ץ. אינני יודעת אם חברי הכנסת הנכבדים שמו לב להודעה קטנה שהייתה בעיתון לפני שבוע על 13 יישובים בגליל שמי השתייה שלהם נמצאו כלתי תקינים. לכן, נדמה לי שמן הראוי היה להכניס בחוק הזה מלה כלשהי על תקינות המים.

בקשר לזה, ייתכן שגם צריך לחשוב על מתקנים ביתיים לסינון המים, ויש מתקנים ביתיים וגם מתקנים גדולים יותר היכולים להבטיח, שאף-על-פי שנעשו כל התהליכים לטיוב המים, יש אמצעי ביתי נוסף שכל צרכן יכול להתקין אוחו כדי לשמור על איכות המים.

עליתי לדון כדי להעלות את הנושא הזה ואני מקווה שהוא ימצא את תיקונו בחוק.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק ארצי, ואחריו — לחבר הכנסת אמנון לין, אחרון הנואמים.

אמנון לין (המערך):
אני מוותר.

יצחק ארצי (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לתמוך בחוק הזה של חבר הכנסת גולדשטיין משום שהוא מחדש מסורת עתיקה מימי אברהם אבינו — מסורת אשר יש ליישמה באזור מדברי כמו שלנו — להרוות את צימאוננו של הצמא.

עם זאת, אסור לנו לשכוח שאנחנו מביאים את החקיקה הזאת בתקופה של מחסור במים. המצווה של הרוות את הצימאון עומדת מעל הכול, בתנאי שלא נשכח, בהודמנות זו, את הססמה "חבל על כל טיפה".

לכן, אני מקווה שנמצא גם דרך להתקין מתקנים כאלה אשר ימנעו כזכרו ולא נהיה עדים לאותה תופעה שבה מישוה שוחה מים ואחר כך שוכח לסגור את הכרו, והכרו הזה דולף וגורם לבזבזת גדול. דווקא הנהגת ההסדר הזה צריכה להיות גם הודמנות לחוק את תודעת החיסכון במים, ואני מקווה שבכיוונים בוועדה נמצא את הדרך לכך.